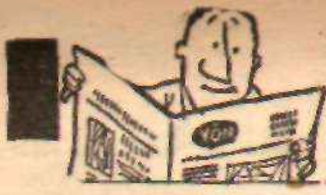

İNÖNÜ ZAMAN KAZANMAK İSTİYOR!.

TÜRKİYE'Yİ DÖRT YANDAN SARAN TEHLİKELER

Yıl 2 - Sayı : 72 1 Mayıs 1963 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

Bari klâsik demokrasiyi uygulayabilsek

Günümüzde «Demokrasi» deyimi, çeşitli ve birbirinden çok farklı siyasî rejimlerin sıfatı veya etiketi olarak kullanılmaktadır. Bu ayırımın başlıcası, Liberal veya Batı demokrasisi ile Halk veya Doğu demokrasisi arasında yapılmaktadır. Fakat bu iki sistem ortasında «Demokrasi» terimine eklenen «Sosyal» veya «Ekonomik» gibi vasıflar klâsik demokrasiden, yani siyasî ve hukukî demokrasiden daha ileri rejimlerin bulunduğu görülmektedir.

İşte 1961 Anayasamız, esas itibariyle, Liberal Demokrasi anlayışı içinde kalmakla beraber; ekonomik ve sosyal demokrasiye de geniş ölçüde yer vermiştir. Anayasanın bu niteliğinin bir görünüşü olarak, Plân müessesesi kabul edilmiş ve şeklen de ortaya koymuştur. Ancak, bir buçuk yıldan beri yürürlükte olan Anayasamızın ekonomik ve sosyal demokrasi yönüne uygun bir gidişten şimdilik söz açmak mümkün olmasa gerektir. Acaba, bu Anayasa ile de kabul edilen klâsik demokrasinin siyasî ve hukukî icaplarına uyulmuş mudur? Başbakan Paşamız, son olaylar üzerine yapılan Genel Görüşme neticesinde Demokrasinin zaferini ilân ve daha önce bütün müesseselerimizin demokrasi rejimini desteklemekte olduğunu iddia etmiş ise de; bu Demokrasinin Liberal Batı demokrasisi bile olmadığı ve müesseselerimizin çoğunun bu anlamda bir demokrasiyi dahi zedeleyen bir tutum içinde bulunduğu kanısındayız.

Gerçekten, Türkiye Cumhuriyetini oluşturan müesseselerin son birbuçuk yıllık faaliyeti gözden geçirilirse; bunların, siyasî ve hukukî demokrasiye aykırı bir çok eylem ve işlemler yapmış olduğu görülür. Bu çeşit davranışlar hakkında bir fikir vermek için, büyük müesseselerimizi önem sırası ile alıp, bir kaç örnek saymakla yetineceğiz.

Bilindiği gibi, klâsik demokrasinin dayanağı, belli sürelerde seçim yapılması usulüdür. Bu esasa uygun olarak, gerek Anayasa, gerek Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Hakkındaki Kanun, 1963 Mart ayı sonunda seçimleri yenilenecek illerin kura ile belli edilmesini ve 1963 Haziran ayında da bu seçimlerin yapılmasını açıkça emrettiği halde; Senato Başkanlık Divanı ile Meclis gruplarının aldığı bir karar Bütçe Komisyonunca benimsenerek bu seçim, masrafları karşılayacak ödenek kabul edilmemek suretiyle, fiilen ertelenmiştir. Ayrıca, 27 Mayıs İhtilâlinden beri üç yıla yakın bir sürede, mahallî idareler tayinle getirilmiş memurlar eliyle yürütülmekte olmasına ve Anayasa hükûmlerine rağmen, hâlâ bunların seçimlerini düzenleyecek kanunlar ele bile alınmamıştır. Diğer taraftan, Millet Meclisi bir yerli ortaklığın bir yabancı firmaya olan büyük bir borcuna teminat veren özel hukuk hükümlerine tâbi bir kamu teşebbüsünün ödemek zorunda kaldığı parayı Hazineye ve dolayisiyle yurttaşların sırtına yüklemekle, — Devletin dış egemenliğini zedeledikten başka — Liberal Demokrasinin doğmasına ... çan vergi alma ve masraf yapma yetkisini sınırlayan ve Anayasanın sırf kamu giderlerini karşılamak üzere kabul ettiği vergileme prensibini sarsmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi yanında Devletin en önemli ve etkili müessesesi olan Anayasa Mahkemesi, altı aylık faaliyeti sırasında epey karar çıkarmış ise de; bunlardan, Yüksek Mahkemenin gerçekten görevine giren uyuşmazlıkların esasını çözen hükümlerin çoğu, yeni Anayasa sistemini gözönünde tutmadıktan başka, Klâsik Demokrasi prensiplerini de uygulamamıştır. Şöyle ki, Liberal Demokraside ferdî hak ve hürriyetlerin sınırlanması veya kısıtılması ancak Millî İrade denilen çoğuluğun iradesinin ifadesi kanunlarla mümkün ve Anayasamız da bu esası açıkça koymuş olduğu halde; Yüksek Mahkeme, Kaçakçılığın Men'i ve Türk Parasının Kıymetinin Korunması hakkındaki kanunların, Bakanlar Kuruluna bu konularda suç sayılan fiilleri idarî kararlarla belirtmek yetkisini veren hükümlerinin Anayasaya aykırılığını kabul etmemiştir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi son bir kararı ile, Batı Demokrasinin temelini ve özelliğini teşkil eden düşünce ve tenkit hürriyetini ve bunların açıklama serbestliğini büyük ölçüde kaldıran Tedbirler Kanununu Anayasaya uygun bulmuştur. Buna karşılık, Yüksek Mahkeme, mülkiyet hakkı ile sözleşme serbestliğini, yirminci Yüzyılın ikinci yarısında Yeni Liberalizm ile bağdaşamıyacak ve ancak Ondokuzuncu Yüzyıl Liberalizmi anlayışına uygun sayılabilecek şekilde yorumlamak suretiyle, Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa göre yapılacak kamulaştırmalarda bedelin objektif ölçüler gereğince belli edilmesini, Kira Kanunu ile binaların yaşları veya mukavele tarihleri gözönünde tutularak kiralarının dondurulmasını Anayasaya aykırı görmüş ve bunlara ait hükümleri iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesinin bu iki kararından sonra, Türkiyede toprak ve tarım reformlarının ve sosyal mesken siyasetinin yürütülmesi fiilen mümkün olmasa gerektir.

Bakanlar Kurulunun birbuçuk yıl içerisinde, iki koalisyon halinde, sarf ettiği gayretler, hep statükoyu tutmağa, müsamaha ve tâvizlerle karşı tarafı yatıştırmağa yönelmiştir. Bu arada Beşyıllık Plân ve 1963 Proğramı hazırlanıp, yayınlanmış ise de; bunlar gerçek bir öz'den ve araçtan yoksun olduğu için kâğıt üzerinde kalacağa benzemektedir. Liberal Demokraside Yürütme organının başta gelen görevi, kanunların ve mahkeme kararlarının yerine getirilmesini sağlamak olmasına rağmen; Başbakan, son olaylar dolayisiyle ve Genel Görüşme sırasında, artık kanunların müsamahasız ve mutlaka uygulanacağını söylemekle, bugüne kadar kanunların gereği gibi veya hiç tatbik ve icra edilmediğini bizzat açıklamış ve kabul etmiştir. Mahkeme kararlarına gelince; Yürütme organı bunları, kanunlardan daha az ihmal etmiş değildir. Bazı bakanlar ve idareciler, işlemlerinin yürütülmesini durduran veya bunları iptal eden Danıştay kararlarını hiçe saymakla kalmamışlar, amaçlarına varmak için yeni keyfî muameleler yapmakta ısrarla devam etmişlerdir. Bu tutumu ve diğer eylem ve işlemleri dolayısiyle Bakanlar Kurulu ve Üyeleri üzerinde Yasama Meclislerinin denetimi yok denebilecek kadar işlememiştir ve işleyememektedir. Halbuki Batı Demokrasisinde bugün Parlâmentonun en önemli görevi, Hükûmetin, kanunları ve mahkeme kararlarını yerine getirip getirmediğini izlemek, araştırmak ve gerektiğinde bakanların sorumluluğunu gerçekleştirmektedir.

Anayasanın özerk kurum diye vasıflandırdığı Üniversiteler, iç çekişme ve didişmelere itilmiş ve dalmış olduğundan, Demokrasi düzeninde kendilerine düşen rolü oynayamamaktadır. Bu müesseseleri yönetenler, kamu otoritelerinin içinde bulunduğu durumdan faydalanarak, biraz da sorumluların muhtariyet bahanesiyle hareketsizliğinden ve bakanların verdiği kötü örneklerden cesaret alarak, mahkeme kararlarına, kanunlara ve hatta Anayasaya aykırı ve tamamen keyfî eylem ve işlemlere girişmekten çekinmemektedirler.

İşte toplumun en seviyeli kişilerinden kurulu olduğu farz ve kabul edilmek gereken Üniversiteler, bir çeşit demokrasi olan özerkliği böylece kötüye kullanmağa kalkışırsa, bu memlekette herhangi anlamında Demokrasiden söz açmak kolay değildir. Meğer ki, ikinci koalisyon kabinesinin kurulduğu gün, durumunu biraz daha düzeltip Bakanlar Kuruluna tekrar girmeği başaran bir yetkilinin, çekilen Hükûmet üyelerinin toplandığı ziyafet sofrasını gösterek ve yeni bakanlara verilecek akşam yemeğini müjdeleyerek, eski devirde tasavvur dahi edilemiyecek bu manzara ve münasebeti, Demokrasinin bir eseri veya ta kendisi zannetmesi gibi bir anlayışa sahip olunsun! Demokrasi açısından esasen bir mâna ifade edemiyecek olan bu halin ne kadar aldatıcı ve yorum tarzının ne derece basit ve yanlış olduğu, son olaylarda ve bunun Genel Görüşmesinde taraflar, partilerin ve temsilcilerinin şiddetle çarpışması ile ortaya çıkmıştır.

Bu bakımdan, bugün içinde yaşadığımız rejimin «Demokrasi» ile olan ilgisi, sadece Sayın İnönünün kendi yönetimine bu adı vermekte olmasından ibarettir.

(Bir Hukuk Profesörü)

Bize namus borçlular

Gazeteler, İzmir'de, 13 — 16 yaşındaki kızların iş adamları tarafından iğfal edildiğini yazıyordu. Emniyet müdürü de bu kızların sayısının elliye çıkabileceğini üzülerek söylüyordu. A be dostum, biz üzülmüyor muyuz sanki!

Yoksul bir ailedendir kızcağız... Kimsenin suçu yoktur onların yoksul olmasında. Ne babasının, ne anasının, ne ninesinin, ne de dedesinin. Dedesinin babası, yani büyük dedesi, yoksul olduğu için dedesi yoksulluktan yakasını kurtaramamıştır. Dedesi yoksul olduğundan da babası, dolayısiyle kendisi yoksuldur. Evlerinde yedikleri çoğunlukla zeytin, tarhana çorbası, bulgur pilâvı, ekmektir. Tatlı ile etin yüzünü aydan aya zor görmektedir. Tek giyeceği kara öğrenci önlüğüdür. Sokakda şık giyinmiş hanımlara imrenerek bakar. Aynı giysilerle daha güzel olacağını, niçin o giysileri giymeye hak kazanamadığını düşünür. O giysileri ona yakıştıramıyanlar kim? Buna rağmen yolda kendisine dikkatli olarak bakıldığı da gözünden kaçmaz. Yalnız, kendisine giysileri için değil, küçük olduğu halde, güzelliği için bakıldığını bilir. Babası ile anası, kızlarına iyi bir koca vermesi için her gün Tanrıya dua etmektedir. Bir dağ çiçeği örneği olan kızları zengin bir kocaya düşerse kendilerine, az da olsa, yararlı olabilecektir. Daha buna benzemez ne düşler, ne düşler...

Öte yandan zengin çevrede yetişen ve yaşıyan bir kişi vardır. Nasıl zengin olduğu bilinmemektedir.

Zenginin evinde yenilip içilen, kırılıp dökülen, giyilen o denli çeşitlidir ki sayılamaz. Onlarca düş diye birşey yoktur. Düş, hayal sözcükleri yer almaz onların sözcüklerinde. Çünkü ellerinde ikinci Tanrı sayılan para vardır. Para, para, para!.

Adam boş işin boş kalfası olduğu halde adı «İş Adamı» na çıkmıştır. Filânca sayın iş adamı aşağı, falanca sayın iş adamı yukarı. Böyle sayın iş adamları başka işlerin adamı da oluyorlar. Doğal, başka işte kullandıklarına emekçiden daha fazla para veriyorlar.

Derken daha çiçeği burnunda olan ondört yaşındaki ortaokul öğrencisi güzel kızla, ellilik göbekli iş adamı okul yolunda karşılaşırlar. Kız, adamın dikkatini çeker. Kızın yeni belirmiye başlıyan göğüslerini kendi kocaman göbeği büyüklüğünde görür adam. Dudakları da elma şekeri gibi kırmızıdır.

Üç - dört gün sonra kızın mahallesine yeni bir komşu gelir. İhtiyar bir kadındır bu. Kızın ailesiyle en kısa zamanda içli - dışlı olur. Kızla sık sık çarşıya çıkarlar. Kadının kıza aldığı armağanlar birbirini kovalar. Yine bu çarşıya çıkışların birinde bir dostun evine uğranır. Evde ellilik, koca göbekli bir adamla tanıştırılır kız. Konuşurken içkiler gelir. Kız içkiyi aldıktan iki dakika sonra kendinden geçer. Adam, salt ekmek için böyle kirli işlere giren ihtiyar kadını dışarı çıkarır, masanın üzerindeki ilâç şişesinden aldığı tableti yutar. İlâç etkisini göstermiye başlayınca da deliler gibi kıza saldırır. Giysilerini yırtarcasına çıkarır. Ve amacını, iğrenç amacını, gerçekleştirir.

Bu böyle devam edip gitsin mi istiyorsunuz? Görüyorsunuz ki bizi maddeten sömürdükleri yetmiyormuş gibi mânen de sömürüyorlar. Onlardan hem madde, hem de namus alacağımız var bizim. Evet, namus alacağımız bile var.

Osman ÇALLI
(Gazeteci-Isparta)

HAFTALIK GAZETE YÖN

Gelecek sayı

Bayram dolayısile

9 MAYIS 1963

PERSEMBE GÜNÜ

ÇIKACAKTIR

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZİYA GÖKALP CADDESİ 28/1 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu. Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 22 95 70 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı: (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L. dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

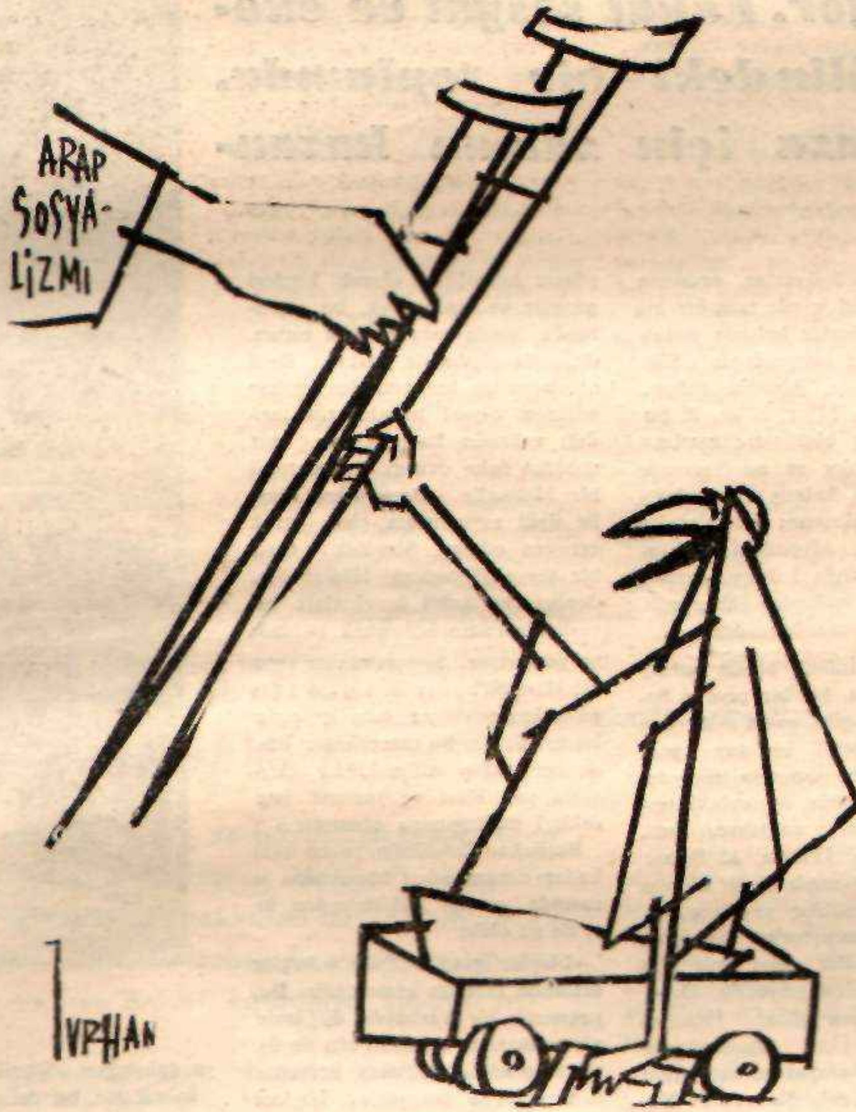
NAKARAT

Tekrarlama

Sayın İnönü de, biz de, kendi kendimizi çok tekrarlıyor gibiyiz.

Sayın İnönü der ki: «Bütün bu huzursuzluklar, darbe tehditleri, cunta hikâyeleri ve tevkifler, bizim gibi olağanüstü bir devre atlatmış olan memleketlerde tabiî şeylerdir. Bunlar yavaş yavaş durulacak. Parlâmento ciddi çalışmağa başlıyacak ve demokrasi memleketin meselelerini birer birer çözecektir. Telâşlanmağa, sert tedbirler almağa lüzum yoktur. Köklü reform, uzun vâdeli hareket, temelli düzeltme gibi şeyler de mevsimsiz, hattâ yersizdir: Demokrasi herşeyin hakkından gelecektir.»

Biz deriz ki: «Huzursuzluğun temelleri ne cunta hikâyelerindendir, ne de karşı ihtilâl tehditlerinde. Türkiye, kesin olarak ikiye ayrılmıştır: Bir yanda yerleşmiş toplum düzenini beğenen çıkarcılar veya uyuşuklar var, bir yanda da sabırsızlar. Sabırsızlar, birşeyler yapılmasını, çocukluk günlerindenberi kendilerine tekrarlanıp durulan Atatürk Türkiyesi'nin bir an önce gerçekleşmesini istemektedirler. En büyük endişeleri çıkarcıların kütleleri sürüklemesidir. Koltuk çekişmesinin hayhuyu içinde kütleler demagogların peşine takılırsa, Türkiye'nin çok karanlık günlere doğru itileceğinden endişe eden sabırsızlar, o karanlık günleri düşündükçe büsbütün rahatsız olmaktadırlar. Hem kütleleri kazanacak, hem de sabırsızlara güven verecek tek tutum, gerçekten halkçı bir iktisadî ve sosyal politikanın güdülmesidir. Sosyalizm, iktisadî ve sosyal alanda halkçı politikaya imkân veren, Türkiye gibi bir memleketin şartları içinde demokrasiyi en sağlam temellere oturtan tek sistem olduğundan çıkış yolunu ancak orada görüyoruz.»

Huzursuzluk

Mart sonundanberi süregelen olaylar, bazılarına bakılırsa, Sayın İnönü'ye hak verdirmiş, kendisini kuvvetlendirmiştir. Nekadar uğraşılırsa uğraşılsın, bugünkü düzenin devam etmesini istemeyenler başa geçmek ihtimalinden gitgide uzaklaşmaktadırlar. Kuvvetleri birbirlerine karşı oynıyarak, tepki doğurabilecek sert tedbirlerden kaçınarak, sabırsızları sâkinleştirmek, zaman kazanmak ve bu arada rejimin temellerini sağlamlaştırmak mümkün olmaktadır..

Ama, biraz da meseleye başka açıdan bakınız: Bugünün Başbakanı, üç dört ay öncesinin Başbakanına nisbetle daha zayıflamış değil midir? Bir zamanlar, siyasi huzursuzluk devrinin kesin olarak atlatıldığından, sabırsızların uysallaştığından ve artık, sâkin, istikrarlı, devamlı kalkınma devrine girildiğinden bahsedilmekteydi. Fakat aslında cirmi kadar yer yakması gereken olaylar, bir anda memleketi karıştırmağa kâfi geldi; cunta hikâyeleri, gizli bildiriler birbirini takip etti: Bunu, bir bakıma, oyalama ve yatıştırma politikasının iflâsı saymak gerekmez mi?

Ancak, şurasını da kabul etmek ve Sayın İnönü'nün hakkını Sayın İnönü'ye vermek şarttır: Başbakanın davranışları, benimsediği temel felsefenin ışığında tam bir tutarlılık gösteriyor. Amaç, çarpışan çeşitli kuvvetler arasında dengeyi muhafaza edip zaman kazanmak olduğuna göre, Sayın İnönü'nün politikası da bu amaca yararlılık bakımından son derece başarılıdır. Hele, elaltından yapılan çeşitli telkinlere rağmen telâşa kapılmamasını, soğukkanlı davranmasını, büyük temizlik hareketlerine ve tepki doğuracak sert tedbirlere gitmemesini Başbakanın lehine puanlar saymak gerekir. Politika, kendi çapı içinde, başarılı ve tutarlıdır.

Huzurun bedeli

Demokrasiyi yaşatmak için girişilen gayretler sadece Bizans politikasından ve saray entrikalarından ibaret kalsaydı, endişelenmemize ve şüpheci davranmamıza lüzum olmaz, olupbitenleri ancak büyük merakla izler, istenen sonucun elde edilip edilemiyeceğini sabırsızlıkla beklerdik. Ama, 1961 Ekimindenberi geçen bir buçuk yıllık devrede, «demokrasi uğruna» diye yapılanlar, basit ve dar çerçeveli tertiplerden, küçük çaplı denge oyunlarından ibaret kalmamıştır. Demokrasi adına yapılan başka öyle şeyler var ki, insanı ister istemez daha derinlemesine düşünmeğe, dolayısıyla sosyalist çözümleri benimsemeğe doğru itiyor.

Huzur, önceleri, iki kanatlı bir periydi. Bir iktisadî bir de siyasi yanı vardı. Huzurcular bu ikisinin de birbirine çok yakından bağlı olduğunu söylediler: biri olmadan öbürü olmazdı. Demokrasiyi kurtarmak için, Kayseridekileri çıkarmak ne derece önemliyse, ticaret ve sanayi çevrelerini memnun etmek de aynı derecede önemliydi. Beş Yıllık Plân'ın finansmanı kütlelerin sırtına böyle bidirildi. «Vergi reformu» adını taşıyan mali ayarlama böyle yapıldı; indirimler, teşvik usûlleri hep belirli bir yönde işledi. Tinbergen'lerin, Kaldor'ların raporları aynı baskının etkisiyle rafa kaldırıldı. Daha geniş bir yüzeyden ve daha derinlerden gelen toprak çıkarcılarının baskısı ise, hâlâ aynı yöndeki etkileriyle, toprak reformunu reformluktan çıkarmağa, Köy Enstitüleri'nin canlanmasını önlemeğe devam etmiyor mu?

1961 Ekimindenberi demokrasi adına böyle bir çıkarcılık şantajının da yapıldığını unutmak mümkün müdür?

Şimdi bu noktada durup dikkatle düşünmek gerek. İki ihtimal var: Ya, Türkiye'de demokrasiyi yaşatmak için, şu veya bu kuvvet grubuna olduğu gibi çıkarcılar zümresine de tâviz vermek ve işin kötüsü bu tâvizleri halkın sırtından ödemek artık şart olmuştur; ya da, kuvvet dengesi için verilmiş tâvizler değil, karar mekanizmalarını ellerine geçirmiş çıkarcıların doğrudan doğruya kendi yararlarına aldıkları kararlar bahis konusudur. Her iki ihtimal de, insana ferahlık verici, Türk demokrasisinin geleceğine güvenle baktırıcı ihtimaller değil. Bu şartlar altında işleyen, yani ayakta durabilmek için ithalâtçıya, vurguncu fabrikatöre, karaborsacı tüccara tâviz vermek zorunda kalan veya kararlarını çıkarcılar eliyle alan bir demokrasi, halk tarafından, kütleler tarafından ne dereceye kadar benimsenebilir? Kütlelerin demagoglar peşine takılması, çürük temeller üzerinde oturan ve dayanaklarını geniş bir yüzeye yaymadan kalan bir demokrasinin büyük sarsıntılar arasında çöküvermesi ihtimalini arttırmış olmaz mı?

Kadı kızının kusuru

Sayın İnönü, belki de bütün bunları, her zamanki taktik iyimserliğiyle, omuz silkip karşılayacak ve «demokrasilerde böyle şeyler olur» diyecektir. Onun gözünde, bütün bu aksaklıklar, kadı kızının kusurlarından ibarettir; alımlı, bilimli demokrasi dilberi ayaktadır ya, siz ona bakın!

Türk demokrasisinin yaşayabilmesi ve sağlam temellere yerleştirilmesi için zoraki iyimserlik gözlüklerinin hepsini bir yana fırlatmak gerek. Kadı kızı ayaktadır ama, yaklaşıp biraz daha yakından bakın: Yüzü gözü irinlerini derinlerden alan çıbanlarla kaplı; kolları, ayakları dermansızlıktan kopmak üzere; rengi soluk, nabzı cansız; iffeti konusunda türlü rivayetler dolaşmakta. Bütün bunlar ortadayken, birşey yapmadan beklemek ve üstelik hastalıkları daha da arttırıcı yolda devam etmek ne derece doğrudur?

Sosyalist sisteme dayanan bir demokrasi, Türkiye'nin şartları içinde, Sayın İnönü'nün «olağan» saydığı temel kusurları ortadan kaldıracak bir çıkış yoludur. Sosyalizmin getirdiği fomüller, bir tabiî senatör'ün ortaya attığı «hukuki ihtilâl» formülü gibi esrarlı tılsımlara değil, halkçılığa, akla, mantığa ve hesaba dayanan formüller.

Demokrasi, iyimserlik gözlükleri ve hayır dualarıyla ayakta durabilseydi, Sayın İnönü'nün nakaratlarını sabırla dinlememiz ve her nakarat arasındaki kakafoniye kulak tıkayıvermemiz mümkün olabilirdi. Ama ne var ki, Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede, iktisadî ve sosyal şartlar, demokrasının de akla, mantığa ve hesaba uygun halkçı yollardan geçmesini gerektirmektedir. Belki de Türkiyenin şartları içinde, demokrasi ile sosyalizmi eş anlamlı iki kelime sayan inancımızın kuvveti bundan doğuyor.

Mümtaz Soysal

28 Nisan 1960'dan bir sahne
Yeni bir devrin başlangıcı

İnönü, zamana oynuyor

Başbakan, «Vakit kazanalım, zaman her şeyi çözecek» diyor. Fakat sosyal ve ekonomik uyanış hâlindeki bir toplumda, statükoyu muhafaza için zaman kazanmak neye yarar?

Önce Afyon, Ankara ve İzmirde, 5 subayın tevkif edildiği öğrenildi. Sonra, Nisan ayının ilk haftası içinde, İstanbulda da 5 deniz subayının tevkif edilmiş olduğu işitildi. İki Albay da İstanbulda sessizce emekliye sevkedilmişti.

Subay tevkifleri gergin olan havayı arttırdı ve söylentiler biribirini kovalamaya başladı. Söylendiğine göre, 5 karacı subay tevkifinin sebebi, «Genç Kemalistler Ordusu» adı altında yedi sayfalık bir bildiriyi yaymaya çalışmalarıydı. Bildiride, Koalisyon hükûmetlerinin başarısızlıkları, beceriksizlikleri bir bir sayılıp döküülüyor, özellikle Atatürk ilkelerinden verilen tâvizler belirtiliyordu. Bugünkü şekliyle çok partili siyasi sistemimizin memleketi gün geçtikçe bir çıkmaza ve kardeş kavgasına sürüklediği, kalkınma için iktisadî tedbirlerin alınmadığı, reformların yapılmadığı, avutma politikasının devam ettiği, eski devir hasretlilerinin, intikamcıların ve ordu aleyhtarlarının fırsat kolladıkları ileri sürülüyor ve silâhlı kuvvetlerin gerektiğinde, birlik ve beraberlik içinde idareye el koyması için hazırlıklı bulunması isteniyordu.

Genç subaylar, ordunun alt ve üst kademeleri arasında bir açıklık ve gerginlik yaratılmasından şikâyetçi görünüyorlar, ordunun komuta zinciri içinde tam bir birlik ve beraberlik halinde bulunmasını zarurî sayıyorlardı. Söylendiğine göre, Afyonlu subaylar, ordunun, 14'ler, 11'ler, 22 Şubatçılar diye bölümlere ayrılmasına karşıydılar ve bu sebeple ordu dışında kalmış elemanlarla işbirliği yapılmasını istemiyorlardı. Nitekim, Afyondaki faaliyetin ordu dışında kalmış elemanlardan biri tarafından ihbar edildiği daha sonra öğrenildi.

Mucip Ataklı
İnönü diktatörlüğü istiyor

Başbakan İnönü, bütün bunlar olup biterken, hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi, gayet sâkin davranıyor, «Önemli bir şey yok, ordu gerekeni yapıyor» diyordu. Dikkatler, ısrarla Afyondaki tevkiflere çekilmeye çalışılıyor, bunların 14'lerin, 11'lerin, 22 Şubatçıların bir kısmıyla ilişiği olduğu yolunda söylentiler yayılıyor, İstanbuldaki soruşturma ise basit bir disiplinsizlik olayı imiş gibi gösterilmeye çalışılıyordu. Oysa, Afyon grubuna göre, İstanbul grubu daha aktif durumdaydı. O kadar ki olayın soruşturması için bizzat Deniz Kuvvetleri Komutanı İstanbula gitmek zorunda kaldı, yeni tevkifler olduğu söylentileri yayıldı, Deniz Harp Okulu Komutanının istifa ettiği söylendi.

İnönüye göre olaylar

Hafta, gazeteler arasında tevkif edilen subay sayısı konusunda bir açık arttırma ile gelip geçerken Perşembe günü CHP ortak grupları bir toplantıya çağrıldı ve Başbakan İnönü grup üyelerine son olaylar hakkında bilgi verdi.

İnönünün söyledikleri aşağı yukarı şunlar oldu:

«Bu olayları daha önce de sergüzeşt teşebbüsünde bulunan maceracı bazı emekli subaylar yaratmaktadır. Bunlar da 22 Şubat teşebbüsünde muvaffak olamayanlarla M.B.K. den tasfiye edilen bazı zavallı kimselerdir. Bu hâdiselerin şüphesiz büyük önemi vardır. Takdir edersiniz ki söylentilerin yaygın bir devrini geçiriyoruz. Bu devri mutlaka atlatacağız. Telâşa mahal yoktur. Son olayların endişe verici bir tarafını görmüyorum. Sükûnetle takip ediyoruz. Bugüne kadar sergüzeşt heveslileri olarak kimleri görmüş ve tanımışsak, bu teşebbüsün içinde gene onların bulunduğunda şüphemiz yoktur. Belli olanların ise hareketinden endişe edilmez. Siyasi hayatımızın taşıdığı müzmin hastalıkların bir müddet daha devam etmesi tabiî bir hâdisedir. Beyanname olayı ile ilgili soruşturma gizli olarak cereyan ediyor. Şimdilik fazla bir şey söyleyemem. Hâdise öteden beri bu kabil hareketlere hevesli kimselere bulaşmak istidadını gösteriyor. Siyasetin aşırı meraklıları birbirleri ile uğraşa uğraşa nihayet doğru yolu bulacaklardır. Bütün bu maceracılar öteden beri takip edilmektedir. Hepsinin yaptıkları ve yapmak istedikleri malûmumuz olmuştur.»

Başbakan İnönünün yarım saat kadar devam eden konuşması sırasında vardığı hükümlerden biri de şu oldu:

«Olaylar genç rütbeli subaylar arasında cereyan etmektedir. Beyanname bir Yarbayda düğümleniyor. Bunları ordunun altı ile üstü arasındaki bağların gevşemesinden fayda umuyorlar, böylece daha kolay başarıya ulaşacaklarını hesap ediyorlar.»

İnönü, bundan sonra, kendisini dikkatle ama pek tatmin olmamış gözlerle dinleyen milletvekilleri ve senatörlere bakarak biraz da kinayeli bir sesle, «Her şeyi söylemiyorum sanmayın, burada söylediklerim duvarlardan dışarı sızıyor diye değil, bildiğim bu kadar olduğu için bu kadar söylüyorum» dedi.

Olayları olanların ve belki de bildiklerinin tam ters açısından anlatan Başbakanın bilhassa 14 ler ve 22 Şubatçılarla ilgili kısımları ertesi gün, Alpaslan Türkeş, Talât Aydemir ve Dündar Seyhan tarafından ağır bir şekilde cevaplandırıldı. Üç eski ihtilâlci de Başbakanı isbat edemeyeceği ithamlar savurmakta suçlandırdılar, olaylarla kendilerinin ve temsil ettikleri gruplarla bir ilişiği olmadığını açıkladılar. Bilhassa Talât Aydemir bu işi oldukça telâşlı bir şekilde yaptı. İnönü hakkında da, «hükmünü tarih verecektir» dedi. Türkeş ise, İnönüye bir başka sebepten de çattı. Başbakanın bütün ömrü boyunca sürdüre geldiği ayırıcı ve bölücü politikasını şimdi de orduya sokmaya çalıştığını söyledi.

Başbakan İsmet İnönü
«Zaman, dur!..»

İnönü ise, bu demeçlerin verildiği Cumartesi sabahı, hemen bütün gazetelerin yazdığı bir gün önceki grup toplantısındaki sözlerini basın bürosu vasıtasıyla yalanlamakla meşgul oldu. Başbakanlık Basın bürosu, sanki CHP grubu ile işbirliği varmış gibi, Başbakanın Parti Grupunda yaptığı konuşmada, «Adlî takibat devam ediyor, bu bakımdan bir şey söyleyemem» dediğini ve ne 22 Şubatçılar, ne de 14'ler veya 11'leri itham edici beyanlarda bulunmadığını açıkladı.

Pazar günü Milliyete verdiği özel demeçte de, İnönü, herkesi şaşırtan iyimserliğinin yeni bir örneğini verdi. Başbakan, «Siyasî hayatımızın endişesi ve bu endişeye bağlanan askerî ve sivil ihtilâl ve intikam ihtimallerinin yaşamasıdır. Bu ihtimaller gittikçe ehemmiyetsiz, kudretsiz ve itibarsız olmaktadır. Son hâdiselerin neticesi bu istikamette yeni bir terakki yerine geçecektir. Askerî tevkifler, büyük ordunun kudretine ve itibarına tesir etmiyen kanunsuz hâdiseler değerinde kalacak. Martın son haftasından beri açığa vurulmuş olan intikam gayretleri yeni bir mahkûmiyete uğrayacaktır.»

İnönüye göre, ihtilâl teşebbüslerini hazırlayan şahıslar ve gruplar daima aynıdır ve daima ayn kaldı ve aynı sonuca varacaktır. En önemli mesele, zaman kazanmak ve bu arada parlâmentonun iyi çalışmasını ve Kalkınma Plânının uygulanmasını sağlamaktır. Bu takdirde, her şey normale dönecektir. Sertlik tedbirleri lüzumsuz, hattâ zararlıdır.

Fakat bâzı politikacılar aynı f kirde değildir. İnönüden çok da ha az soğukkanlı olan bazı po tikacılar, milli koalisyon gibi k mik fikirler peşinde koşmaya b ladılar. 27 Mayısçı subayların te kif edildiği bir sırada, 27 Mayıs karşı tutumu iyi bilinen AP ni de hükûmete alınması, doğrus çok akıllıca bir fikirdi!...

YTP. Genel İdare Kurulun Perşembe gecesi yaptığı toplan da ise, Prof. Aydın Yalçın, İnö yü uzun uzun tenkid ederek şu ları söyledi: «Siyasi lider hâdi lere seyirci kalmaz, hâdisele üstüne gider. Atatürk böyle ya masaydı memleket kurtulama Biz ise hâdiselere seyirci kalm tayız. Üzerimize düşen milli va feyi yapmak zorundayız. Cu cılar, ihtilâl tasarlayıcıları, a larını orduya bile dayasalar ağır şekilde cezalandırılma

İhtiyatlı, muhafazakâr İnönü ise, bu ateşli muhafazakâr profesörün istediğinin tam aksı politikayı uygulamaktadır.

Bu arada, 28 Nisan Yıldönümü dolayısıyla konuşan Emekli General Mucip Ataklı da, İnönünün iyimserliğini paylaşmadığını, durumun ciddi olduğunu belirten sözler söyledi. «Hukukî mesnetli bir ihtilâl» isteyen Ataklı, görüşünü şöyle açıkladı: «Bu ihtilâl, Anayasa ve seçim kanunlarında yapılacak değişikliklerle yeteri kadar bir müddet partilerin faaliyetlerine son vermek ve Kemalist düşünceler dışındaki zihniyetleri tasfiye ederek, muhtaç olduğumuz reformları yapmak ve bölünen vatandaş kütlelerini, yekdiğerine dost ve tek kamp haline getirmek olmalıdır.»

Görüldüğü gibi Mucip Paşa, içinde bulunduğumuz şartlar altında parti faaliyetlerinin zararlı ve bölücü olduğuna, bugünkü sistem altında muhtaç bulunduğumuz reformların yapılamıyacağına inanmakta ve İnönünün reformları gerçekleştirecek, kısa devreli bir diktatörlük idaresi kurmasını istemektedir. Böylece Mucip Paşa, muhafazakârlara devrimci politika uygulatmak arzusundadır.

Bütün bu görüşlerin, içinde bulunduğumuz devrin toplu ve tam bir teşhisine dayandığını sanmıyoruz. Türkiye bugün 150 - 200 yıldır sürüp giden ileri - geri mücadelesinin yeni bir safhasını yaşamaktadır. Şimdiye kadar çağdaş uygarlığa erişme çabası daha çok satıhta ve şekilde kalmış, ilerleme yolunu açacak sosyal ve ekonomik yapıdaki temel değişiklikler yapılmamıştır. Türkiye daha Batı burjuvazisinin, XVIII. yüzyılda gerçekleştirdiği toprak reformunu yaparak, toprak ağalarını ve kudretini toprağa dayanan faaliyetlerden alan kasaba eşrafını tasfiye edememiştir. Zayıf şehir burjuvazisi, bu kuvvetlere dayanarak ayakta durmaktadır. Türk toplumuna ve siyasî hayatına esas itibariyle bu kuvvetler hâkimdir. Bu kuvvetler ekonomik ve politik güçlerini bugünkü düzenden almaktadır. Türkiyenin hızlı ilerleme yolunu açmak için sosyal ve ekonomik yapıda gerçekleştirilmesi gereken köklü reformlar, bu kuvvetlerin siyasî ve ekonomik güç olarak tasfiyesi demektir. Muhafazakâr kuvvetler bu reformları yaparak, kendi kendilerini tasfiye ederler mi? Tarihte bir dereceye kadar İngiltere hariç, bunun örneği yoktur.

Hâlen yeni bir Türkiyenin, kalkınmacı, halkçı ve devrimci bir Türkiyenin doğum sancılarını yaşıyoruz. Eski Türkiyeyi temsil eden kuvvetlerle, yeni Türkiyenin öncüleri çekişme halindedirler. Mücadele, mutlaka yeni Türkiyenin zaferiyle bitecektir ve yeni Türkiyeyi yeni sosyal kuvvetler kuracaktır.

Muhafazakârları, aklı selime ve kendi kendilerini yenilemeye davet, sanırız ki beyhude bir çabadır.

Gelir dağılışı

İktisat Fakültesi öğrencileri tarafından düzenlenen açık oturumda «Türkiyede millî gelirin bölüşümü» tartışıldı.

Kalabalık bir öğrenci kütlesinin izlediği açık oturumda ilk sözü Doç Dr. Mükerrem Hiç aldı ve gelir dağılışındaki dengesizliğin iki yönde olduğunu belirtti. Birinci dengesizlik sosyal sınıflar arasında gözüküyordu. İkinci dengesizlik de bölgeler arasındaydı. Üstelik bu dengesizlik gittikçe artıyordu. İşçi ücretlerinin artışı, Millî Gelir artışının çok gerisinde kalıyordu. Önemli olan, ücretlerin gelişi güzel artması değil, işçilerin millî gelirden alacakları payın genel artışla orantılı olmasıydı.

Dr. Ekmel Zadil, konuşmasiyle statükocuları temsil etti ve millî gelir dağılışının tatmin edici olmadığını söyledi. Dağılış tatmin edici değildi ama, hükûmet olumlu yolda ilerliyordu... Aslında yukardan aşağı, hükûmetten gelen tedbirler değil aşağıdan yukarıya doğru alınan tedbirler daha önemliydi. Öte yandan işçi ücretlerinin artışı fiyat yükselişinden daha hızlıydı. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in açıkladığına göre: işçi ücretlerinin yüzde 9 artışına karşılık, hayat pahalılığı sadece yüzde 3 artmıştı. Dr Zadile göre, gelir dağılışında adaleti sağlamak için fazla acele etmemek lâzımdı. Bu durum binanın üst katına çıkmağa benzerdi. En emin yol, merdivenlerden adım adım çıkmaktı. İp atarak da çıkılabilirdi ama bu tehlikeliydi. Asansör kullanmak da tehlikeliydi. Elektrikler kesilebilir, asansör yolda bozulabilirdi!..

Zadil, «asansör» ün tehlikeleri ni sayıp dökerken sabrı taşan bir dinleyici «âlem füze ile çıkıyor» diye bağırdı.

İşçiler adına konuşan Türk - İş temsilcisi İsmail Topkar, «Ortada bölünülecek şey çok az» diyerek söze başladı. Dengesiz dağılım sermaye biriktirmemişti. Türk işçisi huzur içinde çalışamıyordu. Yarınından emin değildi. Bir gün kendisini kapı dışında bulabilirdi. Bu durum düzelmezse, millî gelirin artmasından bahsedilemezdi. Türk işçisinin bugüne kadar yaptığı mücadele üzerlerindeki baskıyı atmak içindi. Millî Geliri arttırma mücadelesi zeminini grev ve toplu sözleşme kanunu getirecekti. İlgili çevreler bir türlü memleket gerçeklerini anlamak istemiyorlardı. İşçi, emeğinin tam karşılığını alamazsa verim olamazdı.

Doç. Dr. Gülten Kazyan da «Bu kötü gelir dağılışının bazı sınıfları biyolojikman da zayıf düşürdüğünü, böyle bir işçiyle ilerleme yapılamıyacağını» belirtti.

Günün en parlak ve tesirli hatibi Çetin Altana göre, Millî Gelirin dağılışının âdil olabilmesi için önce hırsızlığı kaldırmak lâzımdı. Sonra da Devlet eliyle şahısları zengin etmeden vazgeçilmeliydi. Önce namuslu ve vicdanlı insanlara ihtiyacımız vardı. Bugün basın gene hür değildi. Ama bu baskı hükûmet baskısı değildi. Fakat daha müessirdi. Gazeteci istediğini yazamıyordu. Yazdırmama gerekçeleri: «halk anlamaz» dı. Halk anlamazdı da yazılanlardan niye korkuyorlardı. Öte yandan işlerine geldiği zaman Batıya örnek veriyorlardı. İşlerine geldiği zaman örnek Batı, gelmediği zaman halk anlamaz... Bu, iki yüzlülüğün, riyakârlığın açık belirtisiydi. Dolaplar kimse duymaz diye dönüyordu. Yazarsan bütün foyalar meydana çıkacaktı. Zaten basın başkalarının rezaletlerini yazar, kendisine sıra gelince susardı...

Bugün parlâmentoda ilerici cephe yoktu. Bulunanların en ilerisi durumu devam ettirmek için uğraşanlardı. Bunranların asıl sebebi buydu. Millî gelir 300-500 kişilik mutlu azınlığın elinde toplanıyordu. İhalelerle devlet kesesinden fert zengin ediliyordu. Petrol meselesinden başkaları zengin oluyordu. Çetin Altan, «Eczacıların dolaplarını yazdık diye nerdeyse bana zehir satacaklar» dedi ve sözlerini şöyle bitirdi:

«Nasreddin Hocanın hindi bölüşmesine benzeyen bu millî gelir bölüşümünün esas çehresi bu. Zaten bunu hepimiz biliyoruz. Ama biraz da bağıra bağıra söyliyelim.»

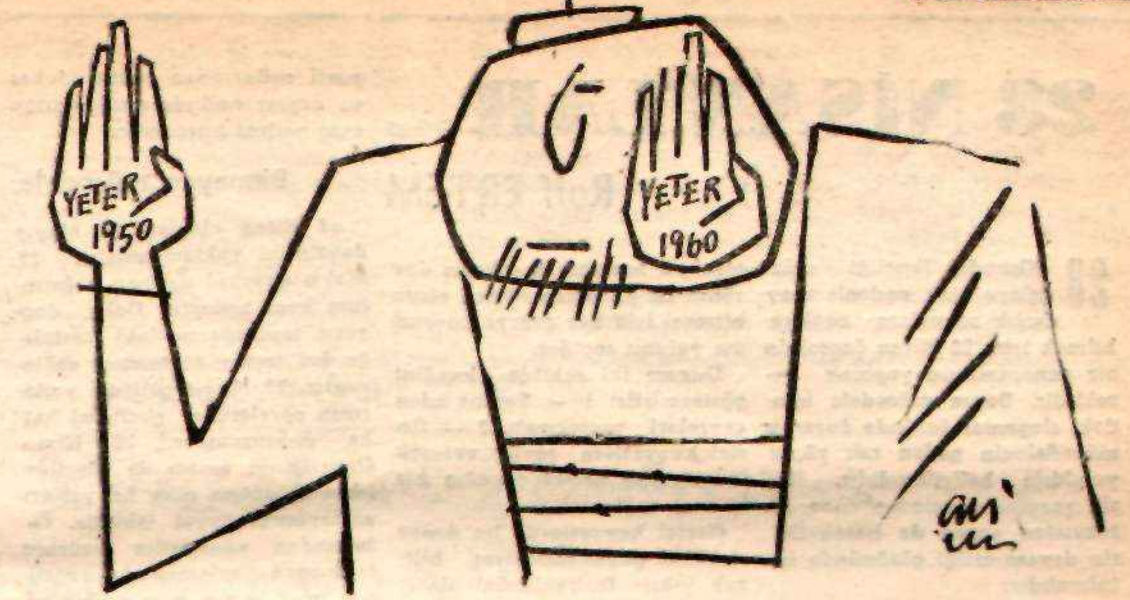
İlhan Selçuk, halkı soymak için bankaların nasıl kurulduğunu anlatarak başladı. Hükûmet çevrelerinde yakınları olan üç - beş kişi bir araya geliyor ve bir banka kurmağa karar veriyorlardı. Yakınlar faaliyete geçiyor devlet kasalarından kredi buluyorlardı. Bu ortaklık önce bankalarda meydana geliyordu. Sonra falan madene el atıyor, daha sonra da bir kaç fabrika kuruyorlardı. Böylece devlet kredisiyle bir kaç yakın dost zengin oluyordu. Hükûmet, bu durumu niye önliyemiyordu. Önleyemezdi, çünkü hükûmeti sınırlayan başka kuvvetler vardı. Bu halkın kuvveti değildi, böyle demokrasi olmazdı. Bu dengesizlik tanzimattan beri *devam ediyordu. O günden bugü*ne hâlâ bu üstün kuvvetler Anadoluya müstemlekesine gider gibi gidiyorlardı.

Doç. İdris Küçükömer «1 numaralı problemimiz gelirin dağılımı meselesidir» dedi. «İhtiyaçları karşılanan kişiler mutlu kişilerdir. İhtiyaçları karşılanmayanlar ise mutsuzdurlar Mutlu kişiler ufak bir azınlık olmalarına rağmen, mutsuz kişiler alabildiğine çoğalmıştır. Mutluluk farkının bu kadar çok olduğu bir yerde sosyal dengeden bahsedilemez.» Küçükömere göre bu durum sosyal sistemimizden doğuyordu. Bu sistemin değişmesi lâzımdı. Bu feci durumu parlâmento önlemeliydi. Eğer önleyemezse tedbirler alamazsa topluma karşı demekti.

Küçükömer'i açıklamasına göre, Türkiyede büyük gelir sahipleri tasarrufa gitmiyordu.

Gösteriş için kazançlarının hepsini harcıyor veya dışarıya kaçırıyorlardı. İsviçredeki satılık villâ ilânları Türkiyede çıkıyordu. Bu, durumun açık bir belirtisiydi. Yapılan bütün tasarruflar, fakir kimselerin omuzlarından çıkıyordu. Halk tasarruf ediyor, mutlu kişiler de lüks ihtiyaçlarına harcıyorlardı. Terk edilmiş Anadolu da büyük kabiliyetler yatıyordu. Okuyabilenler, iş sahibi olanlar, hattâ politik organları meydana getirenler ufak bir zümrenin çocuklarıydı. Bu durum gelir bölüşümünün kötülüğünden meydana geliyordu. Eğer parlâmento buna bir tedbir almazsa topluma karşı demekti. O zaman bir müdahale zaruriydi.

Açık oturumda, başta Çetin Altan olmak üzere sosyal dengesizliği belirten hatiplere büyük tezahürat yapıldı. Gençlik meselelerin açıkça tartışılması ve gerçeklerin halka duyurulmasından yanaydı.

TÜRK SOSYALİSTLERİ TEŞKİLÂTLANIYOR

Amerikanın en önemli ve büyük gazetelerinden biri olan «Christian Science Monitor", Sosyalist Kültür Derneği ve YÖN hakkında bir yazı yayınladı ileri sürülen fikirlerin isabet derecesini tartışmaksızın, yazının en önemli kısımlarını sunuyoruz:

«Türkiye, eski Menderes rejimi taraftarları ile halihazır hükûmeti destekliyenler ve bir grup asker müfritler arasındaki mücadele ile sarsılırken memleketin münevver zümresi de yeni bir mücadele için kendini hazırlamaktadır.

Gelmiş geçmiş hükûmetlerin Türkiyenin iktisadi problemlerini çözme ve sosyal durumunu geliştirme konularında başarısızlığa uğramasıyla hayal kırıklığına uğrayan ve yıllardır süren ümmilik, şehirlerdeki işsizlik ve köylerdeki ağalık gibi olaylar dolayısıyla ümitsizliğe düşen ilerici münevverler sosyalizme dönmektedirler.

Türkiye gibi gayet milliyetçi ve dindar bir cemiyetin okumuş üyelerinin Marks'ın prensiplerine istinat eden bir sisteme doğru kuvvetle kayması bizatihi bir ihtilâl hareketidir.

Bu hareket, iki sene önce Cumhuriyet Halk Partisinin Araştırma Bürosunda çalışan iki genç iktisatçının ve bir profesörün diğer bazı arkadaşları ile bir araya gelip Haftalık YÖN mecmuasını yayınlamaları ile başlamıştır. Bu dergiye Adnan Menderese karşı darbe yapan Millî Birlik Komitesi üyeleri, Millî Meclis üyeleri ve sabık vekilleri de dahil olmak üzere, tanınmış Türk şahsiyetleri yazılar göndermektedirler.

Yön, çeşitli problemleri incelemek, hükûmetin ve ona bağlı müesseselerin tenkidini yapmak ve mevcut hataları düzeltme yolunda muşahhas tavsiyeler yapmak ile işe başlamıştır.

Daha bidayetten itibaren mecmua taraftarlarının Türkiyenin sosyalizm yoluyla kurtulabileceği düşüncesinde oldukları şüphe götürmüyordu. Mecmuanın satışı nisbeten mahdut kalmışsa da, prestiji artmakta devam etmiştir.

Bunlara ilâveten, bidayette muarızları tarafından «komünist döküntüsü» olarak adlandırılan ve şüpheyle bakılan Yön, bugün muarızları tarafından bile hürmet görmekte ve ileri sürdüğü hususlar memlekete sadakatsızlık ithamıyla reddedilmeyip, tartışılmaktadır.

Türkiyenin yarı tahsilli halkı ve cahil köylüler gözünde sosyalizm komünizmin eşidir. Bu sebeple Türk sosyalistleri bir Sosyalist Partisinin hiç olmazsa bu safhada *halk tarafından destekle*neceğini ummamaktadırlar. Bununla beraber, faaliyetlerini koordine etmek ve geleceği plânlamak üzere, Sosyalistler bu sene Ankarada Sosyalist Kültür Derneğini kurmuşlardır.

İstanbulda son bir toplantıda, ileri gelen sosyalistlerden Profesör Cahit Tanyol Atatürk'ün Türkiyeyi modernleştirmedeki gayretlerinin çoğunun başarısızlığa uğradığını, zira bu reformların Türkiye nüfusunun çoğunluğu olan köylülere ulaşmadığını belirtmiştir.

Profesör Tanyol, Atatürk reformlarının münevverlere hasredildiğini ve bunun reformların başlıca zaafı olduğunu muhabirimize söylemiş ve ilâve olarak, «Avrupada siyasi demokrasinin arkasında elverişli iktisadi bir temel vardı. Bizde siyasi yapı değişmiş fakat iktisadi temel aynı kalmıştır. Bugün biz, halkını zorlukla besliyen bir memlekete sahibiz. Birleşik Devletlerden gelen iktisadi yardımın bir burjuvazi sınıfının yaratılmasına yardım edeceği umulmuştu. Aksine, neticede, spekülâtörler yaratılmıştır» demiştir.

Sosyalistlere göre Türkiye, aşırı zenginlerle günlük ekmeğini temin edemiyen iki grup sınıfa ayrılmıştır. Eğer bu gidiş devam ederse, Türkiye anarşi veya faşizme sürüklenecektir.

Profesör Tanyol ve taraftarları sadece ve sadece sosyalizmin bu gibi negatif değişmeleri önleyeceğine inanmaktadırlar. Tanyol «Bu sebeple biz, Türkiyeyi bu çıkmazdan kurtaracak metodları incelemek üzere Sosyalist Kültür Der*neğini kurduk. Türk sosyalistleri* doğmatik olmaktan çok pragmatik oldukları için sadece bazı sosyalist prensipleri ödünç almışlardır. Doktriner Marksizmin Türkiyede tatbiki imkânsızdır» demektedir.

Müşterek Pazar meselesi

Müşterek Pazar Komisyonu ile Brüksel Büyük Elçimiz Hasan Işık Başkanlığındaki Türk heyeti arasında müzakereler devam etmektedir. Müzakereler, Ortaklık Anlaşması metninin hazırlanmasıyla ilgilidir. Anlaşma metni he

28 NİSAN'LAR...

Raif ERTEM

28 Nisanda Gençliği mücadeleye iten nedenleri aydınlık sonuçlara bağlıyabilmek için, 28 Nisan öncesinin bir panoramasını yapmak gereklidir. Sonra mücadele içindeki sloganlar üstünde durarak mücadelenin neden tek yönlü yapıldığı belirtilmelidir. Kesin yargıya varmadan önce, 27 Mayıstan sonra da hareketlerin devam ettiği gözönünde tutulmalıdır:

Demokrasilerin en büyük arızası olan parti diktatörlüğü alabildiğine hüküm sürmektedir. Buhranların nedenlerini kavrıyamıyan o günün yöneticileri, muhalefeti, kendi tabirleri ile «çatlak sesleri» susturmak için en olumlu çare olarak Üniversitenin çanına ot tıkamayı bulmaktadırlar. Onları bu yüzeydeki tedbirlere zorlayan sebepler, karşı konulması gerekli kuvvetler olarak yalnızca konuşan ağızları görmeleridir.

Aslında huzursuzluk tamamen alttan geliyordu. Fakat sıkı polis ve espiyon baskısı, şöhret dokunulmazlığına bürünmemiş kimselerin konuşmasına imkân vermediği için olay bu yönde şekilleniyordu. İşte, bu yüzden birçok üniversite genci günün en devrimci partisi olan CHP saflarında mücadele yolunu aradı. Bunda CHP lideri İnönü'nün muhalefet devresindeki cesaretli tutumu da büyük rol oynadı.

Olayların kökü ekonomik bocalamaların doğurduğu buhrana dayanmaktadır. Çıkmaza giden DP kadroları, kurucuları etrafına toplanarak çıkarcı devrenin ne pahasına olursa olsun bitmesi için her çareye başvurma yolunu seçtiler.

Durum iki şekilde kendini göstermiştir: 1 — Tenkit eden çevreleri susturmak. 2 — Gerici kuvvetlere tâviz vererek kendilerine geçici de olsa bir kuvvet sağlamak.

Gerici kuvvetlerde bu dengesizlikten faydalanmasını bilerek yıkıcı faaliyetlerini alabildiğine genişlettiler. (Saidi Nursi'nin gezi programı v.s. gibi).

Huzursuzluğun iyice arttığını gören DP kadrosu, olaylara yanlış teşhis koyduğu için bütün tetbirleri hukuki yollarda almağa kalkıştı. Bu yöndeki çalışmalardan olan Tahkikat Komisyonu Kanunu, dolan bardağın taşmasına sebep oldu. O güne kadar konuşmayan ağızlar da fiili harekete sürüklendiler. Nitekim 27 Mayıs devrimi konuşmayan ağızlardan biri olan Ordu tarafından yapılmıştır.

Mücadeledeki sloganlar

Mücadele içinde kullanılan sloganların çoğu hukuki kavramlardır. Bunun sebebi, hukuki yollarla topluma çok fazla baskı yapılmasıdır. Gençliğin esas amacı ise ilerleme arzusudur. İhtilâl öncesi CHP. içindeki Gençlik Kolları — Ana Kademeler çatışması bunun delilidir. O günlerdeki hava bölünmeye müsaade etmediği için, hareket yalnızca iç çatışmalar şeklinde kalmıştır. 27 Mayıstan sonra da gençliğin parti saflarından teker teker ve grplar halinde ayrılmasının esas nedeni buradadır.

Bitmeyen mücadele

28 Nisan olayları 27 Mayıs devrimini yaklaştırmıştır. 27 Mayıs devrimi de bazı reformlara kapı açmıştır. Daha doğrusu toplumumuzdaki hastalığa iyi teşhis konmasını sağlamıştır. 27 Mayıs gelişme yollarının nerelerden geçtiğini halka duyurmuştur. 28 Nisan Gençliğinin amacı da bir ilerleme olduğuna göre bu yolları zorlayacağı gayet tabiidir. Öteyandan yöneticiler kadrosu toplumun ilerlemesinde gençliğin istediği hızı veremediği gibi arkasından da gitmemekte, onu geriye doğru zorlamaktadır. Yalnız bu zorlamalardan doğan çatışmalardaki taraflar değişiktir. Kurnaz hareket eden Hükümet çevreleri, olayların akışı hızlandı mı bir manevra ile gerici kuvvetlerle gençliği karşı karşıya bırakıyor. Kendisi de olaylara taraf olmaktan kurtuluyor. Oysa ihtilâlden önce gençliğin karşısına zıt kuvvet olarak daima hükümet çevreleri çıkıyordu. Fark bu kadar. Yoksa ihtilâl öncesi gelişme hızına günün yöneticileri fazla birşey katmış değillerdir.

Köprülerin altından çok sular aktı. Buhranların asıl nedenleri belirlendi. Geçen devrenin ışığı altında gelecek iyi seçiliyor. 28 Nisan, 27 Mayıs neticesine ulaşmıştır. 27 Mayıs ileriye gitmelidir. Bir de 27 Mayısı korumak parolası tutturmıyalım. Mikrofonlarda günü kurtarmak sevdasında olanlar aslında 28 Nisanın amacına aykırı hareket ediyorlar.

28 Nisan tatlısu kahramanlığı değildir.

---

men hemen bitirilmiştir. Sâdece sermaye hareketleri, teknik yardım ve ortaklık konseyinin işlemesi gibi bazı teknik meseleler kalmıştır. Ama asıl meseleler çözülmüş olmaktan çok uzaktır Dış yardım ve intikal devresindeki ticari anlaşmalar gibi temel konular askıdadır. 1 Nisandaki Müşterek Pazar Bakanlar Kurulu, sert tartışmalardan sonra bu konuları çözememişti. Sadece Almanya Türkiyeyi destekliyor, ötekiler başta Hollanda ve İtalya olmak üzere, Türkiyeye 5 yıl için 125 milyon dolardan fazla vermeye yanaşmamaktadırlar. Almanya, bu miktarı arttırmak maksadıyla çalışmakta, özellikle Fransayı tazyik etmektedir. Fakat yardım miktarını yükseltmek bir hayli güç.

Ticaret anlaşması bakımından İtalya güçlük çıkarmaktadır. İtalya gümrük ve ithalât miktarı konusunda, fındık gibi bazı mahsullerimize avantaj tanımaya yanaşmamaktadır. İtalyanlar, «Bu meseleyi seçimlerden sonra yeni hükûmet ele alacak» demektdir. Bu sebeple, Bakanlar Kurulunun 8 ve 9 Mayıs tarihli toplantısında askıdaki meselelerin çözülmesi ihtimali zayıftır. Bu durum anlaşmanın imzalanmasını yaz sonuna bırakabilir. Fakat Türk hükûmeti, yazdan önce bu işi bitirmek için diplomatik alanda, bütün imkânlarını kullanmaktadır.

Bu arada Yunistan, Brüksele heyetler yollayarak, Türkiyenin Müşterek Pazar işini baltalamaya uğraşmaktadır. Yunanistan intikal devresinde dahi Türkiyeye bazı istisnalar tanımasına şidetle karşı koyuyor...

Mehmet Baydur
Lâkabını hatırlattı

Arpa başa vurdu!...

Bonn Büyük Elçisi Mehmet Bayburdan gelen bir mektup, az daha koalisyonun yıkılmasına sebeb oluyordu. Neyse ki, taraflar anlayış gösterdiler ve kabak bizzat mektubu yazanın başına patladı. Başbakan, en kısa süre içinde elçinin geri alınacağını söyledi.

Ticaret Bakanlığı zamanında adı büyük ölçüde bir arpa yolsuzluğuna karışan Mehmet Baydur — Bu yolsuzluk hikâyesini YÖN ortaya atmıştır ve eski Bakan bu yüzden Millet Meclisi tarafından Yüce Divana verilmiştir — Bonn Büyük Elçisi olduktan sonra, orada da birtürlü rahat durmamış, Türkiyedeki hamileri ve dostları sayesinde Arpa yolsuzluğu hikâyesini kapatmak için çaba göstermiştir. Ama bu onun, Meclis Genel Kurulunca Yüce Divana sevkedilmesini önleyememiştir.

Yolsuzluk sanığı olarak Anayasa Mahkemesinde yargılanan bir insanın, bir büyük devlet nezdinde bir memleketi temsil etmesi dünyanın başkaca hiç bir yerinde görülmez ama, bizim demokraside bu durum yakın zamana kadar olagan karşılanmıştır. Bonn'da Türkiyeyi temsil eden Ekselans Baydur, Türkiyede hakkında olup bitenleri bir süre seyrettikten sonra nihayet dayanamayarak TBMM Başkanlığına bir mektup yazmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin hiç bir elçisinin ağzına yakışmayacak bir eda ile kaleme alınan mektup, CKMP Grubunun ve bilhassa Meclis Tahkikat Komisyonu başkanlığı yapmış olan Prof. Sadrettin Tosbi'nin tutulur tarafını bırakmamakta, Meclisi de «oyuna gelmek, basiretsiz kararlar vermekle» suçlamaktadır.

Meclis Başkanı Fuat Sirmen bu mektubu alınca, durumdan CKMP Grubunu haberdar etmiştir. CKMP ise, iktidar kanatlarından biri olarak Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Hasan Dinçer vasıtasıyla, Cuma günü akşam üzeri Meclis Koridorlarında Başbakan İnönüye durumu bildirdi. Ömrü hep bu tipten olaylar içinde geçmiş olan yaşlı Başbakan, CKMP lilerin hassasiyetini anladığını belirterek, yardımcısı Feyzioğlunu bu işle görevlendirdi ve yağdan kıl çeker gibi şahsını tartışmadan çekti. Feyzioğlu, Dinçer ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete bunun üzerine koridorlarda sinirli bir şekilde meseleyi tartıştılar. Bu arada Feyzioğlu da Baydurun mektubunun asla tasvip edilemeyecek bir mektup olduğunu kabul etti. Meseleyi ilk Bakanlar Kurulunda ele alıp elçiyi geri çekmeyi teklif etti. Bu arada Meclis Başkanı Sirmen de şahsına Baydur tarafından ağır târizlerde bulunulan Sadreddin Tosbiye, «Grup olarak durumu tezekkür edip kararınızı aldıktan sonra vereceğiniz haklı cevabı bana getirmenizi rica ederim. Meclis Başkanı olarak bu cevabı Dışişleri Bakanına intikâl ettireceğim» dedi.

Muhlis Sırmalı
Şecaatli Kromit avukatı

Kromitin avukatı Sırmalı

Senatoda Kromitin borcunu Hazineye yükleyen kanun görüşülürken Senatör Burhanettin Uluç, Oğuz Akalın avukatlığını bir CHP. linin yaptığını söylemiş, fakat isim açıklamamıştı. Avukatın kendisi, Milliyete bir yazı yollayarak, ismini açıkladı: Kamu oyunun ziyadesiyle merak ettiği bu Kromit avukatı, CHP. eski İstanbul İl Başkanlarından Muhlis Sırmalıdır.

Bu tanınmış CHP. linin açıklaması son derece eğlenceli. Öyle anlaşılıyor ki Sırmalı, Ziraat Bankasının faizleriyle birlikte 90 milyon lirayı bulan parasını cebe indiren, fakat yine de ellerini kollarını sallıyarak piyasada dolaşan Oğuz Akal'ın avukatlığını, Hazineyi ve Ziraat Bankasını bu borcu ödemekten kurtarmak için kabul etmiş. Borcu krom ihracıyla Kromite ödetmek maksadıyla çırpınmış! Ama ne Ziraat Bankası, ne Ticaret Bakanlığı, ne de Başbakan yardımcısı Alican, Hazinenin ve Ziraat Bankasının parasını koruma konusunda, Kromitin avukatı kadar titiz davranmadıkları için başarıya ulaşamamış.

Sırmalı, Alican'ı ziyaret edip parayı krom mukabilinde ödetme yetkisi rica etmiş. Ama Alican oralı olmamış. Ziraat Bankası da, Sırmalının teklifini kabule yanaşmamış. Ama Hazinenin menfaatinden başka menfaat tanımıyan Sırmalı yılmamış. Kanun tasarısından biraz zaman önce, Ziraat Bankasının «menfi hâletini bertaraf etme[k] maksadıyla, İtalyanın en bü[yük] firması olan Monte Catin[i] firmasıyla» mukavele yapm[ış] ve memleketimize, eksik olma[sın], 270 milyon liralık yatırım yapılmasını sağlamış. Monte Catini, Krom mukabilinde bu parayı ödiyecekmiş ve bu sâye[de] de Kromit'in borcu da karşıla[n]acakmış. Ama Ticaret Bakanlığı büyük bir vatanperverlikle ve Hazine aşkıyla yapılan bu çok cazip teklife hayır demiş. Bu yüzden devlet Kromitin 10 milyon liralık borcunu ödemek zorunda kalmış..

Görüldüğü gibi Kromitin avukatı, Ziraat Bankasını, Başbakan Yardımcısını ve Ticaret Bakanını, anlayışsızlıkları veya ihmalleri yüzünden, devletin 10 milyon lira kaybına sebebiyet vermekle suçlandırmaktadır! Bu önemli bir ihbardır, Meclis Tahkikatı açılmalı ve bakanlar Yüce Divana sevkedilmelidir! Sıkılmazlığın bu kadarına pes...

Bu arada okuyuculardan, Hazinenin ödiyeceği 10 milyon lira ile ilgi câzip teklifler gelmektedir. Bâzı okuyucular 10 milyonun halktan toplanacak ianelerle ödenmesi için bir kampanya açmamızı istemektedirler.

Dış yardımları kesme tehdidiyle, Kromit'in 10 milyon lirasını Hazineye ödeten Amerika ise, fiyatını yüksek bulduğu için Türk Kromu almamakta ve Rusyadan alış verişi tercih etmektedir!

Yeni Halkevle[ri]

İnönü, Halkevlerini açmayı reddetti ama, Türk Kültür Derneklerinin ülkücü üyeleri, bu teşekkülün ismini değiştirerek, Halkevlerini açtı. Gerçi Halkevleri, Köy Enstitüleri gibi sosyal ve ekonomik yapıyı değiştirecek önemde bir hareket olmamakla beraber, zamanında faydalı bir rol oynamıştı. Fakat bugünkü bezginlik ve bıkkınlık veren ve idealizmi komik gösteren düzende, yeni Halkevleri eski Halkevleri gibi olab'lecek mi? Göreceğiz..

S.K.D.

Sosyalist Kültür Derneğinin mutad haftalık toplantısında Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarından Aslan Başer, «Az gelişmiş ülkelerde sosyalizm» konusunda konuştu. Başer, kütlelerin uyanması vâkıasına dikkati çekerek, az gelişmiş ülkelerde halktan gelen bir değişme, ilerleme ve kalkınma arzusunun mevcut bulunduğunu söyledi Halktan gelen bu değişme arzusu, sosyalizm şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başer'e göre, geçen yüzyılda ancak ileri memleketlerde uygulanabileceği sanılan sosyalizm tam aksine, az gelişmiş ülkelerin kalkınma, ilerleme ve batılılaşma doktrini haline gelmiştir. Bu ülkeler, sosyalizm yoluyla, kapitalist gelişme devresini atlıyarak, orta çağdan bir hamlede Batı uygarlığına geçme çabası içindedirler.

Bu bakımdan, yolu ilk açan ülke, Atatürk Türkiyesi olmuştur. Atatürkün halkçılık, devrimcilik ve devletçilik ilkeleri, ilerleme yolunu açarak memleketimizi sosyalizme götürecekti. Fakat bu ilkeler iyi anlaşılamadı, uygulanamadı ve tâvizciliğe sapıldı. Fakat bugün Türkiyede, muhafazakâr - ilerici çekişmesi hızlanmıştır. Toplumun dinamik kuvvetleri, değişmeden ve hızla ilerlemeden yanadır. Şimdi mesele, Sosyalizm şeklinde ortaya çıkan ve toplumun dinamik kuvvetlerinde şuur kazanan bu ilerleme ve değişme çabası...

müphem şekilde değişmeyi arzulayan halk kütlelerine sirayet ettirmek ve onları şuurlandırmaktır.

Başer'e göre, Türk sosyalizmi, milliyetçi, halkçı ve emekçi, demokratik, insani ve realist olacaktır. Başer, realizmi şöyle anlattı: «Bu ilke, çağdaş sosyalist uygulamaların temel niteliklerindendir. Bunu, istihsal bağıntılarının istihsal şartlarına uydurulması meselesinin, klişeleşmiş formüllerden sıyrılarak, memleket gerçeklerinin ışığı altında, realist olarak ele alınması şeklinde ifade edebiliriz. Bu bakımdan dış ticaret, banka, sigorta işletmelerinin devletleştirilmesi ve toprakta kooperatifçiliğe gidilmesi bugün için zaruri görünmektedir. Bunun dışında, vergisini ödeyen, devleti soyarak zengin olma yolunu tutmayan, emeği sömürmeyen milli sıfatlı özel teşebbüsün istihsal artışına katılmasında ve devam etmesinde ancak fayda vardır.»

Basın ağaları

1 Mayısta bir büyük ajans faaliyete geçecektir.. Ajansın adı haber ajansıdır ve Hürriyet gazetesinin iki sahibi Erol ve Haldun Simavi tarafından kurulmuştur.

Ajansın yapacağı şudur: yurdun ve dünyanın dört bir köşesinden derleyeceği haber ve resimleri, en kısa, en kestirme ve en ucuz şekliyle gazetelere, tabiî bu arada Hürriyet gazetesine de ulaştırmak, böylece de basına yeni bir hizmette daha bulunmak.

Simavi kardeşlerin iyi niyet gösterileri bu kadarla da bitmemektedir. Ajans bünyesinde çalışan her fikir işçisi, üstelik ajansa ortak da olacaktır. Yâni kendi hissedarı bulunduğu müessesede çalışacak, aylığının ötesinde kârını da arttırmak için daha çok gayret gösterecektir.

Kenarına gidiş - dönüş uçak biletleri eklenerek Ankaradan İzmirden ve hattâ Adanadan bir kısım insanlar Ajansın açılış törenine davet edilmişlerdir.

Hürriyet sahiplerinin pek demokratik usullerle kurdukları ajansın perde gerisinde sağlamak istediği faydalar bir hayli dikkat çekicidir. Şöyle ki, Hürriyet gazetesi, bu ajans tecrübesi ile bir hamlede, bünyesinde bulunan 100 kadar fikir işçisinin kanuni hakları olan kıdem tazminatından kurtulmuştur. Hürriyette çalışan fikir işçilerine, sizin Hürriyetle olan sözleşmelerinizi feshettik, kıdem tazminatlarınız, Haberler Ajansının sermayesine katılmıştır, siz de kıdem tazminatınız kadar ajansa hissedarsınız denmiştir. Aylık masrafı 30 - 40 bin lira olan kalabalık Ankara 20-25 bin liraya mal olan İzmir istihbarat kadrolarının yükü böylece Hürriyet gazetesinin sırtından kalkmıştır. Aynı şekilde illerdeki istihbarat elemanları da kıdemleri ölçüsünde ajansa ortak edilmiş, Hürriyet gazetesi, Ankara ve İzmir gibi büyük merkezlerde birer şekli temsilci, İstanbulda da üç beş kişilik bir yazı işleri kadrosu ile çıkar hale getirilmiştir. Dolayısiyle gazetenin yüz binleri aşan istihbarat masrafı bir anda sıfıra yakın hale getirilmiş, fikir işçilerinin daima göz korkutan kıdem tazminatları meselesi de ortadan kaldırılmıştır.

Bu işin sadece hürriyet cephesidir. Bunun ötesinde, Haber Ajansı, Lazareff'in «Fransada Basın Rezaletleri» kitabında anlattığı İkinci Dünya Savaşı öncesi Havas Ajansı rolünü de oynamaya namzet görünmektedir. Ajans önce bir haber tekeli yaratacaktır. Haberlerini daha çok hafif konulardan seçebilecek, halka faydalı ve sosyal yapıyı değiştirici değil uyuşturucu, oyalayıcı, kolay eğlendirici meselelerin üstüne eğilebilecektir. Bugün bile şikâyet konusu olan Süreyyanın aşiftelikleri, Marilyn Monroe'nun intiharından önceki aşkları, İran Şahının veya Ürdün kralının zamparalıkları konuları bundan böyle gazetelerde daha geniş ölçüde yer alacaktır. Tabii durum Türkiye konusunda da daha farklı olmayacaktır. Üç bacaklı bir köpeğin doğması, farzı muhal beş yıllık plânın yürürlüğe girmesinden veya bir bütçe tenkidinden önemli bir olay olarak sunulacaktır.

Haber ajansının üçüncü cephesinde, Türkiyenin hiç değilse belli başlı merkezlerinde ve bu arada asgarî ölçülerle Ankara, ve İzmirde 15-20 bin liraya mal olan istihbarat büroları kurmak zorunda olan bir takım orta halli gazeteler bu istihbarat elemanlarına para ödemek yerine, Haberler Ajansına üç beş bin lira para ödemekle, Türkiyenin dört bir köşesinin haberlerini rahatlıkla alabileceklerdir. Elbette bu ajansa abone olunca da, Türkiyenin ora lundurmak zorunluluğunu duymayacaklar, bu işçileri tasfiye edeceklerdir. Bunun ise, basın piyasında burasında fikir işçisi bu sasında nasıl bir işsizlik yaratacağı aşikârdır.

Hiç şüphe yok, Türk basını dev adımlarla kapitalizme gitmektedir. Karşıda güçlü sol partiler ve sendikalar tarafından çıkartılan, dengeyi sağlayacak yayın organları olmadığı için, Türk fikir hayatı bir hayli müddet, kapitalizmin pençesinde ıstırap çekecek, kamu oyu uyutulacaktır.

BASININ MESELELERİ : V

Temeldeki buhranı gören yok!..

İlhami Soysal

Önümüzdeki günler Türk Basınına yeni sürprizler hazırlıyor. Şimdilik olup bitenin pek fazla insan farkında değil ama, zaten çeşitli buhranlar içindeki basın, önümüzdeki günlerde şimdikilerden çok daha önemli meselelerle karşılaşacak.

Olacağı tahmin edilen şeyleri şöyle bir sıralamak dahi, gelecek günlerin nelere gebe olduğunu gösterecektir. Bir kere, halen İzmit Kâğıt Fabrikası tekelinde olan kâğıt ithali serbest bırakılacaktır. Dolayisiyle basın şimdi tonunu ortalama 2 bin liraya elde ettiği gazete bağıdını, belki de hükümetçe yapılacak sübvansiyonlarla yarı fiyatına satın alabilecek, üstelik şimdiki gazete kâğıtları kalitesinden çok daha iyisini kullanabilecektir. Gazete sahiplerinin belli başlı şikâyet konularından biri olan, bir gazete kadrosunda illâ şu kadar adam çalıştırılır şeklindeki kayıt kaldırılacaktır. Gazetelerin her türlü ihtiyacının, — matbaa tesisleri, rotatif, linotip, entertip, matris, mürekkep, klişe çinkosu, klişe makinaları, telefoto, radyofoto v.s.— sağlanması için hükümet kolaylıklar gösterecek, vergi indirmeleri yapacaktır. Halen devletin elinde bulunan ve bütün gayretlere rağmen satılamayan üç dev tesis, — Milli Eğitim Bakanlığı elindeki Ulus Matbaası ile, Ankara ve İstanbuldaki Güneş Matbaacılık T.A.S. Matbaaları —, gazete çıkarmak isteyenlerin emirlerine tahsis edilecek, veya bu tesisler satışa çıkarılacaktır.

Basın hürriyetini nisbeten de olsa kısıtlayan bir takım kanunlar, Ceza Kanunu, Basın Kanunu, Cevap ve tekzip hakkı kanunu yeni baştan elden geçirilecek, hatta ve hatta belki de Türk Ceza Kanunun meşhur 141 ve 142 inci maddelerine bile açıklık kazandırılacaktır. Basın—İlân Kurumu tekelinde olan dış dünya piyasası ilânlarının alımı ve yayımı serbest bırakılacaktır. Dolayısile basın geniş ölçüde dış ilânla beslenecektir. 1962 yılında hissesine sadece 420 bin liralık dış basın ilânı düşen Türk Basını 19 milyar dolarlık dünya basın ilânlarından, 1962 dekinden çok daha fazla hisse alacaktır. Gazetelerde çalışan fikir işçilerinin gazete patronlarına yüklenmiş olan kıdem tazminatları, bulunacak bir formülle muhtemelen İşçi Sigortalarına devredilecek ve meselâ otuz yıllık bir gazetecinin öldüğü yahut çalışamaz hâle geldiği zaman verilmesi gereken otuz maaş tutarındaki kıdem, patron yerine, İşçi Sigortaları tarafından ödenecektir. Gazetelerin fiyatlarını yükseltmeden sayfalarını çoğaltmaları, dolayısı ile tirajlarını artırmaları imkân dahiline sokulacaktır. Türkiyede daha çok insanın daha çok ve daha kaliteli gazete okuması için Devlet gerekli tedbirleri alacaktır. Gazete dağıtımında ve ulaştırmada basına yeni kolaylıklar sağlanacaktır.

9 Milyonluk Yunanistanda yılda 22 bin ton gazete kâğıdı harcanırken, 30 milyonluk Türkiyede bu rakamın sadece 30 bin ton olması anormalliği giderilecek, dev tirajlı gazeteler yaratılmaya çalışılacaktır. 4,5 milyonluk Danimarkada sayfaları 16 ilâ 32 arasında değişen ve tirajları günde ortalama 1.700.000 i bulan gazeteler basılırken 30 milyonluk memleketimizde en kabadayı sekiz sayfa olan 340 gazetenin günlük tirajları toplamının henüz 1.298.764 olduğu göz önünde bulundurulacaktır.

Kısacası, Türkiye Basın rejimi bakımından, basına sağlanan kolaylıklar bakımından bir küçük Amerika veya bir büyük İsviçre haline getirilecektir. Başta sayın Hükûmet Başkanı İnönü olmak üzere, pek çok ilgili bu iş için kafa patlatmaktadır. Bunun için bizat Başbakanın isteği ile Milletlerarası Basın Enstitüsünden iki uzman dâvet edilmiştir. Geçen haftalar içinde bu uzmanlar, — Dr. Oscar Pollak ve Prof. Olivier Reverdin, birisi Beynelmilel Basın Enstitüsünün eski başkanlarından, diğeri bir sosyalist millet vekili ve dünya çapında gazeteci, birisi Avusturyalı, diğeri İsviçrelidir— Ankara ve İstanbulda incelemeler yaptılar. Ankaradaki temasları sırasında bizzat Başbakanla da görüştüler ve ondan Beynelmilel Basın Enstitüsünün Türkiyede de bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi bir basının kurulması için yardımcı olması dileğini dinlediler.

Beynelmilel Basın Enstitüsünün iki uzmanına Türkiyedeki incelemeleri sırasında biri Basın - Yayın Bakanlığından, biri de basın âleminden olmak üzere iki kişi refakat etti. Basın âleminden olan Ahmet Emin Yalmandı. Uzmanlar Bakanlarla, basınla uzaktan yakından ilgili herkesle görüştüler. Hürriyetin, Milliyetin, Akşamın sahiplerinin özel misafirleri olarak başbaşa yemekler yediler. İşveren ve İşçi Sendikalarını ziyaret ettiler. Çeşitli sorular sordular ve aldıkları cevapları ince ince not ettiler. Ne var ki bütün bu tetkik ve temaslarda, yapılan konuşmalarda iki uzmanın Türkiyeye niçin geldikleri, amaçlarının ne olduğu konusu, fikir işçileri ve teşekkülleri tarafından ancak heyet temaslarını bitirip memleketlerine döndüğünde, Metin Toker'in dergisinden ve kaleminden öğrenildi!

Şimdi uzmanlar en geç Mayıs ayının sonuna kadar raporlarını yazıp Başbakana bildireceklerdir. Ondan sonra da hükûmet, bu fetva gereğince demokratik bir basın yaratmak için hazırlıklara girişecek ve yukarıdaki hususları gerçekleştirmek için faaliyete geçecektir.

Böyle bayram değil, seyran değilken hükûmetin birdenbire basının meselelerinin üzerine eğilmek zaruretini neden duyduğuna gelince, bu sorunun cevabını da Başbakan İnönünün damadı Akis dergisi sahibi ve bir süredenberi de 1086 aboneli «İş Âlemi» adlı bir mesleki gündelik iktisat ve piyasa gazetesi çıkararak resmi ilân nimetinden faydalanmaya çalışan Metin Tokerin kaleminden okuyalım:

«Ortalığın karıştığı o günlerde, rahatsızlığın başlıca iki sebebi olarak, her demokrasinin iki hayati müessesesi olan Parlamento ve Basının bizde sorumluluk duygusundan mahrum bulunması görüldü. Sorumluluk duygusundan mahrum olan aslında müessese olarak Parlamento ve müessese olarak basın değildir. Fakat bir takım millet temsilcilerinin teşrii masuniyet zırhını, bir takım gazetelerin basın hürriyeti kalkanını huzursuzluk yaratmak ve tahrik yapmak için vasıta diye kullanmaları topyekûn parlâmentoya ve topyekûn basını müşkül durumda bırakmaktadır... Parti kapatmadan siyaset hayatı nasıl tanzim edilecektir? Gazeteci hapsetmeden basın hayatı nasıl nizama sokulacaktır?... O halde ne yapmak lâzımdır? Yapılacak olan siyaset hayatında suçların şahsiliği esasını kabul edip suç işleyen siyaset adamının üzerindeki teşrii masuniyet zırhını kaldırmak ve basın hayatında, sadece bizde görülen «Hükûmet kasasından beslenerek, devleti temelinden sarsmayı hedef bilen Basını geliri, yaşama imkânı normal, zorlama kaynaklardan faydalanmayan, dünyanın her yerinde olduğu gibi, iktisat kaidelerinin içinde bir müessese haline getirmektir.»

Yâni şimdi yapılacak olan şudur: Yukarıda sıraladığımız bütün o iyi niyetli görünüşlü tedbirler alınacak, çalışan ve çalıştıran herkesin ağzına birer parmak bal çalınacak ve bu arada Adnan Menderesin bile yapmaya cesaret edemeyip, Server Somuncuoğlunun dosyasında uyuyup kalan bir karar da tatbike konuluverecektir. Bu karar, her yıl devlet kasasından çıkarak basının cebine giren 25 milyon lira civarındaki resmi ilânların kaldırılmasıdır.

Resmi ilânlar ya resmi gazetede yayınlanacak, ya da sırf bu iş için Devlet tarafından yayınlanacak bir gazete ile kamu oyuna ulaştırılacak ve belki de resmi ilân müessesesinin daha işe yarar hale gelmesi sağlanacaktır.

Samimiyetle itiraf etmek gerekir ki, resmi ilânlara karşı yapılan hemen her türlü târiz yerindedir. Dünyanın hiç bir yerinde, bizdeki gibi bir resmi ilân beslemesi basın yoktur. Sarıkamıştaki filânca askeri birliğin koşum hayvanları için alınacak kuru otun alım satım ilânının, Ankarada yayınlanan ve sadece 1086 aboneye, o da hemen hepsi de bir çimento fabrikası ile makine kimya endüstrisinde işçi olan abonelere duyurulmasında elbette ki bir fayda yoktur. Geçmiş devirde resmi ilânların siyasi bir sus payı olarak alabildiğine istismar edildiği, bu sayede yüzlerce gazete patronunun zengin edildiği de bir gerçektir. Bugün de Basın İlân Kurumu eliyle her türlü siyasi baskıdan uzak ve belli ölçüler içinde nötr bir şekilde dağıtılmasına rağmen resmi ilânların, gazete olmaktan çok uzak bir takım varakpareleri yaşatmaktan başka işe yaramadığı da doğrudur. Bütün bunları samimiyetle kabul etmek gerekir.

Ne var ki, iktisaden az gelişmiş değil, hiç gelişmemiş bir ülke olarak Türkiyede Resmi ilân müessesesinin kaldırılması halinde ortaya çıkacak meseleleri de gözden uzak bulundurmamak gerekir. Bu halde olacak olan şudur: Ankarada çok çok bir, İstanbulda da beş - altı gazetenin dışında gazete, yaşamak imkânlarını kaybedeceklerdir. Türkiye çapında sayıları 340 ı bulan gündeliklerden 30-40 ı nisbeten de olsa, şeklen de olsa gazeteye benzemektedir. Sadece Resmi ilân desteği ile yaşayan ve hattâ bazıları oldukça büyük ölçüde kâr da eden bu gazetelerin sayısı Resmi ilânların kalktığı andan itibaren sür'atle altıya yediye düşecektir. Basında son on yıldır görülmekte olan tröstleşme, Resmi ilânların kalkmasından hemen sonra çok daha açık olarak ortaya çıkacak, okuyucu, yarım yamalak da olsa opinyon gazetesi hüviyetini yaşatmaya çalışan gazetelerden mahrum kalacak ve yerine dev tirajlara ulaşmış bulvar gazeteleri bulacaktır. Dünyanın her tarafında olduğu gibi, memleketimizde de dev tirajlı gazetelerin en çok dikkat edecekleri husus ise, iktidarlarla aralarını sıcak tutmaktır. Büyük gazeteler aşırı muhalefet yapmazlar ve iktidarı daima kollarlar. Bu gazeteler aynı zamanda, ilân veren iş çevrelerinin görüşlerini aksettirmekte de çok hassastırlar.

Bu gidiş Türkiyede zâten başlamıştı. Hükûmetin kararları gidişi çok hızlandıracaktır.

Türkiye'yi saran tehlikeler

Doğan Avcıoğlu

Atatürk devrinde Türkiye, bütün hudut komşularıyla dostane münasebetler kurmasını bilmişti. Bugün ise Türkiyemiz, kendisi hakkında iyi niyetler beslemiyen komşularla çevrilmiştir. Nâsır, güney hudutlarımıza boydan boya yerleşmiştir. B. A. C. Başkanı Kürt meselesini aleyhimize bir silâh olarak kullanmaya hazırlanmaktadır. Hatay meselesi ise ortada. Sovyetler Birliği ve Bulgaristan ile münasebetlerimiz, Menderes devrindekinden *daha az gergin değil kağıt üzerindeki* dost Yunanistanla bile, hâlen yıllardır görülmemiş bir soğuk harbin içindeyiz. Türkiyenin cep denizaltıları alma ihtimali karşısında, Yunan basını ittifakla, «Büyük tehlike: Tarihte *ilk defa Ankara, Yunanistandan daha büyük de*niz kuvvetlerine sahip olacak» diye haykırıyor! Yunan basınından devamlı harp nârâları yükselmektedir. Gazeteler, «Yunanistan, Türkiye tarafından gelecek herhangi bir ateşli harekete yıldırım hızıyla ve ezici bir şekilde karşı koymaya hazırdır» diyorlar!.. Komşulardan tek dost. Iran kalmıştır. Orda da Şah devrilir ve Musaddık tipinde milliyetçi bir idare iktidarı ele geçirirse Türkiyemiz *tamamen düşmanlarla* çevrili bir ada hâline gelecektir.

Diğer taraftan Kıbrıs dâvâsını günden güne kaybetmekteyiz. Kürt meselesi diye ciddi bir mesele artık su yüzüne çıkmıştır. Ermenilerin Paristeki Taşnak Partisi bile coşmaya başlamıştır! Taşnak, artık anavatana döneceğiz diyor!. Iraktaki Türklerin durumu da, daha nâzik bir safhaya girmiştir.

«Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» palitikamızın bugünkü manzarası bu!

Kamu oyu, bu meselelerin henüz pek farkında değil. özellikle, Kıbrıs ve Kürt meselelerindeki gelişmeler az biliniyor. YÖN, Türk – Yunan ve Türk – Arap münasebetlerindeki gelişmelerin ışığı altında, aktüalitesine rağmen, kamu oyunca en az bilinen Kıbrıs ve Türk meselelerini ele alarak, *gazetecilik vazifesini yaptığına* inanmaktadır.

Unutulan Kıbrıs

Geçen perşembe Makarios, Kıbrıs *Anayasa Mahkemesinin aczi ve ürkekliği* yüzünden, yeni bir başarı daha kazandı. Ertesi gün Türk gazetelerinde, bu konuyla ilgili tek satır yoktu. Dehşetengiz «Ya taksim, ya ölüm. Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır» kampanyalarından sonra, Türk basını kış uykusuna yatmış, kamu oyuna meseleyi unutturmuştur. Yunan basını, iktidarın resmi organları da dahil, memleketimize en çirkin ve saldırgan bir dille harp ilân ettiği halde, farkında bile değiliz. Kamu oyu, bir kısım basının, «Ah Yunanistan! Yunanistan nasıl kalkındı. Onu örnek alalım» gibi aşağılık komplekslerini dile getiren safsatalarıyla uyutulmaktadır.

Halbuki perşembe günü Kıbrıs Anayasa Mahkemesi, Belediyeler konusunda aczini ifâde eden ürkek bir karar verdi. Karar ilk bakışta lehimize görülebilirse de, yüzde yüz haklı bir dâvâda, ayrı belediyeler kurulması zaruretini kesin şekilde belirtmediği için aleyhimizdedir. Bilindiği gibi, İngiltere bir sömürge kanunuyla Türkler ve Rumlar için ayrı belediyeler kurulmasını kararlaştırmıştı. Bu ayrı belediyeler 5-6 yıldır normal şekilde işlemekteydi. Yeni Kıbrıs Anayasası da, Zürih anlaşmalarına uygun olarak 5 ilde ayrı belediyeler kurulmasını öngörmekteydi. Fakat Makarios, Anayasanın kesin hükmüne rağmen, belediyeleri birleştirmek istiyordu. Bu maksatla, Rumların oçğunlukta bulunduğu Kıbrıs Temsilciler Meclisi, Belediyeler hakkındaki sömürge kanununu, yürürlükten kaldırdı. Rum hâkimiyetindeki Kıbrıs Hükûmeti, 2 ocakta, birleşik belediyeler için yönetici kurullar tâyin etti. *Bu durumda Türk Cemaat Meclisi* de, ayrı belediyelere hukuki temel vermek maksadıyla, bir kanun çıkarmak zorunda kaldı.

O tarihten beri, Türk cemaati, gözlerini *Anayasa Mahkemesine dikmiş* beklıyordu. Makarios'un davranışları Anayasaya apaçık aykırıydı. Anayasa Mahkemesi, Makarios'un bu keyfi gidişine herhalde dur diyecekti. Türkler, Birleşik Belediyeler için yöneticiler tâyin eden Hükûmet kararının iptâli maksadıyla Anayasa Mahkemesine başvurdular. Temsilciler Meclisinin Türk üyeleri ve Türk Belediye Konseyi ayrıca, Birleşik Belediyler kararı alan Bakanlar Kurulunun hukuki mevcudiyeti olmadığını ileri sürerek, Anayasa Mahkemesine gittiler. Makarios da Türk Cemaat Meclisinin Belediyelerle ilgili kanunu için iptal dâvâsı açtı. Fakat Anayasa Mahkemesinin Başkanı olan Alman Profesör, Türk cemaatinin ve Anayasa Mahkemesindeki Türk hâkiminin devamlı israrlarına rağmen, bu konuda acele bir karar almaya niyetli görünmedi. İşi uzattıkça uzattı. Rum cemaatinin ve küstahlığıyla şöhret yapan Anayasa Mahkemesindeki Rum üyenin çeşitli tazyikleri ve tehditleri, yumuşak mizaçlı Alman profesörünü *teveddüde düşürüyordu.* Türkler, «karar ver» diyor, Alman profesör «Hüsnüniyet olmazsa bir işe yaramaz. Karar veremem» cevabını veriyordu. Alman Başkan, zaman zaman hayatından *bile endişe ettiğini* saklamıyordu.

Başkan, nihayet 4 aya yakın bir geçikmeden sonra, etliye sütlüye dokunmakdan dikkatle kaçınan bir karar aldı. Türk cemaatinin Ayrı Belediyeler Kanununu da, Bakanlar Kurulunun Birleşik Belediye kurma kararını da Anayasaya aykırı ilân etti. Fakat Anayasa Mahkemesi, dar bir hukuk anlayışına sığınarak Anayasanın ayrı belediyeler kurulması hükmü hakkında vaziyet almaktan dikkatle kaçındı. Ayrı belediyelerle ilgili İngiliz kanunu da önceden kaldırıldığı için, böylece, belediyeler her türlü hukuki temelden mahrum kaldı. Makarios ve Küçük'ün bir araya gelerek, belediyelerin statüsünü tâyin etme zarureti ortaya çıktı.

Ankarada acele bir iyimserlik

Anayasa Mahkemesinin kararı, Türk Kamu Oyuna Dışişleri Bakanlığının yeni basın sözcüsü Halûk Kura tarafından cumartesi günü duyuruldu. Sözcü, «Anayasa Mahkemesinin 24 Nisan 1963 günü yayınladığı kararlarını memnuniyetle karşılamış bulunmaktayız» diyerek iyimser bir yorum yaptı. Halbuki cuma günü, aylardır ilk defa olarak Makarios ile Fâzıl Küçük'ün yaptığı toplantı, hiç de iyimserliğe yer verecek şekilde geçmedi. Bu toplantıda Makarios, Anayasanın ayrı belediyeler kurulması hakkındaki kesin hükmüne yine de zerrece aldırış etmiyerek, «Ayrı belediyeler mümkün değil» dedi. Fazıl Küçük ise, ayrı belediyeler ve bunların faaliyetlerini yaarlıyacak koordinasyon komiteleri kurulması fikrinde ısrar etti. Böylece ilk toplantı bir işe yaramadı. Anayasanın lehimizde hükmüne rağmen, Anayasa Mahkemesinin kararı mevcut durumu değiştirmedi. Alman Başkan, dar bir hukukçu görüşüyle rahatça savunulabilecek kararlarla belki vicdanını huzura kavuşturmuştur ama, istese de istemese de mahiyeti icabı dar bir hukukçuluk anlayışının ötesinde büyük sorumluluklar taşıyan ve Anayasanın ışığı altında Kıbrıs Cumhuriyetini âhenkli şekilde geliştirmekle yükümlü olan Anayasa Mahkemesi, bu konuda görevini yerine getirmemiştir. Makarios, belediyeleri birleştirmek ve Anayasayı değiştirmek yolundaki kampanyasına eskisi gibi devam edip gidebilecektir. Gerçekten iki hafta önceki YÖN'de de belirttiğimiz üzere, Adada anlaşmaların değiştirilmesi lehine, Makarios'un idâre ettiği ve bütün Rum basının katıldığı şiddetli bir kampanya başlamıştır. Bizzat Makarios, «Zürih anlaşmalarının ilk adım olduğunu, Anayasanın değişmesi lâzım geldiğini, Türkiyenin ve diğer garantör devletlerin buna karışamıyacaklarını» açıkça söylemektedir. Makarios, Türk cemaatine tanınan garantileri ta*mamen kaldırmak* ve *Adada tamamen* Rum hâkimiyeti altında bir idâre kurma dâvâsı peşindedir. Türk cemaatinin varlığını devam ettirebilmesi için zarurî olan ve taksim tezinden vazgeçişimizin bedelini teşkil eden ayrı belediyeler *meselesi, Makarios'a bu fırsatı* sağlamıştır. Makarios, «Cemaatlerin karışık olarak yaşadığı şehirlerde, ayrı belediyeler kurulması mümkün değildir» tezini ustalıkla kullanarak, anlaşmaları ve Anayasayı değiştirebileceğine inanmaktadır. «Bir şehirde iki belediye olur mu» görüşünün, Batıda yankı bulacağına ve tâvizkâr Batı Hükûmetlerince de benimseneceğine inanan Makarios, mücadele

Askeri müdahele mümkün mü?

Siyasi papaz, anlaşmaların *sarih hü*kümlerine rağmen, Türklerin askeri bir müdahelede bulunabileceğine de ihtimal vermediği için fütursuzdur. Nitekim Genel Kurmay Başkan Yardımcısı Korgeneral Memduh Tağmaç'ın, kalabalık bir subay grubuyla Kıbrısı ziyareti,

Makarios
İşini yürütüyor

...m basını tarafından bir şantaj olarak ...nflandırılmaktadır. Eleftheria gazete ...in diplomatik muhabirine göre, «Tür ...ye Genel Kurmay Başkan Yardımcısı ... yüksek rütbeli subayların Paskalya ...nâsebetiyle Kıbrısı ziyareti, Türkiye ...işleri Bakanının takriben 10 gün ön... yapmış olduğu tahrikkâr konuşma ...n fiili bir devamını teşkil etmekte... Ankaranın gittikçe artan tahrik po...kasını devam ettirmekte bir maksadı ...dır. Türkler, nazarı dikkati memle...tlerindeki iç konulardan kaydırmak ...acının yanı sıra, Kıbrıs konusunu ...shington'a şantaj için kullanmak iste...ktedirler. Bilindiği gibi Amerika, ...ttefikler arasında âhenk kurulması ...usundadır. Bununla beraber, Türkle... bu tahrikkâr kampanyası, genişliği ...eden kestirilemiyecek olan son dere... ...pâzik bir durumun ortaya çıkmasına ... açabilir.»

Makarios, Türk müdahelesinin me...eye Birleşmiş Milletlerce el konması... yol açacağına inanmaktadır. Ama o ...en meseleyi Birleşmiş Milletlere inti...al ettirebilme çabası içindedir. Nitekim ... konuda İsviçrenin ciddi gazetesi ...e Zürcher Zeitung şunları yazmak...dır: «... **Tek taraflı bir Türk müdahe...si, şüphesiz çok ağır milletlerarası so...uçlar doğuracaktır. Yunanistan da, ...ndi tarafından seyirci kalmıyacak. ...bris ise meseleyi derhal Birleşmiş ...illetlere götürecek ve şüphesiz derhal ...ün tarafsız ülkeler tarafından destek ...ecektir.**

Kıbrıs Dışişleri Bakanı bir açıkla...asında bu noktayı belirtmekte ve Er...'e Türkiyenin belediyeler meselesin... Türk haklarını savunmak için neden ...irleşmiş milletlere müracaat etmediği... sormaktadır.

Bu şüphesiz Makarios'un işine gele...ktir, çünkü bu suretle Ankara, Kıbrı... bağımsızlığını tamamen tanımış ola...k ve mevcut anlaşmalarda bulunan ...üdahele hakkı değerinden kaybedecek ...ir.»

Yunanistan, Türkiyeye harp ilân etti!

Gerçekten bu durum müdahele im...nını çok azaltmakta, Makarios'un fü...suz gidişini kolaylaştırmaktadır. An...ak, Amerika ile garantör devletlerden ...giltere ve Yunanistanın Makarios'u ...yiki bir fayda sağlıyabilir. Fakat bu ...kımdan Yunanistan kamu oyunun ta...men Türkiye aleyhine kışkırtılmış ... ağır bir muhalefet altında zayıf düş...ş Karamanlis Hükûmetinin bu akın...a istese de istemese de kendini kap...ması, bu tip bir müdahele şansını da ...altmaktadır.

Türk Hükûmeti, Yunanistanı aklı ...ime dâvet için karasularını 12 mile ...aracak bir kanun tasarısını Meclise ...vketti ve Athenagorasın Aynoroz ziya...ti için istediği pasaportu geciktirdi. ...ürünüşe göre bundan maksat, Yuna...stanı, Makarios üzerindeki nüfuzunu ...llanmaya zorlamaktır. Özellikle, kara...larının 12 mile çıkarılması Yunan Hü...ûmetinin uykusunu kaçıracak müessir ... müeyyidedir. Fakat bu zorlama ted...rleri, şimdiye kadar Yunan hükûmeti... tâvizcilikle ve acizle suçlandırılma...ndan başka sonuç vermedi. Bu da Yu...n hükûmetini dikleşmeye zorladı. Hâ... Türk - Yunan münâsebetleri son de...ce bozuktur. Rum basını, kelimenin ...n mânâsıyla, Türkiyeye harp ilân et...ştir. Ethikos Krikis gazetesi, «Türkle... cüretkârlığı» başlıklı bir makalede, ...ürkiyenin Yunan aleyhtarı bir taktik... iç meselelerini bertaraf edemiyeceği... bunun bir saflık olduğunu, aksine ...nanistan aleyhindeki davranışların ...rkiye aleyhinde sonuçlanacağını, Tür...yenin şimdi Almanyaya ısmarlamış ...unduğu cep denizaltıları ile tehdit...de bulunmak istediğini» küstah bir ...le ileri sürmekte ve Yunanistanın ...t bir tepki göstermesini, Türk kara...ları hudutlarının genişletilmesini ka...l etmemesini, Kıbrıstaki tahriklere ...n vermesi için Ankaranın dikkatinin ...kilmesini, Adaya askeri heyetler gön...rmekten vazgeçmesi hususunda Tür...yenin ikaz edilmesini» istemektedir. ...hinaiki gazetesi ise, **«Tarihte ilk defa ...arak Ankara, Yunanistandan daha bü...k deniz kuvvetlerine sahip olacak —**

Nâsır
Zoraki komşu

Karamanlis iktidarı, Türklerin karşısında reayalığa kapıldı — Emekli amirallerin ikazları mühimdir — Türkiyenin Kıbrıs'a askeri müdahelede bulunması ve mevzii bir harbin çıkması ihtimal dışı sayılamaz — Cep denizaltıları Egeyi Türk denizi hâline sokacak» gibi ciddiyetten uzak başlıklar altında, eski Donanma Kumandanı bir emekli amiralin, «Türkiye cep deniz altılarına sahip olursa, Yunanistanın milli güvenliği tehlikeye girer» mealinde beyanını yayınlamaktadır!.

To Vima gazetesi ise, **«Ankara, megola ideacılık niyetleri besliyor — Yunanistan — Türkiye münâsebetleri nâhoş bir gerginlikte — Ortodoks Patrikhanesi etrafındaki güçlükler»** başlıkları altında, şu gülünç iddiayı ileri sürmektedir: «Kıbrısta tâkip edilen uzlaşmazlığa uygun olarak, Ankaranın, federasyon şekli veya ittifaklar altında yahut doğrudan doğruya toprak ilhakına mâtuf eski Köprülü politikasını benimser bir tutum tâkip eder göründüğüne Atinada inanılmaya başlanmıştır». Ayni gazete, Athenagorasin pasaport işinin uzaması dolayısıyla, bizi Amerikan tehdidiyle korkutmaya çalışmaktadır! Gazeteye göre, «Dünya Kiliseleri Konseyi, Patrik Athenagorasin seyahatine, Türk hükûmeti tarafından izin verilip verilmiyeceği hususunda bilgi sahibi olmak üzere Amerikan hükûmeti nezdinde teşebbüslerde bulunmuştur.»

Ethnikos Kiris ise, «Türklere ikazımız: Yunanistan, hazırdır!» tarzında, sekiz sütunluk manşet altında, Türkiyenin cep denizaltıları ısmarlaması ve Kıbrıstaki Türk askerî birliğine manevra yaptırması ile tiyatroculuk oynadığını yazmakta ve «Yunanistan, Türkiye tarafından gelecek herhangi bir ateşli harekete yıldırım hızı ile ve ezici bir şekilde karşı koymaya hazırdır» şeklinde donkişotluk yapmaktadır. Akşam gazetesi Athinaiki ise «Anibal şehrin Varoşlarında» başlıklı başyazılar yayınlamaktadır!

Asıl mesele

Yunanistan basınının ve muhalefetinin menfi tutumu, Makarios'un manevralarıyla da birleşince, Karamanlis hükûmeti, Makarios'un dümen suyundan gitmek zorunda kalmaktadır. Bu durumda Amerika ve İngilterenin, eskiden de görüldüğü üzere, Yunanistanı da, Türkiyeyi de gücendirmeme endişesiyle, iki tarafa da tâvizkâr davranacakları, bunun da Makarios'un işini kolaylaştıracağı rahatlıkla söylenebilir. Kısaca, Kıbrıs konusunda, sarih anlaşma hükümlerine rağmen imkânlarımız mahduttur ve bunu iyi hesaplıyan Makarios, adım adım Kıbrısı tam hâkimiyeti altına almaya gitmektedir. Esasen hukukî garantiler, her zaman fazla bir şey ifâde etmemektedir. Gerçek garantiler ekonomiktir. Nitekim İstanbuldaki Rumlar, Kıbrıs Türkleri gibi geniş garantilerin hiçbirine sâhip olmadıkları halde, büyük iktisadi güçleri dolayısıyla, memleketimizin mutlu azınlığını teşkil etmektedirler. Kıbrıs Türklerinin de asıl garantisi, iktisadi bakımdan güçlü hâle gelmektir. Halbuki Adada durum tam tersinedir ve bu durumu değiştirmek için, ciddi bir çaba gösterilmemektedir. Sorumlu idâreler, daha 1950 yıllarından itibaren, ileri devletçi bir politikayla, Türk ekonomisine tamamen bağlıyacak şekilde, Kıbrıs Türk cemaatinin iktisadi faaliyetlerini sıkı sıkıya plânlarlardı. Kıbrıs Türklerinin eğitim seviyesini ve teknik bilgisini geniş çapta arttırmaya önem verirlerdi. Ama içeride kendi meselelerini çözemiyen ve iktisadi ve sosyal alanda aciz içinde çırpınan idârelerin, bunları yapabilmesine imkân var mı? Bu sebeple Kıbrıs dâvâsını çoktan kaybetmiş olmaktan korkuyoruz. Ancak Türkiyedeki, halkçı ve devletçi dinamik bir idâre, bu konuda çok geç kalınmış olmasına rağmen, Kıbrıs Türklerinin kaderini değiştirme şansına sâhip olabilir.

Nâsırın plânları

Kıbrıs dâvâsıyla birlikte, Türk — Yunan münâsebetleri çıkmaza girerken, Irak - Suriye ve Mısır'ın kurdukları federasyon sâyesinde, Nâsır Güney hudutlarımıza yerleşmiş bulunuyor. Federasyonun, Türkiyeye hasım bir idâre olmasından korkulur. Türk hükûmeti, Irak ve Suriye ihtilâllerinden sonra dahi, «Birleşemezler» diyor ve Federasyonu önlemek için diplomatik kanallardan çaba gösteriyordu. Bu politika, Araplarda, özellikle genç subaylarla aydınların birleşme azmini ve Amerikanın Orta Doğu politikasındaki önemli değişikliği küçümsediği için hatalıydı. Nitekim birleştiler ve Türkiye de Mısırla olan diplomatik münâsebetlerini tazelemek zorunda kaldı.

Federasyonla dostane münâsebetler kurmak mümkün olacak mıdır? Bu, kolay değildir; geçmiş çekişmeler, Arap kamu oyunda Ankaraya aleyhtar bir tutum yaratmıştır. Türkiyenin Ortaçağ Sultanlarıyla ittifak politikasında ısrarı, Arap dünyasındaki ileri ve dinamik idâreleri, ister istemez, memleketimize karşı hasmane bir tutum takınmaya zorlamaktadır. Ekonomik alanda da Nâsırın kapitalist olmıyan bir yolu seçmesi, Türkiyenin ise kapitalizme gitmesi, anlaşmazlıkları arttırmaktadır. Bu durumda dostluğun kurulması güçtür. Nitekim bunu bilen Türk hükûmeti de, Amerikanın Nâsır liderliğinde Arapları birleştirme politikasını yumuşatmaya, İsrail, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi ülkelere yaklaşmaya ve Suriye ile Irak'ın Nâsıra çok fazla meyletmesini önlemeye çalışmaktadır. Bu politika ise, dostluğu sağlayacak politika değildir. İngiltere ve İsrailin politikaları bu bakımdan, Türkiyeninkine benzemektedir. Amerikanın tutumu ise farklıdır.

Fransız Combat gazetesi bu konuda şunları yazıyor:

«Birleşik Amerika, zâten şaşılacak şekilde Nâsırın Yemende zafer kazanmasına yardım etmiştir ve vurucu bir kuvvet meydana getirmek için Mısırın giriştiği çalışmaları endirekt şekilde kolaylaştıracak Kahirye devamlı ve esaslı iktisadi yardımlarda bulunmaktadır. Bu defa da Amerika, Nâsıra yeniden destek olmak ve Ürdünde Nâsır taraftarı bir hükûmet darbesi olduğu takdirde İsrailin müdahelesini önlemek istemektedir.

Bunun da sebebi, Amerikan Dışişleri Bakanlığının Walter Lippman'ın mâhut tazini benimsemesidir: Lippman Mısır'da bir süre kaldıktan ve Nâsır ile bir sıra görüşme yaptıktan sonra, Nâsır'ın kuvvetlenip memleketinin refaha kavuşması nisbetinde harpçi arzularını kaybedeceği, yani İsrail için tehlikeli olmaktan çıkacağı yolundaki profesörvâri teşhisini ortaya atmıştı. Bu nazariyenin yanlış olup olmadığını zaman gösterecektir. Ama Kahire Radyosu daha şimdiden «Araplığın teninden İsaril dikenini» çıkarmanın âcil bir zaruret olduğunu haykırmaktadır.

Nâsırcılığın siyasi ve ideolojik yayılmasının doğuracağı sonuçlardan endişeye kapılan yalnız İsrail değildir. İran da bu yayılmayı iyi gözle görmemektedir. Üç kıt'anın kesişme noktasında bulunan ve NATO ile CENTO'nun k..lit üyesini teşkil eden Türkiye'ye gelince, Washington'un bir numaralı müttefiki olan bu memleket, Güneydeki yeni komşusuna gayri resmi, fakat ciddi bir ikazda bulunmuştur.

İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker'in idâresindeki haftalık Akis dergisinde yayınlanan bir başyazıda, Nâsır'ın, 1961'de Ankara ile diplomatik münâsebetleri kesmekle dostane olmayan bir hareketin sorumluluğunu yüklendiği hatırlatılmaktadır.

Umumiyetle Türkiye Başbakanının fikirlerini aksettiren Metin Toker'in makalesi, üç Arap devletinin birleşmesinin, Suriye ve Irak ile aradaki uzun sınır hattı göz önüne alınınca, Türkiye için yeni bir durum yaratmış bulunduğuna işaret etmektedir. Bu iki memleketin Kahire'nin yolunu takip etmeleri ve Türkiye'ye karşı düşmanca bir tavır takınmaları halinde, Türkiye dış politikasını geçikmeden yeniden ayarlamak zorunda kalacaktır. Bu ayarlama, bir yandan İsrail ile, bir yandan da Ürdün ve Suudi Arabistan ile bir yakınlaşma yönünde olacaktır.»

Nâsıra atfedilen konuşmalar da Türk hükûmetini, haklı endişelere sevk etmektedir. Nitekim ciddi New York Times, Nâsır'ın emelleri hakkında şunları yazmaktadır: «... **Kahire ve Cezayir ziyareti Kürt dâvâsı için bi kazanç olmuştur. Zira, gerek Nâsır ve gerekse Bin Bella Kürt muhtariyeti lehinde konuşmuşlardır. Nâsır aynen (Kürt halkının varlığını kimse inkâr edemez. Binaenaleyh, Kürtler haklarına sahiptirler ve bu haklardan biri de muhtariyet talebidir. Muhtariyet kelimesinin sizi niçin korkuttuğunu anlamıyorum. Bir çok Avrupa şehirleri, milli birliği bozmadan teknik ademi merkeziyet sistemini benimsemişlerdir.)**

Barzani
Yeni dert

Bundan başka Nâsır Kürtlerin desteği ile Arap milliyetçiliğinin Arap düşmanlarına karşı kuvvetlemiş olacağı görüşünü izhar etmiştir. *Tahmin edilebilir* ki Nâsır bu ifâdesiyle Mısırın diplomatik münâsebetlerini kesmiş olduğu Türkleri ve İranlıları aklından geçirmekte idi» Amerikan hükûmetinin yarı resmî gazetesi New York Times böyle diyor..

Türkiyede kürtçülük

Türk kamu oyu, Kürt meselesi diye bir konunun ciddiyet kazandığını, Konya Milletvekili Rüştü Özalın bir sözlü sorusuyla öğrendi. Bu konudaki bilgiyi, Fransadaki Orta Doğu ve Afrika İstihbarat Merkezi (CİPO) nin bülteninden okuyalım: «CHP. li bir Konya milletvekilinin özellikle İstanbul'da gelişmekte olan Kürt propagandasını 12 Nisan günü Millet Meclisinde şikâyet konusu etmesinden sonra, basını bir heyecandır sardı. Gerçekten de, Nisan ayının başından beri, bazı Doğulu öğrenciler, Kürtçe kaleme alınmış, Türkçe tercümesi de altında bulunan Reya Rast (Var olma hakkı) imzalı beyannameler almaktadırlar. Bunlar, çok düzgün şekilde basılmış, katlanmış ve sadece pulla kapatılmış yapraklardır. «Reya Rast» — Kovara Kurdi —, İstanbul'daki adresini ve telefon numarasını da vermektedir.

Konya milletvekili — ki Mecliste bütün bu teferruatı vermiş değildir —, Kürtçeden «Ana dilimiz» diye bahseden, iki dilde (Kürtçe — Türkçe) çıkan bir derginin yayınlanmasının Anayasanın milli birlik ilkesine aykırı olduğunu hatırlatmakta ve üstelik «Var olma hak-

Prof. Dr. Tarık Z. TUNAYA

İSLAMCILIK CEREYANI

ÇIKTI

YÖN — 83

kı» adını taşıyan bu derginin yayınlanmasına karşı tedbirler alınıp alınmadığını hükûmetten sormaktadır. Şurasını önemle belirtmek lâzımdır ki «Kürt» kelimesine Türk basınının sütunlarında yer vermek âdet değildi. Bu sefer, Konya milletvekilinin konuşmasını naklederken bu kelimeyi ilk kullanan resmî Anadolu Ajansı olmuştur.»

Daha sonra, Bakanlar Kuruluna izahat veren Millî Emniyetin görüşleri basına sızdı. Millî Emniyet, Türkiyede Kürtçülük faaliyetinin arttığını, Barzaniye Türkiyeden silâh ve insan yardımı yapıldığını, beyannameler dağıtıldığını ve Kürtçe yayınlara başlandığını belirtiyordu. Hükûmet şimdi bu konuda tedbirler alma durumundadır. Alınan ilk tedbirleri, CİPO şöyle anlatmaktadır:

«Bu bölgelerde mutad dil Kürtçedir, ancak Güney — Doğu'da Arapça konuşulur. Bu bölgeler halkı, hem kendi dilinde yayın yapan, hem de Türk radyolarının zayıf takatte oluşu sebebiyle hemen hemen dinlenebilen yegane radyoları teşkil eden «Çevre» radyolarının kesif propagandasına tâbi bulunmaktadır.

Teknik imkânlar konusunda, Batı Almanya Enformasyon Bakanı Günther Von Hase'nin son günlerde Türkiyeye yaptığı seyahat bir işbirliği anlaşmasıyla neticelenmiştir: Almanlar malzeme verecekler ve teknisyen yetiştireceklerdir. Fakat dil konusunda, İçişleri Bakanlığının son bir genelgesi, kaymakamların mahallî dili bilseler bile, Türkçeden başka dil kullanmamaları ve gerekirse tercümana başvurmaları gerektiğini tam zamanında hatırlatmıştır. Bununla beraber bir ümit mevcuttur: Türk memurları için «Doğuya» tâyin edilmek daha az sıkıntılı olacaktır, zira devlet memurlarının statüsüyle ilgili yeni kanun bu «Sürgünler» için tazminat derpiş etmektedir... Rütbelerine göre «Doğuya» tâyinleri bir nevi ceza veya gözden düşme sayılan askerlerin de, vatanın bu kısmında hizmet görmek için nakdî avantajlar elde edecekleri düşünülmektedir.»

Bu ilk tedbirleri, nelerin tâkip edeceği henüz belli değildir.

Yeni Irak hükûmeti müteredditi

İçeride tedbirler düşünen hükûmet, dışarıda da Iraktaki ihtilâl hükûmetinin muhtariyet konusunda aceleci davranmasını önlemeye çalışmaktadır. Irak hükûmetinin bu konuda farklı görüşlere sâhip olması ve Barzaninin aşırı taleplerle ortaya çıkması, Türkiyenin bu konudaki diplomatik gayretlerini kolaylaştırmaktadır. Nitekim Barzaniye önceden muhtariyet vâdedildiği halde, ihtilâlin Dışişleri Bakanı 6 martta, «Kürtlere muhtariyet tanımak söz konusu değildir» dedi ve sözlerine şunları ekledi: «Zâten Kürt milletinin tümü tarafından desteklenmiyen kanun dışı bir adamla müzakereyi kabul etmiş olmakla çok şey yapmış oluyoruz. Eğer General Barzani bir uzlaşmaya yanaşmıyacak olursa, isyanı kökünden ezmek için çok zamana ihtiyacımız olmıyacaktır.»

Bu konudaKürt meselesini yakından inceliyen Le Monde yazarı Eric Rouleau şöyle demektedir:

«B. Chebib — hükûmette çoğunluğa sahip bulunan — Baas partisinin önemli bir üyesidir, general Barzani'nin partizanları ile 8 Şubat hükûmet darbesinin faillerinden bazıları arasında varılan gizli anlaşmayı hiç bir zaman tasvip etmemiştir; bu anlaşma gereğince Kürtlere, General Kasım'a karşı girişilen hareketi destleklemelerine mukabil muhtariyet tanınacaktı. Milliyetci ve Panarap olan Baas partisi, Kürdistana ve hattâ İran ve Türkiyedeki geniş bölgelere, günün birinde Irak'a bağlanması gereken «Arap toprakları» nazariyle bakıyor. Bu da, General Barzani'nin isteklerinin, onun için ne kadar müdafaası imkânsız olduğunu gösteriyor.

Ayni şekilde, askerî çevrelerde de hâkim olan duygu Kürt iddialarına karşı koymak gerektiğiydi. Filhakika Irak ordusunun çeşitli idârecî kademeleri, ze ayaklanmayı bastırmamız için kendisinden istediğimiz malzemeyi temin etmemiştir. Zaten o zafer kazanılmasını düşünmüyordu, zira her şeyden önce çekindiği orduyu Bağdad'dan uzaklaştırmak istiyordu. Bize gerekli silâh ve askeri versinler, Kürt isyanı bir hafta için de yok olur.)

Bununla beraber, 9 Mart'ta İhtilâl millî konseyi «ademi merkeziyet esası içinde Kürt milletinin millî haklarını tanıdığını» resmen açıkladı. 11 Mart'ta, Irak Konseyi Başbakan Yardımcısı Saleh Ali El Saadi, Şam'da yaptığı bir basın konferansında «ademi merkeziyet» kelimesine verdiği anlam konusunda hiç bir şüphe bırakmadı. «Kürt Vilâyetlerinin, merkezî hükûmete bağlı olarak kalacak Dışişleri, Millî Savunma ve Maliye dışında, her sahada kendi özel idârelerine sahip olacaklarını» söyledi. Hazır bulunan Arap gazetelerinin hemen hemen açıkça ileri sürdükleri tenkitlere karşı da şu açıklamada bulundu:

(Almış olduğumuz karar, önce, milletlerin geleceklerini kendilerinin tâyin etmeleri prensibine uygundur, sonra da Irak'taki bugünkü durumun objektif tahlilinin bir sonucudur.)

Bütün görünüşe göre Iraklı yöneticilerin realizmi, memleketin tümü üzerinde «Arabizmi» idame ettirmek hususundaki samimî arzularına galebe çalmıştır. Filhakika, rejim sonucu belli olmayan uzun bir Gerilla savaşına atılmayı göze alamıyacak kadar gençtir ve henüz kendinden pek az emindir.

«Mareşal Arif rejimini kuvvetlendirmek kaygusunda olan Amerikalılar da açıkça bir uzlaşmayı teşvik ediyorlar.»

Barzaninin talepleri

Fakat Barzani çok aşırı taleplerle ortaya çıkmıştır, Yeni başlayan Irak — Kürt müzakerelerinde, Barzani, merkezi hükûmette Kürtlerin nüfus oranına göre temsil edilmesini, memurlar ve üniversite öğrencileri için de ayni usule başvurulmasını istemektedir. Genel Kurmay İkinci Başkanının Kürt olması, Irak ordusunun ayni ismi muhafaza etmesi, fakat isim değişikliği yapıldığı takdirde, Kürdistan ordusunun yalnız Kürt asker ve subaylarından teşkili Barzaninin talepleri arasındadır. Irak ordusunun Kürdistana girmesi, Kürt yasama ve yürütme organlarının müsadesiyle olacak, Kürt halkının millî ve demokratik haklarını kısıtlayıcı her türlü kanuni değişiklikler hükümsüz sayılacaktır. Barzani ayrıca geniş malî kaynaklar ve aşırı muhtariyet istemektedir. Böylece Irakta âdetâ devlet içinde devlet kurulacaktır.

Irak hükûmeti hâlen Barzaninin bu muhtırasını incelemektedir. Muhtıradaki ağır şartların kabulü çok şüphelidir. Fakat Kürt delegasyonu başkanı Talabani «Bağdatta kalarak müzakerelere devam etmek niyetindeyiz. Hükûmet iyi niyet göstermezse, bir hafta içinde Kuzeye döneceğiz» demektedir.

Türkyenin meselesi

Müzakereler çıkmaza girerse harp yeniden başlıyacak ve Orta Doğuda huzursuzluk artacaktır. Sovyetler Birliğinin, ihtilâlden sonra Orta Doğuda kaybettiği mevkii kazanmak için, Kürt harbinden azamî ölçüde faydalanmaya çalışacağı âşikârdır. Muhtariyet konusunda anlaşmaya varılırsa, bunun da genişleme istidadı göstermesinden endişe edilmektedir. Her iki halde de durum nâziktir.

Elbette ki ne Türkiye Iraktır, ne de Türk Orudusu Irak ordusudur. En sağından en soluna kadar bütün Türk milleti, misakı millî hudutları içindeki tek karış toprak için ölmekte tereddüt etmiyecektir. Fakat Iraktaki gelişmelerin ışığı altında, Türkiyede de artık bir *Kürt meselesi olduğunu kabul etmek* ve çare araştırmak lâzımdır. Herşeyden önce, gizli veya açık bütün ırkçılık kalıntılarından ve şövenizmden kurtulmuş insani bir politikaya ihtiyaç vardır. Doğu kalkınması, toprak reformu, eğitim hamlesi, insanîleştirilmiş bir idâre, bol ve kaliteli memur zaruridir. Fakat bütün bunlar memleketimizin genel politikasıyla ilgilidir ve ancak Türkiye çapında bir kalkınma ve reform programı içinde gerçekleştirilebilir. Başka bir deyişle, Doğu dâvâsının çözülmesi halktan yana modern bir devletçiliğin uygulanmasıyla mümkündür. Bugünkü durumda ise ciddi reformlar yapmak hayaldir. Doğuya para da akıtılsa, sosyal ve ekonomik yapıda köklü değişiklikler yapmadıkça, bu para sosyal tezatları ve huzursuzluğu arttırmaktan başka işe pek yaramıyacaktır. Bu sebeple, mesele herşeyden önce halkçı, devletçi ve devrimci bir siyasi iktidarın mevcudiyeti dâvâsıdır.

Bugünkü durumda, ilk plânda akla gelen sorular şunlardır:

— Ağalara ve kasaba eşrafına dayanan bir iktidar, ciddi bir toprak reformu yapabilir mi?

— Yavaş ve israflı olan kapitalist gelişme, hızlı bir kalkınma sağlıyarak, Doğu kalkınması için gerekli muazzam fonları oraya akıtabilir mi? Doğuda kazanılan paranın İstanbula kaçmasını önliyebilir mi?

— Zengini daha zengin eden kapitalist gelişme, sosyal tezatları arttırarak kütlelerin kazanılmasını engellemez mi?

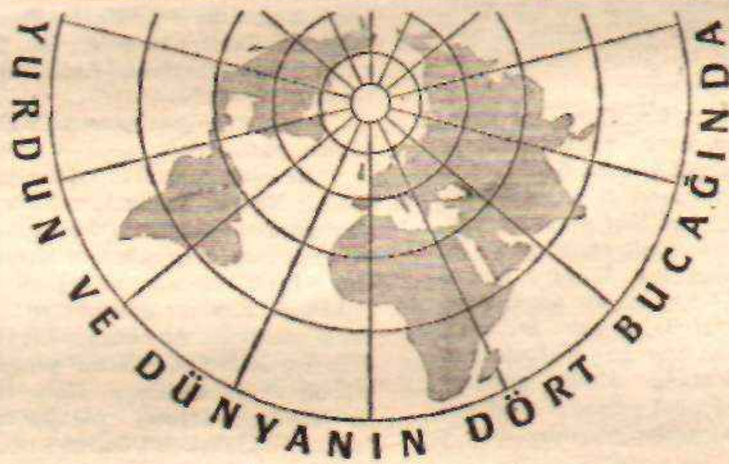
— Her türlü idealizmi öldüren bu sistemde, Doğuya giden memurların şevkle çalışması ümit edilebilir mi? Yüksek ücretle Doğuya bol ve kaliteli memur akıtmak mümkün olsa bile, memur bu düzende sürgün zihniyetinden kurtulabilir mi?

— Atatürk Türkiyesinin bütün az gelişmiş ülkelerde sağladığı saygı ve sevgiyi cömertçe harcayan hükûmetler, Orta Doğudan gelebilecek tahrikleri önliyebilecek nüfus ve prestiji, bu gidişle sağlıyabilirler mi?

Görüldüğü gibi dış politika ile iç politika ve her iki politikayla ekonomik ve sosyal dâvâlar sıkı sıkıya ilgilidir. Statükocu idâreler, hızlı bir ekonomik ve sosyal kalkınmayı, yapıları icabı gerçekleştiremiyecekleri için, hudutlarımızda bekliyen tehlikelere de çâre bulamazlar ve dış politikada başarı sağlıyamazlar.

Atatürkün bıraktığı yerden tekrar başlamaktan başka çâre yok.

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

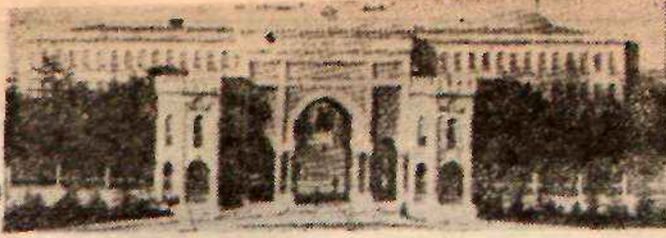
Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu. 1 İstanbul

Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler: İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Konya, Zonguldak

Dış Muhabirler: A.B.D., Almanya (Federal), Avusturya, Avustralya, Belçika, Bulgaristan, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Lübnan, Macaristan, Norveç, Pakistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan

BASIN — 5952/84

ÜNİVERSİTENİN MESELELERİ

DANIŞTAY KARARININ GÖSTERDİĞİ GERÇEKLER...

Eski «Harbiye Nezareti»nin duvarları arasına saklanarak artık Üniversite öğretim üyeliği yapılamıyacağı gün gibi ortaya çıktı. Hele Üniversite yöneticiliği hiç mümkün değil. Danıştay 8. Daire kararları bir devrin iflâs ettiğini çok iyi ortaya döküyor. «Hocaların Hocası» Rektör Onar, Prof. Konuralp dâvâsında, ya hukuku unutup ya da «Ben bunun kitabını yazdım» zihniyetiyle hareket ederek imparatorluğunu devam ettirmek istedi. İstedi, ama olmadı.

Konuralp dâvâsı henüz hatırlarda. Klinikler meselesinden doğmuştu. Hani sonradan ne yapıp yapıp 147 lere aktarılan klinikler meselesinden.. Danıştayda sonuçlandırılan dâvâ tamamen Rektör Onar'ın aleyhinde. Kararda şöyle denilmekte: «Rektörün işten el çektirme zaruretini belirten muhakkikler yazısını Senatoya arzederek muvafakat alması zaruri idi. Olayımızda ise buna hiç yanaşılmadan re'sen verilmiş olan karar, kanuna açıkça aykırı düşmekte, ve Rektörlük yetkisini aşmaktadır. İptali istenen kararın Memurin *Muhakemat Kanununun idare*sinin her dalında uygulanan mutad süresine aykırı olarak gayri tabii bir süratle ittihazı kanuna aykırılığın başka bir belirtisidir..»

Ayrıca kararda bu hareketin Üniversiteler Kanununun amacına ve ruhuna da aykırı olduğu belirtiliyor.

Görüldüğü üzere, Sayın Onar, Dekanı seçen Tıp Fakültesi Profesörler Kuruluna sormadan, tasdik eden Senatoya danışmadan «gayri tabiî bir süratle» karar veriyor. Yani işi elçabukluğuna getirmek istiyor. Tabii ne de olsa bir ziyafetten sonra verilen karar.. Ama öyle bir kişi veriyor ki, yıllarca hukuk okutmuş, hocaların hocası olmuş, defalarca rektörlük yapmış. Ama yıllarca önceki müsveddeleri elinden atamamış... Düşünün bir defa Memurin Kanununu çiğniyor. Üniversiteler Kanunun maksadına ve ruhuna aykırı hareket ediyor, bunları yapmak için de Rektörlük yetkilerini aşıyor. Bu yetkiler sadrazamlarda yok. Onar nereden aldı? Bilinemiyor..

Sayın Onar ve ayni zihniyettekiler, yıllarca bu düşünü ile hareket ettiği için Üniversite medreselikten kurtulamadı. Şimdi de olaylar kendi üzerlerine döndü. Kararda, Onar'ın yüzde 40 kusuru olduğu belirtiliyor. Konuralp'a verilmesi gereken 10 bin liranın 4 bin lirasını ödemek Onar'a düşecek. Önemli olan bu değil tabii. Görevinde ağır kusuru bulunması, asıl büyük sorumluluk.

Dâvada, zaten karar iptâl edildiği için bakılmıyan bir kısım daha var. Onar'ın rektörlük süresinin bitmiş olması. 115 sayılı kanunla görev başında bulunan rektörlere üç yıllık bir süre tanınmıştı. Fakat Onar istifa etmekle bu hakkını yitirmiş oldu. İkinci seçilişteki devresi ise 1961 Haziranında doldu. Ama Onar hâlâ Rektör. Bu yönden de «Yetki gasbı» gerekçesiyle açılan ek dâvâ, karar esasen iptâl edildiği için incelenmedi. Bu da işin ikinci perdesi..

Görüldüğü gibi Onar ekolünü aşan bir kuşak yetişmiştir. Artık etiket ve unvanların arkasına saklanarak keyfi iş görme dveresi bitmiştir. İster istemez bu gidişe ayak uyduracaklardır. Yoksa saf dışı kalacakları gün gibi açıktır...

Gençlik, huzursuzluk nedenini açıklıyor

Üniversite gençliği, son günlerde yeniden hareketli ve gergin bir devreye girdi. Üniversite gençliğinin, özlemlerini açıkça belirtmesi bazı çevreleri ürküttü. «Suçluların telâşı içinde», gençliği iftira yağmuruna tuttular. Diğer bazı çevreler ise, bu hareketleri kendilerine göre yorumlayarak, kısa vâdeli politik kuvvet sağlamak yoluna gittiler.

Bu davranışlar, gençliği çok üzüyor. «Bizim mücadelemiz, diyor gençler, ulusu karanlık emeller peşinde sürüklemek olmadığı gibi, falanca partinin filânca parti aleyhine gelişip kuvvetlenmesi de değil. Bu yorumlar, gerçeği görmemenin, ya da görmek istememenin bir sonucu. Biz, şu toplumun *insanlarını insanca yaşatmak istiyoruz.*»

Hareketlerinin yanlış anlaşılmasının verdiği üzüntü içinde, gençler huzursuz. Huzursuzluğu söyle açıklıyorlar:

«Belli başlı iki neden var: 1) Yöneticilerin yetersizliği ve çözüm bekleyen meselelere ilgisizliği, 2) Gerici kuvvetlerin bu beceriksizliklerden faydalanarak ulus yapısında derin yaralar açma yönündeki gayretleri.. Ve bu gayretler o kadar ilerlemiştir ki, tarihin karanlıklarına gömülmesi gereken bir zihniyet, hortlak gibi kol geziyor...»

«Toplumun doğal gelişimi, 27 Mayıstan sonra çok hızlandı. Yöneticiler Bu gidişe ayak uyduramıyorlar. Toplum, yöneticilerden bu gidişe yön ve hız vermesini beklerken, onlar oluşumun da gerisinde kalıyorlar. Buhranlar, işte bundan doğuyor. Gücünü, mazinin karanlıklarında alan gerici kuvvetler, bu durumdan faydalanarak rahatça at oynatıyorlar. Devrimler yönündeki ilerleme engelleniyor. Hatta bir geriye gidişten bile söz edilebilir. Halbuki gençlik, Atatürk devrimleri yönünde ilerlemeye kararlı. Eğer yöneticiler, olayların derinine inerek buna bir çare bulamazlarsa, bu iki kuvvetin çatışma halinde kalması kaçınılmaz bir olay. Türkiyemiz, hızlı kalkınma zorunda. Kişilere mutlaka başarılması gereken işler düşüyor. Ama, köşebaşlarının çoğunu tutanlar yetersiz kişiler. Bu gerçeği, sorumlular da sık sık belirtiyor. Hatta Üniversitede bile kişi yetersizliği meselesi var. Yetersiz yöneticiler, yetersiz öğretim üyeleri klâsik teorileri tekrarlamaktan öteye çaba gösteremezler Bir de bazı öğretim üyeleri ile önemli memurların gerici hareketler içinde göründüklerini düşününce, durumun ümit verici hiç bir yönü kalmıyor.

Üniversite hareketleri, bu bakımdan da önem taşıyor. Gençlerin düzeltme gayretlerinin bir anlamı var: Sayın öğretim üyeleri, yönetici kadrolar sıra sizde.. Sizler de kurulları kliklerle yürütmekten vazgeçerek bu akışa ayak uydurunuz. Gereken ayıklamayı yapınız...»

Nasıl profesör olunur?

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Kürsülerinden birisine Prof. Kübalı'nın bütün itirazlarına rağmen, bir profesör daha oturdu: Selçuk Özçelik.

Özçelik'in Profesörlüğünün kararlaştırıldığı kurul toplantısı oldukça tartışmalı geçti. Bütün formaliteleri tamamlanmış olarak Özçelik'in Profesörlüğü gündeme geldi. Tamamlanan formaliteler, dış formalitelerdi. Ov- Profesörlük bir yetenek meselesiydi.

Özçelik'in durumunu anlamak için tek numaraların Anayasaya dersi yaptığı birinci anfinin önüne gitmek yeterdi. Zil saatından önce öğrenciler kapının önüne toplanırlar Tarık Zafer bey mi gelecek? yoksa Selçuk bey mi? diye birbirlerine sorarlar. Aralarında bilen yoksa, öğretim üyelerinin oturduğu odaya kadar birisi uzanır, Selçuk beyi görürlerse «kendimiz çalışsak daha iyi olur» derlerdi. Bu işin öğrencilerin bildiği yönüdür. Bir doçentin ders anlatma yetenliği olmayabilir. ama ilmi yeteneğinin de olmadığını Kubalı, kurulda söylemiştir.

Peki ama Özçelik nasıl profesör oldu? İşte olay burada düğümleniyor. Ama çözmesi o kadar zor değil: Klikler meselesi. Hani Tıp Fakültesinde 13 klinikten 10'unun başında 147 lerin oturması gibi bir şey. kliklerden birine yaslanırsın, eğer yaslandığın taraf çoğunluktaysa Profesör oldun gitti. Şimdi biraz daha dik yürüyebilirsiniz, yüzünüz daha asık olur, daha çok bağırıp çağırabilirsiniz.

Üniversitede her olaya klikler açısından mı bakılır? Bunca önemli ulus çıkarları arasında klikler üstü birşey yok mudur? Haklarını yemiyelim vardır: Çok önemli, Üniversitenin, dolayısıyla Türkiyenin kurtuluşu buna bağlı. Profesör olacakların bütün Doçentlik devresindeki tutumları. Önce ahlâk.. Yalnız Profesörlüğü müktesep hak yapanların ahlâk anlayışı oldukça ilgi çekici: Derslerde hocasının kanaatının aksini söyleyen anarşist. asistanlarla samimi olanlar tehlikeli, öğrencilerle teması olan, onlarla beraber görünen doçentler ilmi kariyeye yakışmıyan hareketlerde bulunmuş sayılır. İlmi kariyeri zedelemiştir, küçük düşürmüştür. Hele öğrencilerin toplantılarında görülürse, o, artık kolay kolay profesör olamaz Eğer derslerde hocanın kanaatini tutarsan, biraz da översen, asistanlarla samimi olmazsan ve öğrenciyi daima ezersen Profesörlüğün klikler meselesi olabilir. Bir de kuvvetli kliğe yaslanarak sık sık hürmet postalarsan Profesör oldun gitti.

Öte yandan toplum Üniversiteden önderlik beklermiş, çıkmaza girmiş sorunlardan çıkar yol istermiş, onlar bir yana öğretim üyeleri çekilmisler fildişi kulelerine bunlar bir yana. İlim adına adam harcarlar, piyon dikerler.

Evliya Çelebi, hatıralarında medreseden kovulmasını üc olaya bağlıyor: 1) Hafızlığı bırakması, 2) Matematik öğrenmesi, 3) Bir öğrencisine matematik dersi vermesi.

Evet, işte bundan dolayı Evliya Çelebi yaka paça medreseden kovuluyor. Sen misin müsbet ilimlerle uğraşan... Şimdi medrese ile üniversiteyi karşılaştırırsak, arpa boyu kadar yol alamadığımızı görürüz. Medrese de sosyal hayattan, öğrenciden kopmuş bir takım ezberlerle ilim yapma sevdasında; Üniversite de sosyal hayattan kopmuş, öğrencisinden kopmuş teori ezberletmekle ilim yapmak arzusunda...

Selçuk Özçelik ancak bir basit örnek. Üniversite Özçeliklerle dolu. Profesörlerin bir çoğu aynı kalıba dökülmüş kişiler. İçlerinde kefenini yırtanlar da var. Eserleriyle kendilerini gösteriyorlar. Onlara sözümüz yok. diğerleri bu yazılardan elbette memnun kalmıyacaklar. Zaten biz de onlardan memnun değiliz, toplum da değil. Ne yapalım ki gerçek bu. Vatan toprakları üzerine matbaa geldiğine göre, artık medreseden üniversiteye geçmenin zamanı gelmiştir, hatta geçmektedir.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI A.Ş.
SERMAYESİ 20.000.000 T.L.
MERKEZİ İSTANBUL

Şubeleri:

İZMİR — SAMSUN
BEYOĞLU — HASKÖY
ADANA — ÇAPA
GALATA — KONYA
KADIKÖY — YENİŞEHİR
OSMANBEY — İSKENDERUN
ANKARA — BURSA
BEYAZIT — MERSİN
EDİRNE — BAKIRKÖY
ANAFARTALAR

Her türlü bankacılık muamelâtı
Zengin ikramiyeli
küçük cari hesaplar

YÖN: 85

ÜRDÜN

Akıntıya kürek

Az gelişmiş ülkelerde ileri gidişin öncülüğünü yapan gençliğe ateş edilmesi, baştaki idarelerin sonunun geldiğini gösteren en kesin belirti oldu. Geçen hafta, Ürdün Kralı Hüseyin de, ellerini genç talebelerin kanlarıyla boyadı. Bu, artık onun da sonu demektir. Esasen Kral Hüseyin, ortaçağ aşiretlerinin ve Batılıların desteğiyle ayakta durmaktaydı. İsrail'in, Ürdünde bir rejim değişikliği olduğu takdirde, kesin şekilde müdahale edeceğini açıklaması da, Kralı ayakta tutan sebeplerden biriydi.

Şimdi durumda iki önemli değişiklik olmuştur: Bir defa, ileri gidişi temsil eden bütün Arapların kalbinde yatan Arap Birliği yolunda Irak - Suriye ve Mısır Federasyonuyla ciddî bir adım atılmıştır. Bu, toplumun ileri unsurlarında, birlik arzusunu şiddetlendirmiştir. Sonra Amerikanın Arap birliğine aleyhtar tutumu değişmiş, Washington Moskova hâkimiyetini önlemek endişesiyle bölgeyi istikrara kavuşturabilmek için, Nâsır liderliğinde birlik fikrine rıza göstermiştir.

Batı gazetelerinde, zoraki tekziplerle karşılanmakla beraber, Sam Amcanın Kral Hüseyin'i gözden çıkarttığını belirten haberler sık sık çıkıyor. Bu haberlere göre, Washington, İsrail'in herhangi bir müdahalesini durdurmak için de teşebbüse geçmiş. İsrail Savunma Bakanı yardımcısı Chiman Peres ile Kennedy arasında yapılan görüşmelerde, Kennedy, Arap Federasyonuna taraftar olduğunu, Kral Hüseyinin yerini askerî bir juntanın alacağını söylemiş ve İsrail'in müdahaleden kaçınmasını istemiş. Buna karşılık, Amerika, yabancı Arap askerlerinin Ürdüne girmiyeceğini ve Ürdünün ortak askerî kumandanlığa katılmıyacağını garanti etmiş. Bu, Krallık rejiminin idam fermanı demektir.

Ürdün'deki nümayişlerden bir görünüş
Gençliğin kanı aktı mı, son geldi demektir

Kral Hüseyin cesaretle mukadder âkıbeti geciktirmeye uğraşıyor. İngiltere, Türkiye, İran ve Suudi Arabistan Kral Hüseyinin saflarında. Fakat İngilterenin Amerikaya rağmen Kral Hüseyini kurtarmak için, sonuna kadar gitmesi beklenemez. İngiltere, daha çok Amerikanın tutumunu yumuşatma çabası peşinde. Ankara görüşmeleri ve daha sonra CENTO toplantısı, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Home'un Dean Rusk'ı yumuşatma çabasına sahne olacak. Nâsır genişlemesini endişe eden İnönü, bu bakımdan İngiltere gibi düşünüyor. Fakat Amerikan politikası çoktan uygulama safhasına girmiş durumda. Nitekim, Türkiye Mısır ile münasebetlerini nihayet düzeltmeye karar verdi. Tarihî gidiş de ortaçağ sultanlarının değil Nâsırın yanında. O halde tarihin akışını durdurma ve geri çevirme çabaları, hüsranla sonuçlanmaya mahkûm.

tehlikeli sayan ve bazı azınlık meselelerinin ortaya çıkmasından

ATİLLA İLHAN
Paristen yazıyor

Fransa Fransa, Avrupa Avrupa olmalıdır...

UZMANLAR, daha işin başında kötümserdi: Ölü sayısı yetmişi bulur diyorlardı. Üzerinden bir gün geçti geçmedi akşam gazetelerinin son baskılarında iri başlıklar atıldı: Elli ölü var! Tatilin son iki günü yağışlıydı. Rakkam da hızla yükselerek önce yetmişi, sonra da yüz onu buldu. Evet. Paskalya tatilinin bilânçosu, bu: trafik kazalarında 100'den fazla ölü!

Büyük şehir ağırlığı, endüstri dumanı ve güneş kıtlığı bu taraflarda insanları öylesine boğuyor ki herhangi bir tatil fırsatı çıktı mı kendilerini irili ufaklı arabalarına, arabalarını güneşe giden yollara dar atıyorlar. Bu yüzden meydana çıkan büyük trafik yoğunluğu her defasında böyle başa çıkılmaz kayıp rakkamları getiriyor. Papa 23. Jean Vatican'daki sarayının balkonundan, yorgun, iyi ve ihtiyar yüzüyle valnız katoliklere değil bütün iyi niyetli insanlara barış, mutluluk ve sağlık dileye dursun; Fransız hükûmeti 45.000 jandarmayı, bilmem kaç bin motosikletli trafik polisini seferber ede dursun, radyolar, gazeteler ve televizyon gece gündüz şoförlere ihtiyat önersin, sonuç değişmiyor: Cezayir'de «Dünyanın en genç dışişleri Bakanının» ne idiğü belirsiz birinin kurşunuyla devrildiği; Amerika'daki denizaltı faciası, Laos'taki savaş, Julian Grumau'nun İspanya'da kurşuna dizilmesi yetmezmiş gibi, güneş ve temiz hava aramaya giden Paskalya yolcuları beton «auto - reute» ların bir kavşağında ansızın Azrail'le buluşuyorlar.

Oysa Nisan aylınlık ve iyimser başlamıştı: Önce madenciler uzun grevlerini şerefle bitirip işletmeyle anlaşmaya vardılar. Onların ardından sürpriz grevleri uzayıp giden elektrik, gaz ve demiryolu işçileri isteklerini üç aşağı beş yukarı elde ettiler. Böyle böyle, Mart ayını epeyce hırpalamış olan yüksek gerilimli grev dalgası Nisan başlarında gerilemeğe, yumuşamağa başladı. Radyo ve gazete başlıklarında baş köşeyi artık yoğunluğu gittikçe artan bi rsiyasi kaynaşma alıyordu: Gerçekten, «Kutsal Cuma» öncesi günlerinde Paris, Atlantik ve Pasifik Politikası yönünden olaganüstü temaşalara sahne oldu. Neden olagan - üstü?

Kısa bir balayı

Batılı politika çizgisi üzerinde bir süredir bir Fransa problemi olduğunu unutabilir misiniz? Bu problem, General De Gaulle'in NATO'nun temel hatlarını vadsımaksızın Fransa için daha oynak ve eklemli, ulusal çıkarlarına daha elverişli bir politika yürütmek istemesinden doğuyor. Fransa iki savaş arasının o «Büyük» Fransa'sı olmalıdır. 1960'larda bir «büyük» devlet demek, «Atom kulübü» nün bir üyesi demek oluyor: Amerika gibi, Sovyetler gibi, İngiltere gibi. şu halde Fransa'da bu kulübe üye olmanın yollarını arayacaktır. Oysa müttefikleri Amerika ve İngiltere, onun karşısına NATO için genel anlamda çok yönlü bir vurucu kuvvet tasarısı ile, polaris atom denizaltılarıyla geliyorlar: NATO için, Amerikan kontrolünde Atom silâhları evet! Fransa için bağımsız atom silâhları, hayır! İşte tam bu noktada General De Gaulle, Ocak 1963'deki basın toplantısını yapıyor; bütün Batılıları çarpan formüllerle açık açık: «... Amerikan atom silâhlarının Avrupayı savunacağını kim bana garanti edebilir?» diye soruyor. Fransa müttefiklerinin yadımı olmaksızın kendi atom bombasını kendi yapacaktır. kendi atom denizaltısını da. Atom uçaklarını da. Bunun ardı sıra Fransız yazılı ve sözlü basını ulusal atom çalışmalarının gelişmesi temasını işlemeye koyuluyor: «Mirage IV» uçaklarımız böyle olacak, denizaltımız şöyle olacak, ilk sun'î peyki şu tarihte atacağız. V.s.

İşin daha da ilginç yanı Avrupa Birliği fikrinin NATO içinde eriyecek yerde; onun yanısıra ondan başka bir güç olarak belirmesi, daha doğrusu gittikçe «Fransız» olarak belirmesi. Handiyse batılı bazı gözlemciler Londra - Washington Mihverine karşılık bir Paris Bonn mihverinin belirmesinden, Altılar Avrupasının Kruşçefle kendi hesabına pazarlıklara girmesinden korkmağa başladılar. Bu atmosfere İngilterenin Ortak Pazara girmek teklifinin reddedilmesini, hem de Fransız vetosuyla reddedilmesini ekler misiniz? Sanıyorum ki kutsal Cuma öncesi toplantılarının olaganüstülüğü kendiliğinden ortaya çıkar. ABD, İngiltere, Almanya ve İtalya Dışişleri Bakanlarının Paris'e gelmeleri de zaten bunu doğrulamıyor mu? Sonunda bir kaç gün adamakıllı hızlı bir «Batılı» havası esti ortalıkta: Mr. Dean Rusk, Elysee sarayında; yok, Lord Hume M. Couve de Murville'le başbaşa; yok, Herr Schroeder'in iyimserliği, yok, Rusk'un tebesimü; fotoğraflar, radyo ve gazete demeçleri şampanyalı ziyafetler v.s... Artık Fransa probleminin çözülmesinden söz açılacak sıra idi fakat...

Fakat nedendir bilinmez önemli iki Amerikan yayın organı: «New-York Times ve News Week», tam da o günlerde, hem de bir Fransız generaline atfen bir haber yayınlayıp ortalığı karma karışık ettiler. Bu gazetelere göre Dikkafalı Marianne'in NATO camiası içinde böyle birden yumuşaması iyi niyetinden çok başka, çok daha zorunlu nedenlerden ileri geliyordu. Bir kere atom programlarında geri kalmıştı. Bunca masrafa rağmen atom bombası istenilen kıvama gelmemiş, o kadar övdüğü «Mirage IV» uçaklarının imalâtına girişememişti. Bu yayınların Pariste uyandırdığı tepkiyi tasarlamak hiç de zor değil: Önce söz konusu General gazeteleri yalanladı; arkasından herkes ağız birliğiyle Fransız Atom programının yüzde yüz gerçekleşeceğini söylemeğe koyuldu. Nato toplantılarının sonucunda «Müttefikler arası vurucu kuvvet» formülünde uzlaşıldığı açıklandı. Yedi Nato devleti biz bu işe razıyız dediler. Fakat öyle sanıyoruz ki, Nato topluluğu içindeki Fransa problemi, Fransa problemi olarak kaldı: İsteyerek, istemeyerek, Batılılar cephesinde bir iç gerginliğe sebep teşkil ederek Buradan tutup Doğulular cephesindeki Moskova - Pekin iç gerginliğine isterseniz pekâlâ bir paralel çizebilirsiniz, ama o bambaşka bir hikâye!

Tereyağından önce bomba

Şimdilik, Fransa'nın Milletlerarası tutumunu, tatilini «Colomby deux - Eglise» de geçiren General De Gaulle'ün son televizyon - radyo konuşmasının ışığıyla daha bakımdan, kendisinden ne bekleniyorsa onu söyledi: Amerika bizim müttefikimizdir; biz onun müttefikiyiz; İngiltere için dostluk duyguları besliyoruz; ancak, ittifaklarımıza olan bağlılığımız bizim kendi savunmamızı kendi anlayışımıza göre düzenlememize engel olamaz. Olmamalıdır. Fransa, bağımsız bir devlettir: Milletlerarası anlaşmaların çarkına katılıp eli kolu bağlı oturamaz; bu da çalışmakla, en modern silâhlara sahip olmakla mümkün olur. Avrupanın geleceğini Altılar Avrupasında görüyoruz. İngiltere, ilerki bir tarihte, mevcut engelleri kaldırabilirse şüphesiz Ortak Pazara girebilir; fakat bunu Avrupayı Amerikan etkisine sürüklemesine imkân ve fırsat verilmemelidir. Kısacası, General De Gaulle, Fransanın Nato siyasi çemberi içinde dondurulmuş bir politikayla yetinemiyeceğini bir daha belirtmiş oldu. Zaten bir süredir Quai d'Orsay'nin özellikle Akdeniz ülkelerinde ve Uzakdoğu ve Batıda diplomatik kontaktlar aradığı dikkatli gözlerden kaçacak gibi değildir: İşte Meksika Cumhurbaşkanının Parise gelişi; işte M. Couve de Murville'in Japonya yolculuğu; işte General De Gaulle'ün Yunanistan'ı ve İran'ı ziyaret edecek olması! Dahası da var: Fransız Milletvekilleri parlâmento grupları halinde bakın nasıl dağılıyorlar: Bir grup Malta üzerinden İtalya, Yunanistan Türkiye! Bir başkası Yugoslavya! Bir diğeri, *Ürdün!* Bakanlardan birisi İspanyada bulunuyor. Yeryüzünde kendine dayanak noktaları arayan atom enerjisine yönelmiş bir diplomasi! İşte bu yönelişti ki «London Times» i Generalin demecini yayınlarken «General De Gaulle tereyağından önce bombayı» düşünüyor diyerek biraz acınsı; Washington'u ise «değişen bir şey yok, De Gaulle aynı şeyleri bu defa yumuşatarak söylüyor» diyerek kırgınca bir tavır takınmaya sevkediyor. Öte yanda milyonlarca Fransızın gözleri önünde onun televizyon ekranında biraz da gizli bir gururla şu sözleri söyleyişi titreşiyor:

«...— *il est essentiel* que l'Europe soit l'Europe, et que La France soit la France — İşin esası Fransa'nın Fransa, Avrupanın Avrupa olması ve kalmasıdır!»

A. B. D.

Fakir Amerika!

Başkan Kennedy, gazete direktörlerinin yıllık toplantısında, istatistik araştırmalara dayanarak, Amerikanın sosyal adaleti sağlama bakımından hiç de parlak bir durumda bulunmadığını ortaya koydu.

Örnek olarak seçilen kişinin yüzde 10'u azınlıklara aitti. Azınlıkların kazancı, normal vatandaşların ancak yarısına ulaşmaktaydı. Mesken durumu da çok kötüydü.

100 kişinin 24'ü okul çağındaydı. Bunlardan 8'i orta tahsilden dahi mahrumdu. Geri kalan 16 kişinin dokuzu üniversiteye gidiyor, fakat bunların ancak 4'ü üniversiteyi tamamlıyabiliyordu. Üniversiteye kayıt paralarının çok yüksek olması, ailelerin durumunu çok güçleştirmektedir. Nitekim devlet üniversitelerinde yıllık kayıt parası, adam başına 1500, özel üniversitelerde ise 2200 dolardır. Halbuki ailelerin ortalama aylık geliri, o da ekseri halde iki kişi çalışmak şartıyla, 475 dolardır. Bu yüzden ilim adamı ve aydın kıtlığı ortaya çıkmaktadır.

Doktor durumu da iyi değildir. 10 bin kişiye 9 doktor düşmektedir, bu rakam 8'e düşmek üzeredir. Amerika gibi zengin bir ülke için bu rakam çok yersiz bulunmaktadır. Fakat hekimler Derneğinin serbest teşebbüs adına mukavemeti hekim işinin vatandaş sağlığı açısından ele alınmasını engellemektedir.

Bizim bolluk ve refah ülkesi olarak imrendiğimiz Amerikayı, Başkan Kennedy işte böyle görüyor.

Barzani'nin askerleri eğlencede

Irak'taki Kürt ihtilâlinin liderini ve siyasî teşkilâtını tanıtıyoruz:

BARZANİ'NİN RAKİBİ

Le Monde muhabiri Eric ROULEAU, Irak Kürt liderleriyle yaptığı konuşmaları, «Katır Sırtında Irak Kürdistanı» adlı bir seri röportajda topladı. Seri yazılardan biri, Barzani'nin rakibi Kürdistan Demokrat Partisinin Genel Sekreteri İbrahim Ahmet ve partisiyle ilgili. Tutumu, «Misakı Millî» hudutlarına titizlikle bağlı Türkiyede dikkatle izlenen Barzani'nin bu önemli rakibinin ve teşkilâtının düşüncelerini, 15 Nisan 1963 tarihli Le Monde'dan aktararak yayınlıyoruz:

General Mustafa Barzani isyan hareketini başı ise, Kürk Demokrat Partisi de onun ruhudur. Savaşçıların yüzde 70'i bu partinin üyesidir, geri kalanın çoğu da sempatizandır. İhtilâl ordusundaki bütün kumanda mevkileri, Kürt Demokrat Partisine mensup profesyonellerin elindedir ve bu partinin şubeleri, sık dokunmuş bir ağ gibi bütün memleketi kaplamaktadır.

Mensuplarının şefkatle adlandırdıkları gibi «el parti» isyan hareketinin fonlarını bir merkezde toplamakta ve gerçek anlamda olduğu gibi mecazi anlamda da, harp gücünü genişletmek için kitleleri harekete getirmektedir. Khabat (Mücadele) adlı gazeteyi bu parti yayınlar ve gazeteyi «Kurtarılmış bölgeler» de alenen, Irakın Güneyinde de gizlice dağıtır. Bağdatın ablukası altında bulunan halkın iaşesini sağlar, bir istihbarat servisi çalıştırır şehirlerde «hainlerin» infazı ile görevli bir tethiş teşkilâtı ve sabotaj misyonları v.s. idare eder.

Beş kişilik bir grup - siyasi büro üyeleri - bütün bu faaliyete nezaret eder. Bunlardan dördü, diğer askeri ve idari görevlerle de meşgul olur, beşincisi ise sadece parti işleriyle ilgilenir. Bu zat, Kürdistan Demokrat Partisinin Genel Sekreteri İbrahim Ahmettir.

Ahmet, yüz kadar partizanla, iki yüksek dağ arasında büyük bir kayanın içinde oyulmuş garip bir mağarada yaşamaktadır. Buraya varabilmek için bir çok dereleri aşmak, dolambaçlı bir izi takip etmek, bir yol dönemecinde ansızın insanın karşısına çıkan iyice gizlenmiş nöbetçilerin kontrolünden geçmek gerekli.

Küçük mağaranın giriş kısmı ancak 12 metreye kadar görülebiliyor. Buna karşılık, oraya depo edilmiş, yiyecek, giyecek ve silâh dolu sandıklara rağmen, sığınak çok daha geniş görünüyor. Yağ kandillerinin kararsız aydınlığı, «tavanın» tepesinden stalaktitlerin tehlikeli bir şekilde sallandığı sığınağın garip manzarasını daha da arttırıyor. Rutubetli duvarlardan sular sızıyor. Geceleyin, damlaların sesi kulaklarda daha da büyüyor.

İnce fikirli bir aydın

Her şeye rağmen ev sahibi, özel ikametgâhı haline getirdiği diğer kısımlardan ayrı, geniş bir bölmeye normal bir hava vermeyi başarmış. Duvarları harita ve dergilerden kesilmiş renkli resimlerle kaplamış, yatağının yanındaki iki transistör ona dış âlemle münasebetini devam ettirmek ve bir teyp de sevdiği müzik parçalarını zaptetmek imkânını veriyor. Uyanık bir aydın olan Ahmedin etrafı kitaplarla çevrili. Bunlardan ikisi, İranlı şair Hafız'ın külliyatı ve Harrison Salisbury'nin eseri, «Krouchtchev's Mein Kampf» baş ucunda duruyor. Ahmet, Shakespeare'den Bertrand Russell'e, Dostoievsky'den Boris Pasternak'a, Marx ve Lenin'den Harold Lasky'ye kadar çeşitli yazarların eserlerini okuyor. Bundan başka 44 senedenberi Kürt dilinde yayınlanmış olan bütün eserleri istisnasız okumuş olmakla övünüyor. (Bunların sayısının takriben 500 kadar olduğunu söylüyor.)

Dış görünüşü ile de Kürdistan Demokrat Partisinin Genel Sekreteri çevresindeki kaba dağlılardan tamamiyle ayrılıyor. Elli yaşında, kısa boylu ve zayıf. Kır şakakları ve ince beyaz bıyığı ona büyük bir zarafet veriyor. Ahenkli ve berrak bir sesle, zeki gözlerinde parıltıları görülen bir heyecanla, belâgatle konuşuyor. Onu bir kürsüde büyük bir rahatlıkla konuşurken tasavvur edebilirsiniz.

Kısa bir balayı

Fakat, Bağdat Hukuk Fakültesinin bu eski mezunu her şeyden önce mücadeleci bir siyasi yazardır. 1937 de Kürt - Arap münasebetleri konusunda bir tez yayınlar ve bu yüzden mahkemelik olur. İki yıl sonra, 1949 a kadar idare ettiği Galaweich adlı Kürtçe bir yayın organı kurar, ve bu tarihte her ne kadar Irak komünist Partisi ona «sağcı» nazariyle bakmakta ise de, «komünizm» den ötürü yagılanarak mahkûm edilir. Üç yıl hapiste kalır ve hapisten sonra üç yıl da nezaret altında tutulur. Ama bütün bunlar onun, 1952 de Genel Sekreteri olduğu, gizli Kürt Demokrat Partisinin faaliyetlerine devam etmesine engel olamaz. 1959 monarşi aleyhtarı ihtilâlinin daha ilk günlerinde, arkadaşlarıyla kısa bir danışmadan sonra General Kasımın hareketini desteklemeye karar verir. Bize «âsilerin Irakı Bağdat Paktından ayırmakta gecikmeyecekleri aşikârdı» diyor «ve bizim için de esas olan, o devirde Bağdadı, Tahran ve Ankarayı bağlayan Kürt aleyhtarı mukaddes ittifakı bozmaktı.»

Kürt milliyetçilerinin değerli yardımına karşılık General Kasım, Kürdistan Demokrat Partisinin bütün isteklerini kabul etti. Nuri Said zamanında hapsedilmiş olan yüzlerce mahpusu serbest bıraktı. Sovyetler Birliğine sığınmış bulunan Molla Mustafa Barzani ve arkadaşlarının Irak'a dönmelerine rıza gösterdi ve en önemlisi Anayasaya, Kürt ve Arap milletlerine hak eşitliği tanıyan bir madde eklemeyi kabul etti. Zaten bu maddenin metni, komünistlerden muhafazakâr milliyetçilere kadar bütün partileri içine alan muhalefet cephesi tarafından gizlice kaleme alınmıştı.

General Kasım ile Kürdistan Demokrat Partisi arasındaki bal ayı kısa sürdü. Anlaşıldığına göre sabık diktatör, bir kürt milletinin mevcudiyetini dudaklarının ucu ile kabul etmişti. Musulda Albay Şavvaf ayaklanmasını bastırmak için Komünistlerle Kürtleri kullandıktan sonra, aşırı sola hücum etti ve Kürdistan Demokrat Partisi mücahitlerine karşı baskısını arttırdı. General Barzaniyi nezaret altına aldı, çeşitli kürt kabileleri arasında silâhlı çatışmalar tahrik etti, Kürdistan Demokrat Partisinin bütün faaliyetini yasak etmeden önce işlemediği bir cinayetten dolayı İbrahim Ahmedin tevkifini emretti.

İbrahim Ahmet birkaç hafta tereddütten sonra Aralık 1961 de, General Kasımın baskısına karşı koymak için Irakın güneyinde köylülerin kurmuş oldukları çetenin başına geçmeye karar verdi. Ahmet bu kararın 18 ay süren silâhlı mücadelelerden sonra, belki de aşırı solun, aydınlar ve işçiler arasındaki taraftarlarından bir kısmını muhafaza ettiği bir kaç büyük şehir dışında, bütün Kürdistanda Komünist Partisinin yerini almaya muvaffak olan Kürdistan Demokrat Partisi için önemli bir dönüm noktası teşkil ettiğini, söylüyor.

«Açıl susam açıl»

Ahmet, Kürt toplumu arasında komünist partisinin nüfuzunu yıkmak için 15 yıllık devamlı bir gayretin sonucu olan bu başarı ile iftihar ediyor. Varlığının ilk altı yılı içinde Kürdistan Demokrat Partisine, komünist partisi için elemanlar yetiştiren bir «yuva» nazariyle bakıldığını söylüyor. «Mütecanis bir ideoloji yokluğundan hayal kırıklığına uğrayan en iyi arkadaşlarımız, komünist partisine geçmek üzere bizden ayrılıyorlardı» diyen Ahmet 1952 de Genel Sekreter seçilince bu hemorajiye derhal bir son verir.

«Sistemim, Kristof Kolombun yumurtayı durdurmak için kullandığı sistem kadar basitti: Partimizin Marksizm - Leninizm'den mülhem olduğunu ilân ettik. Ali Baba'nın «Açıl susam açıl» ı gibi bu sihirli sözler, o devirde komünizmle büyülenmiş olan Kürt gençlik âleminin kapılarını bize açtı. Gericiler bizi Kremlin'in ajanı olmakla suçladılar, fakat komünistler bunda aldanmadılar. Bizi «tahrikçi ajanlar» olarak ihbar ettiler ve Eylül 1959 da, onlara göre işçi sınıfının malı olması gereken Marksizm - Leninizme her türlü referansı programımızdan çıkartmaya bizi mecbur ettiler. Şu da var ki, 1952 denberi partimizin hiç bir üyesi, Komünist Partisine girmek için bizden ayrılmadı, buna karşılık Komünist Partisi lehimize olarak, mevcudundan çoğunu yitirdi.»

Ahmet, «Kürdistan Demokrat Partisinin asla antikomünizm yapmak niyetinde olmadığı, «sadece politik ve taktik fikir ayrılıkların onu komünist partisinden ayırdığı noktasında ısrar ediyor. Gerçekten Komünist Partisi uzun zaman Kürt Milliyetçi taleplerini desteklemiştir. Daha Şubat 1945 te Komünist Partisinin Kürtçe yayınlanan organı «Azadi», Irak, İran ve Türkiye arasında bölünmüş olan Kürt milletinin, kendi mukadderatını kendinin tayini hakkı lehinde neşriyat yapmıştır. Bununla beraber Komünist Partisi, Kürt milliyetçi hareketinin iki eğilime ayrılmış olduğunu kabul etmektedir; «Proletarya ve ona dayanan Komünist Partisinin» eğilimi ve Kürdistan Demokrat Partisinin temsil ettiği «Kürt milliyetçi burjuvazisinin» eğilimi. Çeşitli yayınlarda Komünist Partisi, Demokrat Partiye dar milliyetçi görüşlerinden ve «yanlış ve sekter» metodlarından yâni «tesadüfi şövenizminden» ötürü çatmaktadır.

Komünist Partisi ile anlaşmazlık

Bu konuda iki teşekkül arasında, aşırı solun itiraz ettiği Kürdistandaki ihtilâlin lüzumu noktasında bir anlaşmazlık patlak verir. Komünist Partisi, Irka Cumhuriyeti çerçevesi içinde Kürtlerin muhtariyet talebini sonuna kadar destekler fakat Kürdistan Demokrat Partisinin General Kasımın şahsi iktidarına karşı açılan Irak demokratik hareket mücadelesinin yanı sıra» gayesine ulaşmak için silâha başvurmasına itiraz eder. Silâhlı isyan yerine «ortak Arap - Kürt mücadelesine dayanan geniş bir halkçı ve barışçı topluluk» kurulmasını teklif eder.

Esasında, ayrılık taktik sınırını geniş ölçüde aşmaktadır. Kürt milliyetçileri için Bağdat rejimi tamamiyle kudretsizdi ve her çareye baş vurularak ezilmeliydi. Buna karşılık komünistler General Kasım'ın diktatörlüğünü takbih etmekle beraber, onun «objektif olarak anti - emperyalist bir politika uyguladığını» kabul ediyorlardı.

İktidarı ele geçirecek kudrette olmadıklarından, en amansız düşmanlarının ezcümle Baasistlerin iktidara gelmesinden çekindiklerinden, aslında Kürt isyanını, kendilerine uygun bir değişiklik şekli bulamadan (ezcümle bir çeşit halk cephesi kurmak suretiyle) rejimin yıkılmasını hızlandırmasından korkuyorlardı.

Her ne olursa olsun, Kürdistan Demokrat Partisi aşırı solla her türlü ikili ittifakı reddetmektedir. Bu hususta Ahmet bana «Eğer Bağdat, istediğimiz muhtariyeti bize verecek olursa, Komünist Partisinin Kürdistanı yeni Irak rejimine karşı bir bozguncu üs olarak kullanmasına müsaade etmiyeceğiz» diyor.

«— Fakat programınızda ve beyannamelerinizde, komünist partisi de dahil bütün teşekküllere hareket serbestisi tanınması lehinde olduğunuzu bildiriyorsunuz...»

O zaman Kürdistan Demokrat Partisi Genel Sekreteri müstehzi bir gülümseme ile bana:

«— Bütün dünyada, silâhlı bir mücadele sonunda iktidara gelip de muhalif partilerin faaliyetine müsaade etmeyi kabul eden bir tek parti gösterebilir misiniz?» diye soruyor ve ilâve ediyor: «Gerçekte biz, hiç şüphesiz komünist memleketlerde uygulanandan daha az popüler olmayan güdümlü bir demokrasi kurulması taraftarıyız...» dedi.

Ahmet, muhtariyet sağlandıktan sonra partinin ilk görevlerinden birinin «toprak meselelerini» çözmek olduğunu, söylüyor. İsyan sırasında her türlü sınıf çatışmasını önlemek için Kürdistan Demokrat Partisi «feodaliteye karşı olan bütün kinine ve köklü bir tarım reformu yapmak arzusuna rağmen» bu hususta bir referandum hazırlanıncaya kadar, statükoyu korumaya karar vermiştir. Kürt lideri «köylülerin ayaklanmasından çekindiğimizi sizden gizlemiyeceğim, diye devam ediyor. Kendilerine kesin hiç bir vaadde bulunmadık. Fakat muhtariyet kelimesi onların nazarında, kendilerine derhal veremiyeceğimiz, hattâ uzun yıllar sonunda bile sağlamaktan âciz olduğumuz bir dünya cenneti anlamı taşıyor.»

Kürdistan Demokrat Partisinin bazı idarecilerinin bu arada başlıca kaygusu, «ağaları» tutmasından şüphe ettikleri General Mustafa El Barzani ile münasebetlerinin geleceğidir. Ezcümle onun «tek başına, Kürt milletini temsil ettiği» kanısında olmasına kızıyorlar.

Hem General Barzani hem de İbrahim Ahmet ile konuşabilmiş olanlar, sosyal orijinleri, yetişme tarzları ve karakterleri tamamiyle birbirinin zıddı olan bu iki adamı ayıran antipatiyi farketmekten kendilerini alamazlar.

Hiç şüphesiz her ikisi de, isyanı kesin şekilde sona ermeden bir kuvvet denemesine girişmekten kaçmacaklardır. Bununla beraber Kürdistana barışın gelmesinin, milliyetçi hareket içinde bile sonucunun nereye varacağı bilinmeyen, bu defa politik bir ihtilâfın başlangıcı olmasından korkulabilir. General Barzani memlekette büyük bir itibara sahiptir. Aynı zamanda Demokrat Partinin de kitleler üzerinde büyük nüfuzu vardır. Parti ile başkanı arasındaki bir ihtilâfın, tehlikeli bir istikrarsızlık çağı açması tehlikesi mevcuttur.

Erich Engel, Brecht, Paul Dessau, Helene Weigel
«Yiğit Ana»nın provalarında

Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro

Haldun TANER

«Sezuan'ın İyi İnsanı» için yazılmış olan önsözü kısaltarak sunuyoruz:

Almanya'da ve Almanca konuşulan ülkelerde kişiliği, eserleri, epik tiyatro teorisi üzerinde oldum olasıya önemle durulan Bertolt Brecht'i dış dünya daha çok şu son yıllarda tanımağa başladı. Birdenbire moda oluşu denebilir ki 1954 Milletlerarası Paris Tiyatro Festivali'nden sonraya rastlar. Bu festivale ünlü «Berliner Ensemble» trubu ile katılıp «Yiğit Ana» ve «Kafkas Tebeşir Dairesi» eserlerini oynatan Brecht, birden günün adamı oldu. Bütün hayranlıkları kendine ve trupuna çekti.

Fransızlar öyledir zaten. Yıllar ve yıllar boyu varlığından habersiz kaldıkları bir değeri tesadüf önlerine getirince, ilk onlar keşfetmiş gibi sevinir, her zaman pek de isabetli olmak zorunda bulunmayan birtakım kendilerine göre yorumlarla onu dünyaya lanse etmeğe koyulurlar. Picasso, Freud, Kafka'da da böyle olmamış mıydı?

Brecht 1898'de Augsburg'da doğdu. Önce tıbba ve tabii ilimlere merak saracak olduysa da bir zaman sonra tiyatroya geçti. Münih kabarelerinde rezalet çıkaran ilk şansonlarında onu «Burjuvayı afallatma» meraklısı, alaycı, satirci bir zekâ olarak görüyoruz. Ancak «Gece yarısı trampet sesleri» adlı bir harp sonu dramının Kleist Armağanını kazanmasından sonradır ki tiyatro çevrelerinin ilgisini üzerine çekebildi. 1925'de Max Reinhardt kendisini Berlin'e çağırdı. Brecht ona bir yıl kadar çıraklık ettikten sonra Piscator'la birlikte çalışmaya başladı. Çünkü bu arada, bir harp sonu genci züppeliğiyle kapıldığı, her şeyi alaya alan ucuz ve özenti bir anarşist dünya görüşünden fanatik bir sosyalizme geçmişti. Artık bundan böyle sanatını inandığı gayenin gerçekleşmesine vakfedecekti.

Brecht'in, epik tiyatrosunun sahne tekniğini ilkin Piscator'dan, Volksbühne'nin bu inkılâpçı rejisöründen ve bilhassa onun yepyeni bir sahne ve dekor tekniğiyle sunduğu «öğretici oyunlar»ından aldığını söylemekte sanırsam yanlış yoktur. Brecht, Piscator'un tiyatrosunda 1933 yılına kadar çoğunu kendinin sahneye koyduğu bu anlayışta on dört piyes yazdı.

Bu arada John Gay'in meşhur «Dilenci Operası»nı «İki Paralık Opera» adıyla intrigini hiç değiştirmeksizin, sadece epik tekniğe adapte ederek yüz yıllık bir aradan sonra piyasaya sürmesi ve bu operanın bu yeni haliyle her yanda büyük başarı kazanması, Brecht'in ve arkadaşı kompozitör Kurt Weil'in adını büsbütün yaymaya yaradı. 1933'de Hitler iktidara geçince birçok Alman aydını gibi Brecht de kurtuluşu kaçışta buldu. Sıra ile Danimarka, İsveç, Finlândiya, Fransa, İngiltere, Amerika ve İsviçre'de barındı. «Yiğit Ana», «Sezuan'ın İyi İnsanı», «Galileo Galilei» gibi en kuvvetli eserleri o sürgün devrinin mahsulüdür. Profesyonel tiyatrolar o devirde Brecht'in bu eserlerine hiçbir ilgi göstermediler. Sadece bir iki Amerikan üniversitesinin amatör aktörleri birkaç piyesini oynadılar. Ünlü İngiliz aktörü Charles Laughton'un «Galileo Galilei»yi adapte edip bizzat oynayışı bile tek ve tesirsiz bir deneme olarak kaldı.

Nihayet yazarın yıllardır sabırsızlıkla beklediği mutlu gün geldi. 1948'de yurduna dönmesine müsaade edildikten başka, Doğu Almanya hükûmeti, idealindeki tiyatroyu kurması için Brecht'e kayıtsız şartsız yetki ile bunu gerçekleştirecek büyük bir tahsisat da veriyordu. Karısı aktris Helene Weigel'le birlikte Brecht derhal Berlin'e gelerek «Berliner Ensemble» tiyatrosunu kurdu. Önce sürgün yıllarında üzerinde bol bol düşünüp pekleştirdiği epik tiyatro teorisini yetmiş yedi madde içinde özetleyen meşhur «Küçük Organon»unu yayımladı. Sonra buna uygun bir çalışma programı kurdu. Sade Doğu Almanya'nın değil, Almanca konuşulan memleketlerin en istidatlı aktör ve rejisörlerini, Paul Dessau, Hans Eisler gibi seçme müzisyenleri, Theo Otto, Caspar Neher gibi en iyi dekoratörleri toplayarak yedi yıl boyunca onlara rejisörlük, hocalık, ağabeylik etti. Öbür eserleriyle birlikte «Puntilla ve Uşağı», «Kafkas Tebeşir Dairesi» gibi son piyeslerini ve bu arada Lenz'den, Gorki'den adapte ettiği eserleri de burada uzun ve titiz provalardan sonra oynattı.

Bertolt Brecht 14 Ağustos 1956'da bir kalb rahatsızlığından öldü. Vasiyeti gereğince penceresinin karşısındaki «Dorotheen» kabristanında tuğla bir duvarın önüne çok basit bir mezara gömüldü.

Brecht'in düşmanları, onun piyeslerinin konusunu nasıl şurdan burdan, Grimmelhausen'den, çeşitli folklorlardan devşirmişse tıpkı öylece epik tiyatro fikrini de Çin'den aktardığını iddia ederler. Biraz kabaca ifade edilmiş olmakla beraber bu iki iddia da yanlış değildir. Nitekim Brecht de hiçbir zaman bunun aksini söylememiştir. Ne var ki, geleneğini Antik Yunan Tiyatrosu'ndan, İtalyan, İspanyol, İngiliz, Fransız tiyatrosundan alan Avrupa tiyatrosu için epik tiyatro kavramı Brecht'e kadar yabancı bir kavramdı. Bu gelenek epik, lirik, dramatik olmak üzere üç ayrı tür tanıyordu. Dram vak'a demek olduğuna göre anlatma unsuruna değil, yaşatma, canlandırma unsuruna dayanıyordu. Tiyatroyu bu kadar seven Yunanlıların «İlyada» ve «Odisseus»u sahnede canlandırmayı hiç denememiş olmaları bu iki türün ayrı kurallara bağlı olduğuna inanışlarından başka neye verilebilir? Buna karşılık Uzak Doğu, bilhassa Çin Tiyatrosu binlerce yıldan beri epik bir tiyatro geleneği içinde gelişmiştir. Brecht esasen Çin kültürünü, Çin folklorunu çok seven bir insan olarak işte epik tiyatro estetiğini Batı'ya ve bugüne aktarmış oldu. Ama unutmamalı ki aktarırken de bu tekniği kendi ideolojisi ile yoğurup yeni bir teori haline soktu, ona, bambaşka bir ruh verdi.

Brecht'in epik tiyatrosu böylece dramatik tiyatro geleneğinden hem şekil, hem öz bakımından ayrılmış bulunuyor. Sophokles'lerin, Shakespeare'lerin tiyatrosu onu hiç sarmıyordu. Tiyatro kaderciliği savunmamalı, tersine, ilim çağı çocuklarına kader diye bir şey bulunmadığını, sadece insanlar tarafından meydana gelmiş, bundan ötürü de gene insanlar tarafından değiştirilebilecek birtakım şartlar, durumlar olduğunu öğretmelidir. Bunları değiştirebilmek için de evvelâ bu durumları olağan bulmamak, her günkü akışın alışkanlığından silkinmek gerektir. Brecht'e göre tiyatro işte seyircide bu tenkid şuurunu uyandırdığı vakit vazifesini yapmış olacaktır.

Bunu başarabilmek için epik tiyatro, dramatik tiyatrodan farklı araçlarla çalışmalıdır. Bir kere anlatma, vak'a ile seyirci arasında bir mesafe koyduğu için seyircinin bağımsızlığını sağlama bakımından bu işe çok daha elverişlidir. Dramatik tiyatro sahnede bir vak'a canlandırmakta idi. Epik tiyatro ise bize bir vak'a anlatacaktır. Dramatik tiyatroda sahneler birbirine zincirlidir. Epik tiyatroda bağımsızdırlar. Dramatik tiyatro telkinle çalışır, epik tiyatro belgeler sunar. Biri kalbe, duyguya, öbürü kafaya seslenir. Birincisi seyirciyi sihrine katıp götürür, ikinci tam tersine, onu bu trans halinden dürtüp uyandırır, ona ikide bir sahne-seyirci ayrılığını hatırlatır: Böylece, bağımsız ve hür kalmasını, tenkid şuurunu uyanık tutmasını sağlar. Seyirci birincide vak'anın içinde, ikincide dışındadır. Epik tiyatro, seyirci - sahne ayrılığı şuurunu

Tiyatro için küçük araç

Tiyatronun işi eskiden beri, bütün öbür sanatların da olduğu gibi, insanları eğlendirmektir. Bu ödev tiyatroya hep kendi onurunu bağışlamıştır. Sağladığı tad doğrulamağa yeter bunu. Tiyatro ahlâk pazarı olunca hiç ama hiç yücelemez; tersine, ahlâkı eğlendirici, duyular bakımından hoşa gidici kılamadığı gün, alçalabilir de; ahlâkın kazançlı çıkması için her şey var onda. Tiyatronun, herhangi bir şeyi öğretmesi bile benimsenmemeli: öğretebilecekleri arasında en yararlısı çok çok şu olmalıdır: İnsanın gövdesini ve kafasını kullanmanın tadını çıkarması. Tiyatronun kendini bütün bütün gereksiz sayma hakkı olmalı, şunu da hemen belirtmeli: kişi «gereksiz» için yaşar. Tad her şeyden çok doğrulamaya boşverir.

HAFTANIN KİTABI

Bir Derleme Bir Oyun

Bertolt Brecht. Derleme ile çeviri : Teoman Aktürel. Izlem Yayınevi, Istanbul. 1963. 64 sayfa, 2 lira

Brecht'in dilimize çevrilmiş olan dört kitabının üçünde Teoman Aktürel'in emeği var. İkisini kendi çevirmiş, birinin çevirisinde de Adalet Cimcoz'a yardımcı olmuş. Teoman Aktürel Fransızcadan yapıyor çevirilerini. Almancanın yaygın bir dil olduğu düşünülürse, bu önemli bir aksaklık sayılabilir. Ama Almanca bilenlerin Brecht çevirmekteki yavaşlığı, Teoman Aktürel'i bile bile bu aksaklığa katlanmıya zorluyor. Ayrıca, Brecht'i tanıtmak için yazdığı «derleme» yazılar da hayli dağınık, yetersiz. «Tiyatro İçin Küçük Araç»ın başına eklediği dört sayfalık «Kamu Tiyatrosu» başlıklı önsöz, «Bir Derleme Bir Oyun»un başındaki yirmi yedi sayfalık derleme, eleştirmence çalışmalar değil. Ama bu bakımdan da Teoman Aktürel'i kınamamak gerekir, çünkü Brecht konusunda eleştirmenlerimiz de — tıpkı Almanca bilen çevirmenler gibi — çok ağır davranıyorlar..

«Bir Derleme Bir Oyun»un ikinci yarısında Bertolt Brecht'in «Carrar Ana'nın Silâhları» adlı tek perdelik oyunu yer alıyor. Martin Esslin'in «Brecht» kitabından bu oyunu tanıtan bölümü okuyalım: «DIE GEWEHRE DER FRAU CARRAR. Yazılışı: 1937. İlk oynanışı: Paris, Ekim 1937. Tek perdelik oyun. Synge'in **Riders to the Sea** (Denize Giden Atlılar) adlı oyununa dayanılarak yazılmış. Teresa Carrar'ın Endülüslü bir balıkçı olan kocası bir ayaklanmada öldürülmüştür. Onun için de Carrar Ana İspanya İç Savaşı'nın iyice kızıştığı günlerde bile oğlu Juan'ı savaşın dışında tutmak kararındadır. Carrar Ana'nın erkek kardeşi, Cumhuriyetçiler Ordusunda savaşan bir işçi, gelip ondan kocasının ölmeden önce evde bir yere sakladığı tüfekleri ister. Carrar Ana savaşın dışında kalmak kararını bütün gücüyle savunur. Ama insan tarafsız kalamaz: balıkçılar oğlu Juan'ın ölüsünü getirirler, balık tuttuğu sırada makineli tüfekle öldürülmüştür. Franco'cu bir gambottan, başında işçi kasketi var diye, üstüne ateş edilmiştir. Teresa Carrar silâhları vermekle kalmaz, Franco'ya karşı savaşmak için kendi de küçük oğlu José ile birlikte kardeşinin arkasına takılıp gider. Brecht bu oyunun Aristo anlayışı içinde yazıldığını söylemiştir. Hayli etkili olan oyunda Carrar Ana rolü çok önemli, çok güzel bir roldür.»

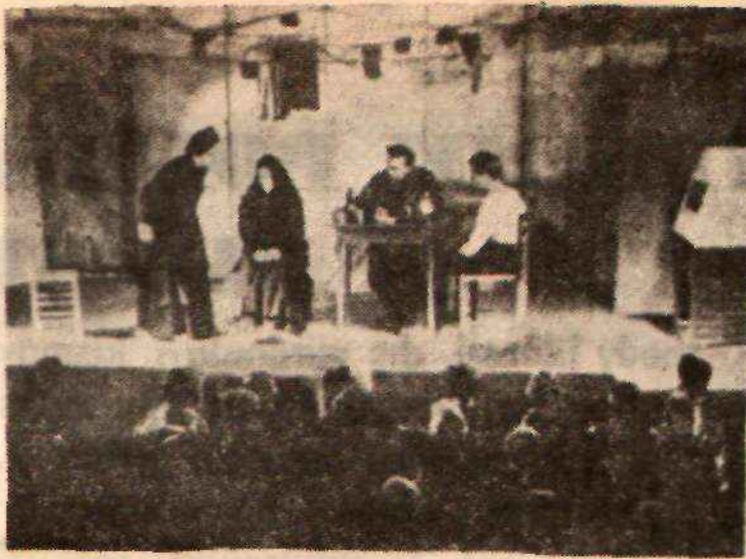
Memet FUAT

bilhassa «Verfremdungseffekt» lerle, seyirciyi sahnedeki oyuna kapılmaktan uzaklaştıran «yabancılaştırma effektleri» ile sağlar. Meselâ her gün çevremizde karşılaştığımız bir hâdiseyi olağanlıktan kurtarıp hayret ve ilgi uyandırmak için uzak ve acaip bir memlekette geçirmek, hâdiselerin akışını, küçük, kesik sahnelerle, sık sık yer değiştirmeleri ile, aktörlerin seyircilere hitaplarıyla, şarkılarla, monologlarla bile bile kesip durdurmak gibi.

Epik tiyatro aktörü Kral Lear olmamalı, Kral Lear'i yaşamamalı, sadece Kral Lear'i oynamalıdır. Tonu bir kazayı anlatan bir tanığın ifadesinden farksız olmalıdır.

Adalet Cimcoz ile Teo'nun Brecht'in sanatı hakkında Türk okuyucusuna, belki de seyircisine bir fikir vermek üzere dilimize çevirip sundukları «Sezuan'ın İyi İnsanı» epik tiyatro estetiğinin en usta ve canlı örneği olmak bakımından da ayrıca ilgiye değer.

Bu piyeste mimik, söz, satir, müzik, şiir, şarkı tam dozda bir âhenk içinde birleşmişlerdir. Yabancılaştırma effektleri hiçbir piyesinde bundaki kadar rahat ve güzel taksim edilmemiştir. Almanca'yı Luther'den sonra en iyi kullananlardan biri olan yazarın, romantizmden, lâfazanlıktan arınmış, aydın, cıva gibi zeki, üstelik de yer yer sadeliğin olgun şiirine varmış nazım ve nesirleri her piyesini olduğu gibi bu piyesini de, tezinin insanı kolayca düşürebileceği kuruluktan kurtarmaktadır.

Avusturya'da «Carrar Ana»

Sartre ile Brecht

Eric BENTLEY

Jean - Paul Sartre ile yapılacak bir karşılaştırma Brecht'in gerçek kişiliğini aydınlatabilir; Epik Tiyatro, dışa dönük gözün *tiyatrosu ile, Varoluşsal Tiyatro,* içe dönük gözün tiyatrosu arasında bir karşılaştırma. Ayrılıklar açık. Çıkış noktaları ayrı, yarattıkları hava ayrı, yaslandıkları felsefeler ayrı, üslûpları ayrı, önem verdikleri şeyler ayrı. Brecht, öyle sanırım ki, kolayca Sartre için — Arthur Koestler'in terimiyle — bir yogi diye düşünebilirdi, değişmelerin yalnızca içten geleceğine inanan bir kimse; öte yandan, Sartre da Brecht için kolayca bir politikacı (Commissar) *diye düşünebilirdi* değişmelerin yalnızca dıştan geleceğine inanan bir kimse.

Ama ikisi de böyle düşünmekle yanılırlardı, diyebiliriz. Sartre'ın Zerdüşt'çesine sürgünlüğünün bir kaçış olmadığını, tam tersine, Orestes'in bütünüyle bağlandığını (engagé) gördük, kendini doyurmak onun için kişisel, ruhsal olduğu kadar ahlâksal, toplumsal bir işdi de. *Brecht'in* de toplumu soyutlıyarak her zaman bireyin karşısına koymadığını görebiliriz. Onun amacı dünyayı değiştirip Shen Te'nin iyiliğini gerçekleştirmek, etkili kılmaktı.

«Ne ermişler, ne de devrimciler kurtarabilir bizi,» diyor Arthur Koestler, «*ancak bu ikisinin* bireşimi.» Bu sözle hem içe dönük, hem de dışa dönük *gözün insanlara* «gerekli olduğunu anlatmak istiyorsa, kimse ona karşı çıkmaz sanırım. Sartre ile Brecht'in oyunları da bu bireşimi arıyor. Sartre bir yogi değildir, demeliyiz. Yogi bağlanmıyan, engagé olmıyan bir sürgündür. Brecht bir politikacı değildir, demeliyiz. Politikacı da dünyayı değiştirmeyi ister — sonunda Shen Te'nin istediği gibi — ama onda Shen Te'yi iten sevgi yoktur, «iyiliğin çekiciliğine» tutsak değildir o. Brecht de, Sartre da bireysel ile toplumsalın bireşimine yöneliyorlar. Ayrılıkları bu bireşime iki karşıt yönden gelmelerinde. *Brecht topluluk* yoluyla bireye ulaşıyor, Sartre ise birey yoluyla topluluğa.

Çeviren : Memet Fuat

Helene Weigel «Carrar Ana» da

Oyuncuya Mektup

Bertolt BRECHT

Yapacağınız iş güç de olsa, *onu kolaylaştırmağa, rahatça* yapmağa çalışın. Önce sahnede durmasını, yürümesini öğrenin. *Bir kör her gün geçtiği yolları* nasıl bellerse, siz de öylece belleyin bu işi, rahat olun. Rolünüzü ezberlerken, ne denmek istendiğini anlayın önce. Söyliyeceğiniz sözlerin tadına önce siz varın; metni hamur gibi yoğurmasını bilin. El kol oynatışlarınızın ritmik olması gerekir! *Plâstik değerlerin ortaya çıkma*sına önem verin. Bedeninizin dizginleri elinizde olmalı; bile isteye yapın yaptığınızı.

Yapmacık davranışlarla savaşmasını bilmeliyiz. Gerçek, inandırıcı bir olayı göstermek istiyorsak, kaçınmalıyız yapmacıktan. Perde açılır açılmaz, oyuncu kendine - nedense - çok önem verir; sesi alabildiğine yüksek, davranışları telâşlı olur. Onun bu sinirli durumu seyirciye de geçer. İlk dakikaların heyecanı sanatçının insan yanını alıp götürüyor çoğu zaman, seyirci bu ilk dakikaları yadırgıyor, sahnede gördüklerini uyduramıyor hayata, oysa sahne düpedüz hayatı sermeli önümüze.

Konuşmaya önem verin, açık seçik, anlaşılır biçimde konuşun, ama insanca olsun bu konuşmanız. *Sahne dili dediğimiz* şeyi ters yönden almayın; soğuk, yapmacık bir dille konuşmayın. *Neyi anlatmak istiyorsu*nuz? Yazarın ne demek istediğini önce siz anlayın ki, karşınızdakine anlatabilesiniz. [illegible] konuştuğu dile kulak verin, [illegible] dilden yararlanmayı bilin.

Durmadan sahnenin ortasına yönelmeyin. Kendinizi göstermek kaygısıyla öbeklerden, kümelerden ayrılmayın. Konuşacağınız kişinin yanına doğru yaklaşmayın her zaman; her zaman konuşacağınız kişinin yüzüne bakmak gerekmediği gibi, her zaman da bakmadan *konuşmayın. Hızlı konuşurken* bağırmayın. Davranışlarınız bir diziye göre olmalı, iç içe değil. Karşıtlıkları ortaya çıkarmayı bilin. Yazarın ne demek istediğini anlamaya çalışın, ama kendi bilgilerinizi, kendi denemelerinizi de hiçe saymayın, onları da katın. [illegible]

Çeviren : Adalet Cimcoz

Zavallı B. B.

1

Ben Bertolt Brecht kara ormanlardan geliyorum
Anamın karnındaydım daha
Kentlere taşıdığında beni
Ölünceyedek kalacak bende ormanların soğuğu

2

Asfalt kentte evimdeyim Der demez
Son gereçler elimin altında
Gazeteler tütün içki
Çekingen tembel her neyse memnun

3

İyi geçinirim insanlarla Başımda
Töreleri gereğince melon bir şapka
Tuhaf bir kokuları var bu hayvanların derim
Aldırma derim ben de onlardanım

4

Sabahleyin yanımda birkaç kadın
Salıncaklı *koltuklarımda oturuvum*
Bakarım onlara kuşkusuz derim ki
Bayanlar güvenmeyin bana sakın

5

Geceleyin erkekleri toplarım çevreme
Nasılsınız beyefendi teşekkür ederim beyefendi beyefendi
aşağı beyefendi yukarı
Ayaklarını uzatırlar masalarımın üstüne
İyi olacak işler derler Bense
Sormam onlara Ne zaman

6

Tan ağarırken çamlar işer ortalığa
Daşlar cıvıldamağa kuşlar pireler içinde
İşte o zaman boşaltırım kadehimi kentte atarım
İzmaritimi uyurum kaygılı boğuntulu

7

Biz boksoylular kapandık kaldık
Yıkılmaz sandığımız evlere
(Manhattan adasında yüksek yapıları da bu amaçla
Kurduk Atlantik üzerinde söyleşen ince antenleri de)

8

Yel üfürüp su götürecek bu kentleri
Sevinçli kılıyor ev yiyiciyi yiyici boşaltmak istiyor onu
Biliyoruz biz geçici olduğumuzu
Adam sen de sözümüz bile edilmeğe değmez

9

Yer sarsıldığı gün
Virjinya'larımı bırakmıyacağımı onları acı bulmayacağımı
umarım
Ben Bertolt Brecht asfalt kentlerde çuvallamış
Eskiden kara ormanlardan gelmişim anamın karnında

Türkçesi : Teoman Aktürel

Türkçede Brecht

BERTOLT BRECHT. Bir oyun, üç öykü. Almancadan çeviren : Adalet Cimcoz. Şiir çevirileri: Teo. İstanbul. 1957. X+160 s., 5 lira. Haldun Taner'in «Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro» adlı yazısıyla başlıyan kitapta «Sezuan'ın İyi İnsanı» adlı oyun ile «Yaralı Sokrates», «Augsburg Tebeşir Dairesi», «Saygısız Büyükana» adlı üç hikâye vardır.

TİYATRO İÇİN KÜÇÜK ARAÇ. Bertolt Brecht. Türkçesi: Teoman Aktürel. Çan Yayınları, İstanbul. 1962. 48 s., 2,5 lira. Teoman Aktürel'in «Kamu Tiyatrosu» adlı yazısıyla başlıyan kitabın ilk yarısında «Tiyatro İçin Küçük Araç»dan seçmeler, ikinci yarısında «Tiyatro Üstüne Şiirler» yer almaktadır. Şiirlerin çevrilmesine Cevat Çapan da katılmış.

KURALLA KURAL *DIŞI.* Bertolt Brecht. Türkçesi: Ünal Üstün. Sahne Kapısı Yayınları, İstanbul. 1962. 24 s., 1 lira. TMTF'nin VII. Uluslararası Kültür Festivali'nde «Neue Bühne» topluluğunca Almanca olarak oynanmış olan oyunun çevirisi gene TMTF eliyle yayımlanmıştır.

BİR DERLEME BİR OYUN Bertolt Brecht. Derleme ile çeviri: Teoman Aktürel. İzlem Yayınevi, İstanbul. 1963. 64 s., 2 lira. Brecht üzerine bir yazı ile «Carrar Ana'nın Silâhları» adlı oyunun çevirisi.

AMERİKA, YARDIM POLİTİKASINI DEĞİŞTİRİYOR

Kennedy idâresi, dış yardımları kısmaya ve daha iyi kullanılmasını sağlamaya kararlı. Bu maksatla, vergi, tarım ve eğitim reformlarına taraftar çıkan Amerika, kendi ekonomik sistemini ihraçtan da vazgeçmiş değil: Yardım almak için özel teşebbüsçülük şart. Clay Komisyonu Raporu bu konuda, «Amerikalı olarak serbest teşebbüs ilkesine inandığımıza göre, yardım verdiklerimizde de bu sisteme yakınlık aramamız tabiidir.» diyor. Bu şartlar altında yeni yardım politikası neler sağlıyabilir? Claude Julien, «Le MONDE Diplomatique»te bu konuyu inceliyor:

Kennedy Hükûmeti aylardır, dış yardım programını yeniden düzenlemek çabası içindedir. Bu çaba yeni değildir. Daha önce Truman da, Eisenhower de bunu denemiştir. Nitekim dış yardımı yürütmekle görevli resmi kurul, sık sık isim değiştirmiş ve strüktürü geçmişte hafif değişikliklere uğramıştır. Fakat Kennedy'nın dış yardımı baştan aşağı incelemekle görevlendirdiği komisyonun tavsiye ettiği reorganizasyon tedbirleri, Amerikanın dış yardım politikasında önemli bir dönüm noktası olacak niteliktedir.

General Lucius Clay'ın başkanlığındaki bu komisyon vardığı sonuçlarda, Eisenhower'in talebi üzerine Nelson Rockfeller tarafından hazırlanan rapordan çok daha ileriye gitmektedir. Nitekim komsiyon, hâlen yardım alan 95 memleketin bir kısmına artık yardım edilmemesini istemiştir. Yardımdan mahrum edilecek ülkelerin seçiminde iki ölçüye baş vurulacaktır:

1 — Yardımın kullanılmasında gösterilen başarı derecesi.

2 — Yardım alan ülkelerin özel teşebbüse göstereceği saygı.

Bu sebeple General Clay raporunda, «yabancı alacaklılara ve teşebbüslere eşit muamele» yapmadığı için Endonezyayı kınamaktadır. Bundan başka Clay basın konferansında Hindistanda devlete ait bir çelik tesisinin finansmanına karşı koymuştur. Clay ancak özel bir çelik tesisinin finansmanına gönüllüdür. Diğer taraftan kredileri kötü kullanan memleketler yardım alamıyacaklardır. Gerçekten ahlâksızlık, rüşvet ve fantazist uydurmalarla hiç bir gerçek ilerlemeye imkân vermediği memleketlerde, milyarlarca dolar sokağa atılmıştır. Bu sebeple yeni yardım anlayışının temel ilkelerinden biri, **«Sen kendine yardım edersen ancak Amerika sana yardım eder»** olmaktadır.

Clay komisyonunun teklifleri, yardımın iyi kullanılmasını sağlamak kadar, dış ülkelerde askeri ve iktisadi yardım için, İkinci Dünya Savaşından beri 100 milyar dolar harcayan Amerikan mükellefinin artan isteksizliğini cevaplandırmayı hedef tutmaktadır. Nitekim Beyaz Saray, bütçenin yardım faslı görüşülürken, kongrede her yıl en çetin muharebeleri vermek zorunda kalmaktadır. Meselâ geçen yıl Kennedy, bir önceki yılın 3.9 milyarına karşılık, 4,8 milyar dolar talep etmişti. Fakat Temsilciler Meclisi, bu miktarın 1,1 milyar dolarını budadı. Senato büyük güçlüklerle, bu paranın 792 milyon dolarını kurtarabildi. Bu yüzden Kennedy hedefine ulaşamamış oldu.

Bu yeni giyotinin kurbanları olarak seçilen ülkelerde sert bir çöküşü önlemek maksadıyla yardımda kısıntılar kademeli olarak üç yıl içinde gerçekleştirilecektir. Fakat yardım kısmanın yaratacağı siyasi güçlükleri hafifletmek için General Clay'ın «diplomatik alanda şevkle ve dikkatle çalışması» tavsiyesine rağmen, bunun her türlü buhranı önlemeye yetmiyeceği aşikârdır. Kennedy'nin senatörlüğü sırasında beyan ettiği gibi, «Bizim ticari politikamızdaki istikrarsızlığın sebebiyet verebileceği en ufak boşluk, Sovyetler Birliği tarafından derhal doldurulacaktır». O halde dış yardım kredilerinin yüzde 80'i Amerikada harcandığına göre, yardımdan mahrum edilen memleketler nereye döneceklerdir? Sovyetler Birliği, bu hallerde otomatik olarak müdahale etmeyecektir. Fakat, meselâ petrol konusunda, Amerikan yardımı almıyan ülkeler, Batı petrolünden çok ucuz fiyatta petrol fazlasına sahip bulunan Sovyetler Birliği tarafından her halde memnuniyetle karşılanacaklardır. Bundan başka Clay, raporunda bahis konusu edilmiyorsa da, Amerika Haitiye yaptığı yardımı keseceğini saklamamaktadır. Burada hesap, Tahiti hükûmeti yardımı iyi kullanmamakla beraber, sadece ekonomik değildir. Washington kıt'anın en iğrenç diktatörlüğünden yakasını kurtarmak istemektedir. Fakat tam bu sıradadır ki Çekoslovakya, Başkan Duvalier'nin diktatörlük idaresiyle önemli bir ticari anlaşma imzalamıştır...

Askerî bağlar

Clay Komisyonu, Amerikanın müttefiki olmayan Asya ülkelerine verilen askerî yardımın büyük bir kısmını kaldırmayı teklif etmektedir. Bu, askeri yardımın paylâştırılmasında, Formoza, Güney Vietnam v.s. gibi memleketlere diğer ülkeler aleyhine olarak tanınan öncelik devam edecek ve hattâ arttırılacak demektir. Halbuki Hindistan bu tip bir yardıma muhtaçtır. Bununla beraber, komisyonun teklifleri, ekonomik yardımı, Amerikayla askerî ittifak imzalayan ülkelere bir mükâfat olarak dağıtan Dulles politikasının mahzurlarını önlemeye dikkat etmektedir.

Rapor, topraklarında Amerikan üssü kurulmasına müsaade eden Avrupa ülkelerine verilen askerî ve ekonomik yardımı aşırı bulmaktadır. Bu sözler, özellikle İspanya ve Portekizi hedef tutmaktadır. Zira rapor, Türkiye ve Yunanistanın daha hâlâ önemli yardımlara ihtiyaçları bulunduğunu belirtmektedir.

Amerikan Genel Kurmayı askerî yardımın (1440 milyon dolar) önümüzdeki 5 yıl içinde 1 milyar dolara indirilmesini öngörmektedir. Clay raporu, bu müddetin daha da kısaltılmasını istemektedir.

Güney Amerika

Güney Amerika konusunda rapor, «İlerleme için ittifak» adı verilen politikanın temel ilkelerini benimsemektedir. Nitekim rapor, Punta del Este Antlaşmasında yazılı reformları(vergi, tarım, eğitim, ekonomi reformları) gerçekleştiren ülkelere yardımın teksif edilmesini ileri sürmektedir.

Bu ilke sıkı şekilde uygulanırsa, yardıma lâyık memleket bulmak çok güç olacaktır... Washington, kâğıt üzerinde gerçekleştirilmiş reformlarla yetinmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu da Amerikan yardımının müessiriyetini herhalde arttırmıyacaktır. Engel, güçlükle aşılacağa benzemektedir: **Muhafazakâr bir orduya veya parlamento çoğunluğuna dayanan rejimler, onları ekonomik ve politik imtiyazlarından mahrum bırakacak reformları yaparak, bindikleri dalı kesmeye nasıl râzı edilebilirler?**

Bir çok halde bu reformları gerçekleştirmenin tek yolu, iktidara başka tip bir çoğunluğun geçmesidir: Fakat halka ve ileri kuvvetlere dayanan bir çoğunluk, sosyalizasyon'u teşvik edecektir. Bu da Clay Raporunun özel teşebbüse saygı şeklindeki temel ilkelerinden birine aykırı düşecektir.

Sadece yardım yetmez

Diğer taraftan, Clay Raporu, Amerikanın az gelişmiş ülkelere karşı gerçek bir politika tesbitine yeterli değildir. Zira rapor sâdece yardım meselesini, yâni hibe ve borç şeklindeki kredilerle Amerika için bir dert teşkil eden ziraî fazlaların dağıtımı konusunu ele almaktadır. Halbuki Kennedy'nin de defalarca tekrarladığı ve bu yüzden çok iyi bildiği üzere, az gelişmiş ülkeleri ekonomik kalkınma yoluna koyabilmek için, önce onlara, istihsal ettikleri ham maddelerin satışında istikrar sağlamak lâzımdır. Amerika bu yolda, geçen yaz imzalanan milletlerarası kahve anlaşması hâriç, pek bir şey yapmamıştır.

Dış ödeme açığını kapamağa çok önem veren Amerika, az gelişmiş ülkelerin dış ticaret bilânçolarını denkleştirmek zorunda olduklarını anlamalıdır. Halbuki Amerikanın ticaret bilânçosu, diğer ülkelerin aleyhine olarak, her yıl 5 milyar dolar fazlayla kapanmaktadır.

Dış yardımın idâresinde ve dağıtımında hiç şüphesiz yeni ölçülere ve yeni metodlara ihtiyaç vardır. Fakat bu yeterli değildir. Bu kadarla yetinmek bütünüyle yeni baştan düzenlenmesi gereken bir politikanın gelişi güzel bir tâmirinden öteye gitmemek demektir.

Öbür zengin ülkeler

Clay Komisyonu, artık bir hayli yaygın hâle gelen bir görüşü benimsemektedir: Öbür zengin ülkeler de, dış yardımda paylarına düşeni ödemelidirler. 1956 da Batı Avrupa, Japonya ve Kanada dış yardıma 1 milyar dolar harcamışlardır. Bu rakam 1961 de iki misline çıkmıştır, gelecekte daha da artacaktır.

Fakat Fransız gayretini bu bakımdan raporda öven Amerika, Fransanın «Afrika ülkelerine olan yardımlarının şartlarında» bu ülkelere öncelik tanımaktan vazgeçecek şekilde yumuşatmasını makûl olara kümit edemez. Zira böyle bir önceliği tarih ve coğrafya haklı kılmaktadır. İngilterenin ise, İngiliz Milletler Topluluğu için özel sorumluluğu vardır. Ancak Japonya ve Almanya dış yardım gayretlerini arttırabilecek durumdadırlar.

Her halû kârda, yardımın önemli bir kısmını Amerika yüklenecektir. Kredilerin daha iyi kullanılması zaruridir Fakat Clay Komisyonu Raporu, azgelişmiş ülkelere mucizeler ümit ettirecek ihtilâlci teklifler getirmemektedir. Zira mucize ekseri halde iki şartla mümkün olacaktır. Bu şartlar, fakir ülkelerin, ileri gidişi açacak ve yürütecek rejimlere kavuşmaları ve Amerikanın ümitlerini özel teşebbüsün meziyetleri üzerine bina etmekten vazgeçmesidir.